

СВЕСКА 10

ОКТОБАР 1899

ГОДИНА XX

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК

Ј. МИОДРАГОВИЋ



БЕОГРАД

Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије

1899.

«Просветни Гласник» излази у месечним свескама од 7 и више табака, на четвртини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (у министарству просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.



САДРЖАЈ

СВЕСКЕ 10. ЗА ОКТОБАР 1899.

СТРАНА

- 1. † Др. Јован Ристић

СЛУЖБЕНИ ДЕО

- 2. Укази Његовог Величанства Краља: *Средње школе* (премештај, пензионовање); *Народне школе* (премештаји, пензионовање); *Духовни Судови* (пензионовање, разрешење)
- 3. Претписи министра просвете и црквених послова: *Средње школе* (постављење); *Грађанске школе* (постављења); *Девојачке школе* (постављења); *Основне школе* (постављења, премештаји по молби, премештаји по казни, пензионовања, разрешења) 546—
- 4. Умрли
- 5. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова 553—
- 6. Правила за инвентарење предмета у Државној Штампарији 555—5
- 7. Оцене наставника и наставница народних школа у 1898.—99. школској години (окрузи: крушевачки, моравски, нишки, пиротски и подрински) 558—5

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

- 8. Записници редовних састанака: Записник 737. састанка; Записник 738. састанка; Записник 739. састанка; Записник 740. састанка 564—566

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

- 9. Извештаји надзорника народних школа: Извештај г. *Ст. Алексијевића*, надзорника за округ пиротски 566—569

НАУКА И НАСТАВА

- 10. Медицински факултет српског универзитета, од др. *Милана Јовановића-Багута* . 569—579
- 11. Грешке у настави: V *Грешке у моралном васпитању* 579—583
- 12. Латинска класична проза у српским преводима, од † *М. Р. Димитријевића* . . 583—587

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

- 13. Први годишњи извештај српских основних и Више Дјевојачке Школе у Сарајеву, реферат од *Д.* 588—589

КОВЧЕЖИЋ

- 14. Савети сеоској учитељици, од *М. Големовићке* 590—593
- 15. Берлинске средње школе од др. *Луја В. Адамовића* 594—595
- 16. Гласови о школама 595—397
- 17. Просветни записи 597—601
- 18. Белешке из школске хигијене 601
- 19. Нове књиге и листови:
 - Књиге 601—606
 - Листови 606—608
- 20. Просветни добротвори 608



ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 10

ОКТОБАР 1899.

XX



Д-Р ЈОВАН РИСТИЋ

ПРЕДСЕДНИК СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ, ПРЕЂ. КНЕЖЕВСКИ И КРАЉЕВСКИ НАМЕСНИК,
ПРЕЂ. ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГА САВЕТА ИТД. ИТД.

Преминуо је 23. августа ове године, у Београду, и 25. истога месеца сахрањен, по одлуци Краљевске Владе, о државноме трошку.

Пок. Ристић рођен је 1831. године у Крагујевцу. Ту је учио основну школу. Гимназију је свршио у Београду и 1847. године ступио је у Лицеј, тада највишу школу у нас. У школи је увек био одличан, „први превасходни“, и као такав послан је у пролеће 1849. у иностранство, да тамо о државноме трошку учи више државне науке. У иностранству је провео до 1854. године, учећи у Берлину, Хајделбергу и Паризу. У Хајделбергу је постао доктор философије. По свршетку школовања вратио се у Србију и ступио у државну службу, у којој је заузимао највише и најугледније положаје, учествујући, за последњих тридесет година, у свима важнијим јавним пословима своје Отаџбине. Бивао је више пута министар и председник Министарскога Савета. Од 1868. до 1872. године био је Намесник Кнежевскога достојанства, а од 1889. до 1893. године Намесник Краљевскога достојанства.

Још као ђак на универзитету Ристић се почео бавити књижевношћу. Са великим успехом је радио на историји, обрађујући поједине моменте Најновијега Доба. Његови списи „Спољни одношаји Србије“ и „Дипломатска историја“ јесу и остају одлична дела ове врсте.

За своје научне и књижевне послове пок. Ристић је одликован избором за правога члана Српске Краљевске Академије, а указом Њег. Вел. Краља, од 11. јануара о. г., одликован је и председништвом у Академији.

Слава му и вечан му помен!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, постављен је:

у **Гимназији Немањиној**: за професора: протођакон *Милан Јефтић*, професор на расположењу, 25. септембра ове године.

ПРЕМЕСТАЈ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, премештен је:

у **Гимназију Краља Александра I**: свештеник *Стеван Јовичић*, султанат Гимназије Немањине, 11. септембра ове године, по молби.

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, пензионан је:

Јован Поплишан, професор Гимназије Краља Милана I, 12. септембра ове године.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПРЕМЕСТАЈИ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, премештени су:

За надзорника народних школа прве класе за округ пиротски: *Љубомир Тирић*, надзорник народних школа исте класе за округ ужички, 19. септембра ове године, по потреби службе; и

за надзорника народних школа друге класе за округ ужички: *Радован Кандић*, надзорник народних школа исте класе за срезове голубачки, звишки, млавски и рамски, округа пожаревачкога, 19. септембра ове године, по молби.

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, пензионан је:

Димитрије Алексијевић, надзорник народних школа прве класе, за округ пиротски, 12. септембра ове године.

ДУХОВНИ СУДОВИ

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, пензионан је:

Свештеник *Милутин Јеленић*, члан духовнога суда епархије тимочке, 20. септембра ове године.

РАЗРЕШЕЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, разрешен је, по својој молби:

Свештеник *Велимир Антонијевић*, секретар духовног суда епархије тимочке, 5. октобра ове године.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Претписом министра просвете и црквених послова постављена је:

у **Вишој Женској Школи у Крагујевцу**: за учитељицу Женскога Ручнога Рада: *Катарина Војновићева*, учитељица рада у Гимназији Војводе Милана Обреновића, 1. октобра ове године.

ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су за више учитеље Грађанских Школа:

у **Београду**: за привременог вишег учитеља, *Јован Максимовић*, учитељ III разреда основне школе у Београду; за привременог вишег учитеља, *Коста Кретић*, учитељ II разреда основне школе у Београду; за привременог вишег учитеља, *Стеван Зарић*, учитељ I разреда основне школе у Београду; за привременог учитеља, *Добросав Урошевић*, бивши предавач.

у **округу ваљевском**: за привременог вишег учитеља у Обреновцу, *Јеремија Томић*, учитељ II и 2. одељења III разреда, основне школе у Обреновцу, окр. истог.

у **округу крагујевачком**: за привременог вишег учитеља у Рачи, *Илија Рајичић*, учитељ 1. од. III разреда основне школе у Крагујевцу, округа истог.



у округу крајинском: за привременог вишег учитеља у Неготину, *Паун Димитријевић*, учитељ II разреда основне школе у Неготину, окр. истог.

у округу крушевачком: за привременог вишег учитеља у Крушевцу, *Лазар Павловић*, учитељ IV разреда основне школе у Великој Дренови, окр. истог;

у округу моравском: за привременог вишег учитеља у Свилајинцу, *Димитрије Димитријевић*, учитељ II разреда основне школе у Јагодини, окр. истог; за привременог вишег учитеља у Јагодини, *Велимир Павловић*, учитељ III разреда основне школе у Јагодини, окр. истог;

у округу нишком: за привременог вишег учитеља у Нишу, *Радоје Красић*, учитељ IV разреда основне школе у Тићевцу, округа крушевачког.

у округу пожаревачком: за привременог вишег учитеља у Великом Градишту, *Владимир Радић*, свршени ђак Велике Школе.

у округу рудничком: за привременог вишег учитеља и управитеља у Краљеву, *Сима Аћимовић*, учитељ I. одељења III и IV разреда основне школе у Краљеву, округа истог; за привременог вишег учитеља у Краљеву, *Панга Симић*, учитељ I разреда основне школе у Чачку, округа истог.

у округу тимочком: за привременог вишег учитеља у Њажевцу, *Алекса Величковић*, учитељ 2. одељења IV разреда основне мушке школе у Нишу, округа нишког.

у округу ужичком: за привременог вишег учитеља у Ужицу, *Цветко Радојичић*, учитељ основне школе у Ужицу, округа истог.

ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом Министра просвете и црквених послова постављене су за више учитељице Девојачких школа:

у округу крајинском: за привремену вишу учитељицу у Неготину, *Мирослава Димитријевићева*, свршена ученица Велике Школе.

у округу нишком: за вишу учитељицу у Нишу, *Иконија Клајићева*, класна учитељица Више Женске Школе у Крагујевцу;

у округу тимочком: за привремену вишу учитељицу у Зајечару, *Стана Херманова*, учитељица 2. одељења I разреда основне мушке школе у Зајечару, округа истог.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су као нови, или који су били на расположењу због затварања школе или одељења:

у Београду: за учитељицу I разреда основне женске школе у Палилули, *Босилка Ђурићева*, пређашња класна учитељица Више Женске Школе у Београду.

у округу ваљевском: за учитељицу II разреда основне женске школе у Ваљеву, *Марија Глигоријевићева*, учитељица вештина у Вишој Женској Школи у Београду; за учитељицу I и II разреда основне школе у Рајковићу, *Живана Вујићева*, учитељица основне школе у Памбуковици, округа истог; за учитељицу I разреда основне школе у Врелу, *Зорка Вукосављевићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Новацима, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Цветановцу, *Адам Станимировић*, учитељ основне школе у Крчмарима, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у Миличиници, *Михаило Ступаревић*, учитељ основне школе у Делићу, округа истог; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Звечкој, *Даринка Петронијевићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом.

у округу врањском: за учитељицу I разреда основне школе у Врањској Вањи, *Јелица Обрадовићка*, учитељица основне школе у Туковцу, округа истог; за заступницу учитеља сва 4 разреда основне школе у Кални, *Марија Аранђеловићева*, пређашња учитељска заступница; за учитељицу I и II разреда основне школе у Преображењу, *Софија Вукајловићка*, учитељица I разреда основне мушке школе у Прокупљу, округа топличког.

у округу крагујевачком: за учитељицу 2. одељења IV разреда основне женске школе у Крагујевцу, у Горњем Крају, *Персида Колаковићева*, учитељица у пензији; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Црном Калу, *Владимир Марковић*, учитељ III и IV раз. у Драчи, окр. истог; за уч. III и IV разреда основне школе у Жабару, *Вељко Јовичић*, пређашњи привремени учитељ.

у округу крајинском: за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Речкој, *Зорка Давидовићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Топоници, *Веселин Стамаговић*, пређашњи учитељ; за заступника учитеља основне школе у Подвршкој, *Војислав Михаиловић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе у Вељкову, *Ђурђе Миленковић*, свр-

шени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе у Чубри, *Ђурило Јанковић*, пређашњи привремени учитељ; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Метришу, *Душан Недић*, пређашњи привремени учитељ; за заступника учитеља основне школе у Малој Јасикови, *Коста Спасић*, пређашњи привремени учитељ.

у округу **крушевачком**: за учитеља I разреда основне школе у Падежу, *Милева Лазарева*, учитељица I и II разреда основне школе у Драчи, округа крагујевачког.

у округу **моравском**: за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Дворишту, *Милутин Стојановић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља III разреда основне школе у Јагодини, *Михаило Величковић*, пређашњи учитељски заступник.

у округу **нишком**: за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Бовану, *Прока Милошевић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом.

у округу **пиротском**: за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Шпају, *Лепосава Поповићка*, учитељица II разреда основне женске школе у Пироту, у Тија Бари, округа истог.

у округу **подринском**: за учитеља основне школе у Горњој Вуковици, *Славољуб Панић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља II, III и IV разреда основне школе у Узовници, *Војислав П. Павловић*, пређ. приврем. учитељ.

у округу **подунавском**: за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Церовцу, *Косара Минићева*, свршена ученица више Женске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе у Крушевици, *Властимир Гавриловић*, пређашњи учитељски заступник; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Поповићу, *Радисав Обрадовић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступницу учитеља сва 4 разреда основне школе у Шопићу, *Станика Стојадиновићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом.

у округу **пожаревачком**: за учитеља сва 4 разреда основне школе у Кленовнику, *Чедомиљ Вучићковић*, пређашњи учитељ; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Винцима, *Милица Младеновићева*, учитељица II разреда основне школе у Голушцу, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Ђуриковцу, *Глигорије Петровић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Бабушвици, округа истог; за заступника учитеља сва

4 разреда основне школе у Мустанићу, *Милоје Борисављевић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Изварици, *Михаило Павловић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Јошаници, *Сава Милосављевић*, пређашњи учитељ.

у округу **рудничком**: за учитељицу I и II разреда основне школе у Враћевшници, *Марија Станишићева*, учитељица III и IV разреда основне школе на Савинцу, округа истог; за заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Прилипцу, *Милош Живковић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом;

у округу **тимочком**: за учитеља III и IV разреда основне школе у Доњој Каменици, *Милорад Грбић*, пређашњи учитељ; за учитељицу I и II разреда основне школе у Доњој Каменици, *Персида Грбићка*, пређашња учитељица; за учитеља приправног и I разреда основне школе у Метовници, *Станоје К. Ристић*, пређашњи учитељ; за заступницу учитељице приправног и I разреда основне женске школе у Оштрељу, *Косара Петровићева*, пређашња учитељска заступница.

у округу **топличком**: за учитеља I и II разреда основне школе у Блажеву, *Спасоје Конић*, учитељски заступник; за учитеља III разреда основне школе у Куршумлији, *Витор Јелисијевић*, пређашњи учитељ; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Блацу, *Митар Бјелић*, пређашњи учитељ.

ПРЕМешТАЈИ ПО МОЛБИ

Претписом министра просвете и црквених послова премештени су по молби:

у **Београду**: за уч. I раз. осн. муш. у Палидули, *Станислава Јовановићева*, уч. III раз. осн. жен. шк. у Ваљеву; за уч. IV раз. осн. муш. шк. на Источном Врачару, *Михаило Грујић*, уч. I од. IV раз. осн. муш. шк. у Ваљеву; за уч. II раз. осн. муш. шк. на Теразијама, *Димитрије Стојановић*, уч. II раз. осн. шк. у Рековцу, окр. моравског; за уч. IV раз. осн. жен. шк. у Палидули, *Вукосава Николићева*, уч. 2. од. II раз. осн. муш. шк. у Нишу, код Саборне Цркве.

у округу **ваљевском**: за уч. I раз. осн. мушк. шк. у Обреновцу, *Анка Обреновићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Враћевшници, окр. рудничког; за уч. I и II раз. осн. шк. у Бранковини, *Михаило Максимовић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Миличници, окр. истог; за уч. II раз. осн. шк. у Мионици, *Милоје Ж. Пауновић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Цветановцу, окр. истог; за уч. II, III и IV раз. осн.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

шк. у Јабучју, *Јован Јанковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Скели, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Скели, *Радиоје Ристић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Пироману, окр. истог; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Баталагама, *Милорад Лакетић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Подвршкој, окр. крајинског; за учит. I и II раз. осн. шк. у Доњој Топлици, *Надежда Угриновићева*, уч. осн. жен. шк. у Кладушници, окр. крајинског; за учит. II и 2. од. III раз. осн. мушк. шк. у Обреновцу, *Лепосава Поповићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Вел. Моштаници, окр. подунавског.

у округу врањском: за уч. I и II раз. осн. шк. у Владичином Хану, *Јелена Исаиловићка*, уч. I и II раз. осн. шк. на Делиграду, окр. нишког; за уч. III и IV раз. у Владичином Хану, *Милан Б. Исаиловић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Дојкинцима, окр. пиротског; за учит. основне шк. у Орану, *Евгенија Савићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Доњој Топлици, окр. ваљевског; за учит. I раз. осн. шк. у Тибужду, *Загорка Стојановићка*, уч. осн. шк. у Шнају, окр. пиротског.

у округу крагујевачком: за уч. I и II раз. осн. шк. у Бањи, *Косара Поповићка*, уч. II и 1. од. III раз. осн. муш. шк. у Рачи, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Маскару, *Драгомир Ђорђевић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Наупари, окр. крушевачког; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Врбици, *Обрен Гајић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Пласковцу, окр. истог; за уч. I раз. осн. шк. у Рачи, *Сима Јеврић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Кијеву, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Кијеву, *Јоксим Васовић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Ботуњи, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Пласковцу, *Никола С. Сретеновић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Малим Крчмарима, окр. истог; за уч. заступ. осн. шк. у Барама, *Станојка Милановићева*, учит. заст. осн. жен. шк. у Бигреници, окр. моравског; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Забојници, *Данило Ђорђевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Смрдљиковцу, окр. подунавског; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Љубичевцу, *Драгољуб Јанковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Винцима, окр. пожаревачког; за уч. 1. од. III раз. осн. шк. у Крагујевцу, у Горњ. Крају, *Павле Атанацковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Концељу, окр. топличког.

у округу крајинском: за уч. II, III и IV раз. осн. жен. шк. у Уровици, *Марија Петровићева*, уч. осн. жен. шк. у Исакову, окр. моравског; за учит. II, III и IV раз. осн. муш. шк. у Уровици, *Костадин Р. Миловановић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Орану, окр. врањског; за уч. II раз. осн. муш. шк. у Неготину, *Јелена В. Петровићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Доњој Каменици, окр. тимочког; за уч.

III и IV раз. осн. шк. у Кладову, *Владимир С. Велић*, уч. III и IV раз. осн. мушке шк. у Јабуковцу, окр. истог; за уч. I и II раз. осн. шк. у Глоговици, *Милан Радојевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Малој Јасикови, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Радујевцу, *Милан Р. Младеновић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Блендији, окр. нишког; за учит. III и IV раз. осн. шк. у Михаиловцу, *Велко Николић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Радујевцу, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Јабуковцу, *Глигорије Ивановић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Голубињу, окр. истог; за учит. приправ. раз. муш. и жен. шк. у Јабуковцу, *Јелена Ивановићка*, учит. приправ. и I раз. осн. шк. у Голубињу, окр. истог; за учитеља приправ. II и III раз. осн. жен. шк. у Михаиловцу, *Надежда Николајевићева*, уч. осн. жен. шк. у Брзој Паланци, окр. истог; за уч. I и приправ. разреда мушке шк. у Доњем Милановцу, *Персида Ристићева*, учит. осн. шк. у Топоници, окр. крајинског; за учит. III раз. осн. шк. у Кобишници, *Стеван Д. Спасић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Вељкову, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Сиколу, *Стеван Велимировић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Метришу, окр. истог; за учит. заступ. осн. жен. шк. у Подвршкој, *Ангелина Миливојевићева*, учит. заступ. III и IV раз. осн. шк. у Прилипцу, окр. рудничког.

у округу крушевачком: за уч. I раз. 2. од. осн. шк. у Брусу, *Анђелија Велићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Јасици, окр. истог; за уч. IV раз. осн. шк. у Ђићевцу, *Ђорђе М. Илић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Горњој Топоници, окр. топличког; за уч. I и II раз. осн. школе. у Каонику, *Милица Глигоријевићка*, уч. II раз. осн. шк. у Прџиловици, окр. нишког; за уч. I и II раз. осн. шк. у Јасици, *Босилка Ристићева*, уч. I раз. осн. шк. у Мрчајевцима, окр. рудничког; за учит. III и IV раз. осн. шк. у Наупари, *Стеван Живојиновић*, уч. осн. шк. у Врћеновици, окр. нишког; за учит. осн. шк. у Новом Селу, *Сретен Васиљевић*, уч. осн. шк. у Косовици, окр. рудничког; за уч. IV раз. осн. шк. у Великој Дренови, *Велко Мугавић*, уч. осн. шк. у Зубетинцу, окр. тимочког.

у округу моравском: за вишег учит. Грађ, Шк. у Јагодини, *Милија Лазаревић*, виши учит. Грађ. Шк. у Прокупљу, окр. топличког; за учит. 2. од. I раз. осн. шк. у Ђуприји, *Петар Н. Ђорђевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Петки, окр. пожаревачког; за учит. I раз. осн. жен. шк. у Ђуприји, *Драгиња Брабека*, уч. осн. жен. шк. у Вражогрнци, окр. тимочког; за уч. 1. од. II раз. осн. мушке шк. у Параћину, *Милева Брајковићева*, уч. I и приправ. раз. осн. муш. шк. у Доњ. Милановцу, окр. крајинског;

за уч. I раз. 2. од. осн. шк. у Вел. Поповићу, *Стана Матићева*, уч. I и приправ. разреда осн. шк. у Бигреници, окр. истог; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Вежбаоници Учит. Школе у Јагодини, *Јован Милијевић*, уч. 1. од. IV раз. осн. шк. у Нишу на Стамбол Капији; за уч. I и II раз. осн. школ. у Сикирици, *Марија Борђевићка*, уч. сва 4 раз. осн. жен. шк. у Рткову, окр. крајинског; за уч. II раз. осн. муш. шк. у Јагодини, *Јулијана Милијевићка*, уч. 1. од. II раз. осн. муш. шк. у Нишу код Саборне Цркве, окр. нишког; за уч. I и приправ. разреда осн. мушке шк. у Бигреници, *Милева Гајићка*, уч. I раз. осн. шк. у Горњој Добрињи, окр. ужичког; за уч. осн. жен. шк. у Исакову, *Даница Спасићева*, уч. I раз. осн. шк. у Тибужду, окр. врањског; за учит. III раз. осн. шк. у Багрдану, *Јован Петровић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Црном Калу, окр. крагујевачког; за учит. осн. шк. у Дреновцу, *Драга Јанковићева*, учит. I и приправ. осн. шк. у Прахову, окр. крајинског; за уч. осн. шк. у Грабовцу, *Милева Борђевићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Нишевцима, окр. нишког.

у округу нишком: за уч. 3. од. III раз. осн. муш. шк. у Нишу код Саборне Цркве, *Милан Косановић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Рогачи, окр. подунавског; за уч. 2. од. I раз. осн. муш. шк. у Нишу код Саборне Цркве, *Љубица Косановићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Рогачи, окр. подунавског; за вишег учит. Грађ. Шк. у Нишу, *Михаило Милошевић*, виши учит. Грађ. Шк. у Краљеву, окр. рудничког; за уч. IV раз. осн. шк. у Прћиловици, *Коста Раденковић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Кривом Виру, окр. тимочког; за уч. 1. од. III и IV раз. осн. шк. у Грејачу, *Јован Милићевић*, уч. IV раз. осн. шк. у Прћиловици, окр. истог; за уч. 2. од. II раз. осн. муш. шк. у Нишу код Саборне Цркве, *Видосава Обрадовићева*, уч. IV раз. осн. жен. шк. у Београду у Палидули; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Црнољевци, *Јован Нешић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Нишевцима, окр. истог; за заступницу учитељице I раз. осн. шк. у Јошаници, *Анка Костићева*, уч. заступница осн. шк. у Сумраковцу, окр. тимочког; за уч. осн. шк. у Блендији, *Милева Глишићева*, уч. приправ. I и II раз. осн. муш. шк. у Лубници, окр. тимочког; за уч. осн. шк. у Извору, *Стојанка Буринчићева*, уч. осн. жен. шк. у Грабовици, окр. крајинског; за учит. I раз. осн. шк. у Добрујевцу, *Милева Окановићева*, учит. осн. жен. шк. у Лукама, окр. крајинског; за учит. I и 1. од. II раз. осн. шк. у Читлуку, *Даница Богдановићева*, учит. I раз. осн. шк. у Штубику, окр. крајинског; за заступ. уч. I и II раз. осн. шк. у Нишевцима, *Јулијана Славковићка*, уч. заст. осн. шк.

у Дворишту, окр. моравског; за уч. III и IV раз. осн. шк. на Делиграду, *Јевта Поповић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Црнољевци, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Нишевцима, *Крста Славковић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Бакусу, окр. топличког.

у округу подринском: за уч. I и II раз. осн. шк. у Вел. Бошњаку, *Зорка Рапићева*, уч. осн. жен. шк. у Подвршкој, окр. крајинског; за учит. I раз. осн. шк. у Шапцу, *Милутин Сокић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Бадовинцима, окр. истог; за уч. I раз. осн. шк. у Црној Бари, *Анка Р. Ковачевићева*, уч. приправ. раз. осн. шк. у Јабуковцу, окр. крајинског; за уч. 2. од. I раз. осн. шк. у Маховинама, *Јелена Саватићка*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Баничини, окр. подунавског; за учит. I и II раз. осн. шк. на Ориду, *Даринка Ст. Лазаревићева*, учит. приправног, I и IV раз. осн. жен. шк. у Михаиловцу, окр. крајинског; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Криваји, *Милосав Јовановић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Четережу, окр. пожаревачког; за уч. 2. од. I и II раз. осн. шк. у Бадовинцима, *Марија Поповићева*, уч. осн. жен. шк. у Прахову, окр. крајинског; за учит. I и II раз. осн. шк. у Дреновцу, *Мирјана Јакишићева*, уч. 2. одељ. I и II раз. осн. шк. у Бадовинцима, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Бадовинцима, *Марко Митић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Дреновцу, окр. истог; за учит. I раз. осн. шк. у Узовници, *Љубица Павловићка*, учит. I и 2. од. II раз. осн. шк. у Доњој Тријешници, окр. истог; за учит. III раз. осн. шк. у Крупњу, *Димитрије Ђосић*, уч. осн. шк. у Костајнику, окр. истог.

у округу подунавском: за уч. I раз. осн. шк. у Кораћици, *Десимта Војиновићева*, уч. II, III и IV раз. осн. жен. шк. у Уровици, окр. крајинског; за уч. II раз. осн. муш. шк. у Паланци, *Даринка Пицеринова*, учит. I раз. осн. шк. у Кораћици, окр. истог; за уч. I раз. осн. шк. у Вранићу, *Зорка Аврамовићка*, учит. I раз. осн. шк. у Сибници, окр. истог; за учит. III и IV раз. осн. шк. у Вранићу, *Божидар Аврамовић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Сибници, окр. истог; за уч. 2. од. I и II раз. осн. шк. у Крњеви, *Кадивка Марковићева*, уч. II, III и IV раз. осн. жен. шк. у Душановцу, окр. крајинског; за учит. III и IV раз. осн. шк. у Великом Орашју, *Јован Филиповић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Поповићу, окр. истог; за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Сибници, *Стеван Влајић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Жабарима, окр. крагујевачког; за учит. I раз. осн. шк. у Сибници, *Драга Букићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Бањи, окр. крагујевачког; за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Дубони, *Радослав Бурић*, уч.

сва 4 раз. осн. шк. у Пударцима, окр. истог; за учит. II раз. осн. жен. шк. у Смедереву, *Марија Милорадовићка*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Лугавчини, окр. истог; за учит. I раз. осн. шк. у Милошевцу, *Софија Николићева*, уч. приправног раз. осн. шк. у Лазници, окр. пожаревачког; за учит. I раз. осн. шк. у Великом Орашју, *Славка Стојановићева*, учит. I раз. осн. шк. у Милошевцу, окр. истог; за учит. I раз. осн. жен. шк. у Смедереву, *Милева Обрадовићева*, уч. II раз. осн. муш. шк. у Паланци, окр. истог; за учит. 1. од. IV раз. осн. шк. у Лозовику, *Живојин Васић*, уч. 2. од. II, III и IV раз. осн. шк. у Лазници, окр. пожаревачког; за уч. I раз. осн. шк. у Лозовику, *Даница Васићка*, уч. I раз. и 1. од. II раз. осн. шк. у Лазници, окр. пожаревачког; за учит. III раз. осн. шк. у Лозовику, *Смиља Марковићева*, уч. II раз. осн. шк. у Вел. Плани, окр. истог; за учит. 2. од. IV раз. осн. шк. у Лозовику, *Борђе С. Јовановић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Златову, окр. пожаревачког; за уч. 2. од. II и III раз. осн. шк. у Милошевцу, *Лепосава Стојковићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Преображењу, окр. врањског; за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Лугавчини, *Цвета Грујићка*, уч. I раз. осн. шк. у Надежу, окр. крушевачког; за учит. осн. шк. у Пударцима, *Даринка Вукаловићева*, учит. I раз. осн. шк. у Добрујевцу, окр. нишког; за учит. заступницу осн. шк. у Дражевцу, *Пелагија Никовићева*, заступ. учит. I раз. осн. шк. у Узовници, окр. подринског; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Башичини, *Вукашин Глишић*, уч. IV раз. осн. шк. у Селевцу, окр. истог; за уч. I и II раз. осн. шк. у Великој Моштаници, *Томанија Вигомировићева*, уч. осн. шк. у Крушевици, окр. истог; за учит. IV раз. осн. шк. у Селевцу, *Радивоје Р. Михаиловић*, уч. осн. шк. у Скобаљу, окр. истог; за учит. I раз. осн. шк. у Ратарима, *Љубица Вулићева*, учит. 2. од. II и III раз. осн. шк. у Милошевцу, окр. истог; за учит. II раз. осн. шк. у Великој Плани, *Анка Данкуловићева*, учит. II раз. осн. шк. у Сараорцима, окр. истог; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Рабровцу, *Милица Ракић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Близнаку, окр. пожаревачког; за учит. I и II раз. осн. жен. шк. у Паланци, *Зорка Убавкићева*, уч. I раз. осн. муш. шк. у Породину, окр. пожаревачког; за уч. осн. шк. у Скобаљу, *Косара Савићева*, уч. I и приправног раз. осн. шк. у Брестовцу, окр. тимочког; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Мал. Крени, *Живојин Манојловић*, уч. 1. од. IV раз. осн. шк. у Лозовику, окр. истог.

у округу пожаревачком: за уч. осн. жен. шк. у Пожежени, *Зорка Лицићева*, учит. приправ. I и II раз. осн. муш. шк. у Рогљеву, окр. крајинског; за

учит. IV раз. осн. шк. у Породину, *Јеврем Баљић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Баричу, окр. истог; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Петци, *Михаило Јеротијевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Јошаници, окр. истог; за уч. осн. шк. у Баричу, *Љубица Милићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Вољуји, окр. истог; за учит. III и IV раз. осн. шк. у Кучеву, *Иван Алексијевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Табановцу, окр. истог; за учит. осн. жен. шк. у Кучеву, *Стана Алексијевићка*, учит. I раз. осн. шк. у Трњанима, окр. истог; за уч. 2. од. III раз. осн. шк. у Пожаревцу, *Стеван Добришић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Трњанима, окр. истог; за уч. приправ. III и IV раз. осн. шк. у Крепољину, *Јамандија Пошковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Изварици, окр. истог; за учит. осн. шк. у Четережу, *Станица Милутиновићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Бучју, окр. тимочког.

у округу рудничком: за уч. I и II раз. осн. шк. у Враћевшници, *Милева Обреновићева*, уч. I раз. осн. муш. шк. у Обреновцу, окр. ваљевског; за уч. III и I раз. 1. од. осн. шк. у Краљеву, *Богдан Миловановић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Мојсињу, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Мојсињу, *Јован Петронијевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Рабровцу, окр. подунавског; за учит. I и II раз. осн. шк. у Приликама, *Катарина Милутиновићева*, учит. осн. шк. у Придворици, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. на Савинцу, *Радован Диван*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Заграђу, окр. истог; за уч. I раз. осн. шк. у Мрчајевцима, *Јеврем Маринковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Жежевици, окр. ужичког.

у округу тимочком: за уч. 2. од. I раз. осн. мушке шк. у Зајечару, *Светислав Изковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Дражевцу, окр. подунавског; за уч. I и II раз. осн. шк. у Оснићу, *Даринка Пошковићева*, уч. II, III и IV раз. осн. жен. шк. у Глоговици, окр. крајинског; за уч. осн. жен. шк. у Вражогрицу, *Томанија Стевановићева*, уч. I и II раз. осн. муш. шк. у Оснићу, окр. истог; за учит. сва 4 раз. осн. шк. у Сумраковцу, *Милета Мигић*, уч. осн. шк. у Чубри, окр. крајинског; за уч. осн. шк. у Јабланици, *Милорад Павловић*, уч. I и 1. од. II раз. осн. шк. у Читлуку, окр. нишког; за учит. приправ., III и IV раз. осн. шк. у Лубници, *Сима Маринковић*, уч. I и приправ. раз. осн. шк. у Метовници, окр. истог; за заст. учит. приправ., I и II раз. осн. шк. у Лубници, *Јелена С. Маринковићка*, заст. уч. осн. шк. у Николичеву, окр. истог; за учит. осн. жен. шк. у Слатини, *Даница Илићка*, уч. приправ. и I раз. осн. жен. шк. у Оштрељу, окр. истог.

у округу топличком: за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Горњој Топоници, *Тома Стојановић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Блацу, окр. истог.

у округу ужичком: за уч. 1 од. II раз. осн. мушк. шк. у Ужицу, *Михаило Бугариновић*, уч. I и III раз. осн. шк. у Косјерићу, окр. истог; за уч. 2. од. II раз. осн. муш. шк. у Ужицу, *Милева Радовићева*, уч. I раз. осн. шк. у Ариљу, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Брекову, *Милосав В. Поповић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Црној Трави, окр. врањског; за уч. I раз. осн. шк. у Ариљу, *Даринка Марковићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Каронику, окр. крушевачког; за уч. 2. од. II и IV раз. осн. шк. у Карану, *Богосав Тодоровић*, уч. I и II раз. осн. шк. у Приликама, окр. рудничког; за уч. осн. шк. у Годовику, *Владимир Вељашевић*, уч. осн. шк. у Мочиоцима, окр. истог; за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Жељевици, *Божидар Поповић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Каленићу окр. истог; за уч. 1. од. III раз. осн. муш. шк. у Ужицу, *Војин Љешевић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Брекову, окр. истог; за уч. III раз. осн. муш. шк. у Пожези, *Велимир Перичић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Глумацу, окр. истог; за уч. осн. шк. на Дубу, *Јеврем Чакаревић*, уч. II раз. осн. шк. у Мачкату, окр. ужичког; за уч. II раз. осн. шк. у Мачкату, *Мирко Митровић*, уч. осн. шк. у Каменици, окр. истог; за уч. I раз. осн. шк. у Горњој Добрињи, *Божидарка Филишовићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Брезови, окр. истог; за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Горњој Добрињи, *Миливоје Филишовић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Брезови, окр. истог; за уч. III и IV раз. осн. шк. у Севојни, *Лепосава Врањешевећева*, уч. осн. шк. у Мокрој Гори, окр. истог.

ПРЕМЕШТАЈИ ПО КАЗНИ

Претписом министра просвете премештени су по казни:

у округу ваљевском: за уч. I и II раз. осн. шк. у Брежђу, *Марта Петровићева*, уч. I и II раз. осн. шк. у Тврдојевцу, окр. истог;

у округу крајинском: за уч. осн. шк. у Купузишту, *Милан Костић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Прлити, окр. тимочког; за уч. I и приправ. раз. осн. шк. у Прахову, *Јаков Лукић*, уч. осн. шк. у Јабланици, окр. тимочког; за уч. осн. жен. шк. у Прахову, *Зорка Лукићка*, уч. жен. осн. шк. у Јабланици, окр. тимочког; за уч. приправ. и I раз. осн. муш. шк. у Миланову, *Драга Динићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Планиници, окр. тимочког.

у округу крушевачком: За уч. сва 4 раз. осн. шк. у Скорици, *Драгољуб Рајковић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Новом Селу, окр. истог.

у округу моравском: за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Бигреници, *Драгутин Гајић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Горњој Добрињи, окр. ужичког;

у округу нишком: за уч. II раз. осн. шк. у Прџидовици, *Ружица Протићка*, уч. 1. од. II раз. осн. муш. шк. у Параћину, окр. моравског.

у округу пиротском: за уч. сва 4 раз. осн. шк. у Дојкинцима, *Стојан Илић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Уровици, окр. крајинског.

у округу подринском: за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Брасини, *Михаило Ерић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Равњу, окр. истог.

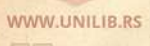
у округу подунавском: за уч. 4. од. I и I. од. II раз. осн. шк. у Азањи, *Босилка Антоновићева*, уч. I раз. осн. шк. у Ратарима, окр. истог; за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Смрдљиковцу, *Десиот Станојловић*, уч. сва 4. раз. осн. шк. у Туларима, окр. ваљевског; за уч. II раз. осн. шк. у Сараорцима, *Јелена Радовићева*, уч. I раз. осн. жен. шк. у Смедереву, окр. истог; за уч. 3. од. I раз. осн. шк. у Азањи, *Милева Антоновићева*, уч. II раз. осн. жен. шк. у Смедереву, окр. истог.

у округу пожаревачком: за уч. I и II раз. осн. шк. у Дубокој, *Милева Магациновићева*, уч. I и 2. од. II раз. осн. муш. шк. у Јасеници, окр. крајинског; за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Златову, *Арсеније Пилетић*, уч. сва 4. раз. осн. шк. у Грабовцу, окр. мораског; за уч. осн. шк. у Близнаку, *Владимир Миладиновић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Наталинцима, окр. крагујевачког; за уч. прип. раз. осн. шк. у Лазници, *Христина Поповићка*, уч. прип., II и III раз. осн. жен. шк. у Михаиловцу, окр. крајинског; за уч. 2. од. II, III и IV раз. осн. шк. у Лазници, *Јован Поповић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Михаиловцу, окр. крајинског; за уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Трњанима, *Милева Трифуновићева*, уч. I раз. осн. шк. у Лозовику, окр. подунавског; за уч. I раз. осн. шк. у Трњанима, *Живка Трифуновићева*, уч. III раз. осн. шк. у Лозовику, окр. подунавског; за уч. I и II раз. осн. шк. у Волуји, *Милица Зарићева*, уч. осн. жен. шк. у Кучеву, окр. истог; за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Кладуову, *Милан Тадић*, уч. III и IV раз. осн. шк. у Кучеву, окр. истог; за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Табановцу, *Павле Димитријевић*, уч. 2. од. III раз. осн. шк. у Пожаревцу, окр. истог.

у округу рудничком: за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Заграђу, *Сима Богдановић*, уч. сва 4. раз. осн. шк. у Баталагама, окр. ваљевског.

у округу тимочком: за уч. осн. шк. у Николичеву, *Милан Штерић*, уч. II, III и IV раз. осн. шк. у Бигреници, окр. моравског.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



у округу ужичком: за уч. сва 4. раз. осн. шк. у Каленићима, *Милош Мимовић*, уч. сва 4. раз. осн. шк. на Руднику, окр. рудничког.

ПЕНСИОНОВАЊА

Претписом министра просвете и црквених послова пензионеровани су:

у Београду: *Милица Триковићка* и *Даница Николићева*, уч. осн. шк. у Београду.

у округу крагујевачком: *Бисенија Анђелковићка*, уч. осн. шк. у Крагујевцу.

у округу крајинском: *Марија Кнежеввићка*, уч. осн. шк. у Миланову, окр. истог.

у округу крушевачком: *Настасија Петровићка*, уч. осн. шк. у Крушевцу.

у округу моравском: *Петар Никетић*, виши уч. Грађ. Школе у Јагодини, окр. истог; *Катарина Милосављевићка*, уч. осн. шк. у Свилајинцу, окр. истог.

у округу нишком: *Тихомир Маринковић*, уч. осн. шк. у Алексинцу, по молби; *Лепосава Лозанићка*, уч. осн. шк. у Нишу, по молби.

у округу подринском: *Софија Бранковићка*, уч. осн. шк. у Шапцу; *Панга Лазаревић*, уч. осн. шк. у Криваји.

у округу подунавском: *Стеван Димитријевић*, уч. осн. шк. у Великом Орашју; *Персида Стабловићка*, уч. осн. шк. у Паланци.

у округу пожаревачком: *Алекса Стевановић*, уч. осн. шк. у Ђириковцу.

у округу ужичком: *Василије Лукић*, уч. осн. шк. у Ужицу; *Христина Војиновићка*, уч. осн. шк. у Ужицу.

РАЗРЕШЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова разрешени су:

у округу врањском: *Милорад Грбић*, уч. осн. шк. у Владичином Хану; *Персида Грбићка*, уч. осн. шк. у Владичином Хану; *Стојиљко Стаменковић*, уч. осн. шк. у Првонегу.

у округу крагујевачком: *Павле Прокић*, уч. осн. шк. у Забојници.

у округу крајинском: *Милан Аранђеловић*, уч. осн. шк. у Сиколу.

у округу пожаревачком: *Љубица Одовићка*, уч. осн. шк. у Дубокој.

у округу топличком: *Димитрије Вучинић*, уч. заступ. у Житорађи.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1899. г.

у округу ужичком: *Димитрије Јовичић*, уч. осн. шк. у Карану; *Никола Јовановић*, уч. осн. шк. у Пожези.

УМРЛИ

Милица Марковићка, уч. I и II раз. осн. шк. у Церовцу, окр. подунавског, преминула је 12. јула у Београду.

Илија Мрдаковић, уч. III и IV раз. осн. шк. у Севојни окр. ужичког, преминуо је 29. јула тек. г.

Аким Чавдаревић, уч. осн. шк. у Грејачу, окр. нишког, преминуо је 11. августа.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Ректору Велике Школе, ректору Богословије, управитељима Учитељских и Виших Женских Школа, директорима средњих школа и надзорницима народних школа.

(Поздрављање војничке заставе)

Запазило се да чиновништво, као и грађанство у опште, нема обичај да војничкој застави одаје поштовање поздравом. Та непажња, и ако извесно није намерна, ничим се не може правдати ни извинјавати. Она служи рђавим примером народу.

Војничка застава представља Краља и Отаџбину, у њој је одличена част српске војске, она је свето знамење наше државе. С тога је апсолутна дужност свију грађана ове земље, а у првом реду државних службеника, да јој свуда где се с њоме сретну одају највеће поштовање и да је поздрављају.

Желећи прекинути досадању немарност у том погледу, препоручујем Вам да наставницима поверених Вам школа ставите у дужност поздрављање заставе, а тако исто да им препоручите да и својим ученицима објасне значај заставе и да их поуче да и они од своје стране заставу увек поздрављају.

Пов. Бр. 148.

7. септембра 1899. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

(Да наставници што чешће пропитују ученике)

Чланом 35. закона о средњим школама нарочито је истакнута дужност наставника да што чешће пропитују своје ученике. Брижљиво и савесно вршење ове дужности неће само помоћи наставницима

да дођу до што тачнијег сазнања ученичког успеха, што је, по себи се разуме, веома важно и веома потребно, него ће то помоћи да се и сам ниво ученичког знања подигне и да се смањи број по учењу слабих ученика у нашим средњим школама. Јер кад ученик зна да може сваког часа бити питан и кад се пропитивање, уз предавање, врши сваког часа над што већим бројем ученика, онда је наставнику могућно не само да из честих одговара ученичких склапа себи слику рада и напредовања свакога ученика посебице и целог разреда у опште, не само да му је могућно да контролише ученичку сталност у раду, него се, на другој страни, у разреду ствара једно стање утакмице које само благотворно може утицати на успех ученички. Што чешће пропитивање свих ученика је најбоље практично извођење онога важнога наставнога захтева: да наставник увек ради са свима ученицима, с целим разредом, а не с појединцима. Не треба се при том плашити што ће, са свим природно, одговори ученички, да би били што чешћи, морати бити краћи. За праву оцену ученичкога рада чешћи, ма и мањи одговори, сигурније су мерило него једно или два пропитивања за месец или два дана, па ма како ова била дуготрајна, остављајући на страну то, што се код оваког ретког пропитивања оно, и у очима ученика, више јавља само као потреба за давање бележака, при чему се онда и они управљају, док се чешће пропитивање јавља као тежња за сазнањем општег успеха, као мерило рада и напретка ученичког. А наставничка је главна дужност да ученике науче а тек споредна да им и оцене дају.

Чешће пропитивање нарочито треба вршити над слабијим по успеху ученицима, на које ваља обратити нарочиту пажњу. Међу слабир ученицима је увек један, не мали број оних, код којих слаб успех не долази од немарљивости и нерада, него и од неупућености, спорости у схватању, често претерано великих и довољно необјашњених лекција и др. За ове и оваке ученике мало више пажње од стране наставника, разредног старешине и разредног већа и од њих ће изићи добри ученици. А једна од првих дужности разредрних већа је (чл. 86. закона) да на својим редовним састанцима, који се морају држати крајем свакога месеца, истражују путове да наставу унапреде. Нека се, на прилику, покуша с одређивањем нарочитих часова само за слабије ученике, ради објашњења или ради репетиције тежих лекција, ради поновне израде добро неизрађених задатака и т. д. Нека разредрне старешине и пре дефинитивно изведених тромесечних оцена, родитеље или старатеље слабих ученика сваком згодном приликом извештавају о успеху како

би и ови од своје стране могли порадиати, што им је у могућности и у дужности, на поправци успеха својих ученика. Нека се, једном речи, све покуша што стоји до школе и до наставника да се број слабих ученика сведе на минимални број, који се може допустити. Јер нека наставници средњих школа имају на уму, да једном и у средњој школи мора престати стање када ће за неуспех у школи увек бити криви само ученици, и да наставници могу у разреду имати ма колики број слабих и неспремних ученика па да они за то опет никад не одговарају.

Да би пак директор и разредрне старешине могли у свако доба имати преглед ученичких оцена, препоручујем да се посебични наставнички дневници за бележење ученичких оцена (допуштени расписом од 20. августа прош. године Бр. 12983), где су уведени, замене општим разредрним дневницима.

ПБр. 10448.

20. септембра 1899. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Управитељима Виших Женских Школа

(Наставни план за Више Женске Школе)

Како се наставни план за Вишу Женску Школу, што га је израдио Главни Просветни Савет (штампан у Просветном Гласнику свесци за април ове године) распоредом предмета и бројем часова нешто јаче разликује од привременога наставнога плана за ту школу, који је прописан прошле године 12. октобра ПБр. 18323 и по коме се у прошлој школској години радило, то нови наставни план неће моћи ступити у живот почетком нове школске године, већ ће се у овој школској години радити по прелазном наставном плану, чиј Вам се табеларни преглед предмета и часова по разредрима шаље у прилогу.

Према овоме прелазном наставном плану: Хришћанска наука, Српски језик, Историја, Педагогија, Математика, Газдинство, Женски ручни рад, Крснопис, Слободно цртање, Певање и Гимнастика предавање се по програму прошле године прописаном ПБр. 18323.

Земљопис само ове године долази у V разредр са 2 часа недељно да би се довршиле ове партије, које се до сад нису никако прелазиле.

Хигијена се има у V разредр сва прећи а у VI разредр само ове године да се доврши оно што прошле године није проучено.

Природне науке у I и II разредр иду по старом програму, у III разредр физика, у IV позна-

вање човечјег тела и радња појединих органа, у V разреду хемија, а у VI разреду (нов предмет) Познавање врсте и каквоће робе, којима човек подмирује разне потребе у животу.

Настава живих језика биће овако распоређена: ученице I разреда уче само немачки — (са 4 часа недељно), ученице II и III разреда (по 3 часа недељно) уче и даље онај језик који су почеле учити прошле школске године. Ученице IV разреда продужују (са 3 часа недељно онај језик који су и до сада училе а као нов језик (са 4 часа недељно) учиће други који живи језик (немачки, француски или руски). Ученице V и VI разреда уче онај живи језик који су и до сада училе.

ПБр. 7660.

6. августа 1899. год.

у Београду.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

ПРАВИЛА

за инвентарење предмета у Државној Штампарији, која је прописао министар просвете и црквених послова у споразуму са Главном Контролом.

I

Увођење предмета у инвентар.

Члан 1. Све, како куповином набављене непотрошне ствари, тако и они непотрошни предмети, израђени у сопственој режији а за потребу су Државне Штампарије, уводиће се у Главни Инвентар Државне Штампарије, чим се набаве или израде.

Члан 2. Увођење у Главни Инвентар свих непотрошних ствари вршиће онај службеник Државне Штампарије, коме се то писменом наредбом Управника Државне Штампарије стави у дужност.

Члан 3. Што се тиче увођења предмета израђених у сопственој режији важи ово правило: чим наруџбина за израду сличног предмета дође на књижење у књиговодство, оно ће бити дужно, да писмено, кратким путем, извести: како оног службеника, коме је у дужност стављено увођење Главног Инвентара, тако и месну контролу, назначивши уједно: какав је и за кога поручен израђен предмет, као и колико је стала његова израда.

Члан 4. Да би пред Главном Контролом било непосредно одговорних лица за накнаду штете, причињене на стварима Државне Штампарије, руковање којих је поверено шефовима појединих одељења, службеник о коме се говори у 2-ој тачци, дужан је, да за свако одељење у почетку сваке рачунске године, и пошто се инвентар за прошлу годину

пошље Главној Контроли, сачини ручни инвентар и у овај уведе из инвентара од прошле године све ствари пренесене у текућу годину са назначењем њихове вредности по процени комисијској.

На дну сваког ручног инвентара написаће: „обвезујем се да све у овом инвентару уписане ствари, које сам примио на руковање, чувам од квара, а на случај оштећења или упропашћења, дужан ћу бити, без поговара, платити накнаду.“ Затим ће се потписати шеф дотичног одељења.

Ови ручни инвентари предаће се шефовима на потпис, који имају ставити на акту управину, што ће се у тој цели написати у дубликату. Један примерак овога акта даће се месној контроли а други чуваће се у архиви.

Члан 5. Чим се каква ствар уведе у Главни Инвентар, њу ће одређени службеник завести и у ручни инвентар шефа дотичног одељења, коме је предата на руковање.

Затим ће исти службеник назначивати на полеђини свакога рачуна, у коме би био записан какав предмет за инвентарисање, број и страну Главног Инвентара, где је уведен; а ако је случај са предметом израђеним у сопственој режији, ово ће назначење стављати на полеђини писмена, што ће у смислу тач. 3. ових правила добијати од књиговодства, и то писмено спроводити месној контроли које ће му она, ставивши свој параф, враћати на чување.

Члан 6. За свако одељење понаособ биће у Главном Инвентару оделита партија за увођење на руковање предатих им предмета.

Редни бројеви код сваког одељења почињу са 1 па се завршују са последњим бројем увођења.

Ово се има чинити у циљу, да се бројеви, под којима су поједини предмети уведени у Главни Инвентар, потпуно подударају са бројевима, под којима су исти предмети уведени у ручне Инвентаре.

II.

Склапање и поднашање инвентара Главној Контроли на преглед.

Члан 7. По истеку сваке рачунске године, а најдаље за месец дана, Управа Државне Штампарије образује инвентирајућу комисију.

У састав ове комисије улазе: један рачуноспитач Главне Контроле, један управин чиновник и један фактор.

Овима пак додаје се свагда и фактор или његов заступник оног одељења које се инвентари. Та лица даваће комисији потребна обавештења и објашњења о предметима и о стању предмета за инвентирање.

Но они неће процењивати вредност предмета свога одељења, што се имају инвентирати, већ су дужни давати комисији објашњења о несталим стварима или о узроцима, што су поједини предмети искварени и постали без вредности у колико су и ако су они за то одговорни.

Члан 8. Чим се комисија конституше, о чему ће се увек сачињавати протокол, она ће покупити од свију шефова ручне им инвентаре и ове сравнити са Главним Инвентаром.

Члан 9. Кад се нађе потпуна сагласност у завођењу између главних и ручних инвентара, или пошто се то доведе у ред, ако је било каквих грешака, комисија ће заћи по одељењима и на основу ручних инвентара поступити по следећој тачци.

Члан 10. Комисија се при прегледу има прво уверити из ручних инвентара да ли су сви из прошлогодишњег инвентара пренесени непотрошни предмети на броју, па нађене предмете оцениће у каквом су стању и какву актуелну вредност имају. То исто учиниће и са предметима који су чијом кривицом нестали или су оштећени, па ће их према стању и вредности оценити, с допуштањем правдног рабата с погледом на поабу, коју комисија нађе за вероватну.

За нестале или иначе упропашћене или покварене и у вредности оштећене предмете извиђаће комисија има ли до кога кривице, па ако има, наплатиће штету од проузроковача, и то: за нестале предмете по прошлогодишњој процени, а за покварене и у вредности оштећене предмете комисија ће извидети: има ли за то до кога кривице, па ако има, процениће штету и ову наплатити од одговорног лица, па наплаћену суму предати благајници као ванредни приход.

Члан 11. Да се радња око констатовања свега наведенога не би прекидала и застајала, комисија ће пре него што приступи послу, одвојити или на број или на меру (како је који предмет) и предати дотичним факторима и другим одговорним лицима онолико потрошног и осталог материјала, колико за продужење штампарског рада буде потребно, па када се доврши констатација свију осталих предмета, узмеће се у рачун и ти предмети и означаће се разлике, какве се покажу према инвентару за прошлу годину.

Члан 12. Све непотрошне а још употребљиве предмете, као и оне, који се оправком у управној режији могу начинити употребљивим, комисија ће унети у нов инвентар Државне Штампарије, пошто им по претходећој тачци оцени стање и вредност.

Но те ће предмете одмах одузети и коме треба предати на оправку, како би се што пре оправили и дотичном одељењу предали на руковање.

Члан 13. Сви они предмети, који су дугом употребом постали са свим неупотребљиви, комисија ће, — у колико нема за то ни до кога кривице — избацити из инвентара, њихову вредност расходovati и за толико смањити капитал Државне Штампарије.

Члан 14. У претходећој тачци споменуте предмете Управа Државне Штампарије моћи ће, пошто се инвентарисање сврши, одмах продати као фурду, и добивени отуда новац унети у своју благајницу као ванредни приход. Но на случај, да који од тих предмета може послужити за преправку или доправку каквог другог предмета, такав се предмет неће продавати већ корисно употребити на други циљ.

У оваком опет случају Управа неће моћи да чини употребу од преписа у првом и другом ставу ове тачке пре него добије од комисије списак ствари, што су оцењени као са свим неупотребљиве.

У дотичним рубрикама добивенога списка а у продужној линији Управа ће означавати продајну цену сваком поједином предмету, а за оне предмете што су употребљени као материјал за преправку и оправку другог предмета, примећаваће на које су цели употребљени.

Члан 15. Оне пак ствари, које су још употребљиве и које у опште нису без вредности али нису за потребу Државне Штампарије, као што су: избачени из употребе ручни или иначе старог система пресови, или други алати, оруђа и томе слично, — комисија ће избацити из инвентара, њихову вредност расходovati и за толико капитал Државне Штампарије смањити. Али ће комисија све те ствари завести у нарочити списак и одредити им могуће продајне цене, како би се према тој процени, могла тражити накнада, ако би који предмет био упропашћен или оштећен кривицом руковаоца, коме је на чување предат.

У тој цели сачињаваће се три равногласна списка, од којих ће се један чувати у архиви управној, други предати руковаоцу тих ствари, а трећи слаати Главној Контроли уз Главни Инвентар.

Члан 16. Све ствари о којима се говори у претходећој тачци, чуваће се на за тај циљ нарочито одређеном месту, где ће бити обезбеђене од евентуалне покрађе и квара.

Ако би се указала прилика да се који од ових предмета може продати или каква употреба ван Државне Штампарије корисно по државну касу учинити, Управа Државне Штампарије чиниће предлог министру просвете да се с њима према указаној прилици и учини.

На случај, да се одобри продаја, продати предмети избаћиће се из списка и расходovati, а доби-



вени новац унеће се у благајницу као ванредни приход, — у другим пак случајима поступиће се према природи случаја.

Члан 17. Матрице се неће бројати ни инвентирати по комадима, већ по гарнитурама и редовима слова. Изгорели (у раду) комади матрица, који су на лицу места, избаћиће се из дотичне гарнитуре а за нестале накнадиће се штета од одговорних лица.

Члан 18. Слова се при инвентирању неће мерити него ће се сваке године словоливници предате количине (по тежини) сировог материјала за ливење (у шта улазе и похабана слова и линије) упоређивати са из ливнице слагалишту предатим количинама (по тежини) готових слова, а разлике показивати као отпадарк на изгоретину (фиру) при изради слова, и као отпадарк на растур при њиховој употреби у раду.

Ако овај укупан отпадарк не прелази 12% комисија ће га расходовати и само ће количину слагалишту предатих слова завести у инвентар, као капитал са означеном вредности, — у противном случају, т.ј. ако тај укупни отпадарк прелази 12%, комисија ће и онда вишак преко 12% расходовати ако се не могадне доказати да је тај вишак отпадарка произашао чијом кривицом, — иначе ће се извидети и констатовати колико и до кога има кривице за то како би се од одговорног лица могла тражити накнадна штета.

Члан 19. Ако се од камења за каменорезницу који разбије, првобитни број задржаваће највеће парче, а друга парчад (ако су употребљива) добиће нове бројеве и одредиће им се нове засебне цене.

Члан 20. Неизрађено дрво, које служи као материјал за дрворезницу, а тако исто и оно израђено са разним сликама и шарама, које се неће више као такво употребљавати, неће се инвентирати.

Али оно израђено комађе, које се још можда и у Државној Штампарији може употребљавати, или се с њиме може каква употреба ван ове Штампарије чинити, уводиће се у списак о коме је напред у тачци 8 реч са назначењем процењене му вредности. Ово ће се чинити у циљу, да би се знало колико оно вреди на случај да се продавало буде или тражила накнада штете, ако се чијом кривицом упропасти или оштети. Али вредности оваквих предмета, као непоуздане, неће се водити како капитал Државне Штампарије.

Члан 21. Непродате обавезне и необавезне школске књиге, које су штапане о државном трошку, а које Државна Штампарија продаје, неће се водити у инвентар по именце и бројно пошто се то види

из књига „В“, „В^а“ и „В^б“, које подлеже прегледу месне контроле.

У инвентару показаше се само укупна вредност књига које се као непродате на концу дотичне године буду затекле у стоваришту књига по књигама „В“, „В^а“, и „В^б“.

Како се у књигу „В“ заводе само оне књиге, које су у употреби, то ће комисија приликом инвентарисања чинити предлог министру просвете које се књиге имају избацити из употребе, а које не.

Члан 22. По добивеном овлашћењу министра просвете о избацавању из употребе дотичних књига, Управа Државне Штампарије, службеном обзнапом, која има изаћи у „Српским Новинама“ три пута узастопце, позваће повлашћене књижаре, да у року од месец дана када изађе последња објава у „Срп. Новинама“, врате све из употребе избачене књиге у замену за друге. Ко у остављеном року то не учини, неће му се друге књиге дати у замену.

Члан 23. Књижари су дужни да у своме писменоме тражењу замене назначе: кад су и колико примерака требовали књига што се избацују а за које траже замену.

Ко ово не учини, неће му се одобрити замена.

Члан 23. Из употребе избачене књиге увешће се у књигу „В^б“ на страни примања а у књизи „В“ на страни издавања; наспрам дотичне партије примања написаће се: расходовано заменом.

Члан 25. Исто тако неће се у инвентар посебно уводити нити хартија нити пак потрошни предмети, који би се затекли у магацину на концу године.

На против уводиће се у инвентар, као капитал, само укупна сума коштања затекше се неутрошене хартије и потрошног материјала и то по салду из књига „Г“ и „Ж“, које подлеже прегледу месне контроле.

Члан 26. При процењивању саме зграде имају се под зградом подразумевати и сви они предмети, који су узидани или тако утврђени, да се сматрају као непокретни, н. пр. пећи, сијалице, електричне висеће лампе, звонцад, и т. д.

Ш

Закључивање инвентара.

Члан 27. Кад се сврши са прегледом свих ствари и са инвентарисањем, комисија ће предати свој елаборат Управи Државне Штампарије, те да га она средством свога особља среди и у два примерака препише.

Преписивање и сређивање вршиће се под надзором месне контроле.



Члан 28. На крају преписаног инвентара сачи- ниће се рекапиталација и по одељењима изложити укупна вредност предмета којима свако одељење рукује.

Тако исто изложиће се и процењена вредност непокретности Држ. Штампарије, и скуп тих вредности представљаће вредност целокупне имовине Државне Штампарије.

Члан 29. Чланови комисије овериће својим потписом исправност нађеног стања у оба преписа инвентара, и то на крају, где се завршују предмети сваког појединог одељења.

Члан 30. Кад оба преписа буду готова и у њима извршено што је прописано, комисија ће оба преписа предати Управи Држ. Штампарије на даљи поступак са својим извештајем и тиме завршити свој посао.

IV

Подношање инвентара Главној Контроли на преглед.

Члан 31. Управа Држ. Штампарије, примивши од комисије готове инвентаре, један ће примерак задржати за своју архиву, а други актом предати месној контроли на надлежност.

Члан 32. Управа ће настојавати да се инвентарисање брзо и правилно врши, и да се инвентари њезине имовине у законом прописаном року подносе Главној Контроли на преглед.

Овим се замењују правила за инвентирање предмета у Држ. Штампарији, прописана 27. септ. 1882. ЦБр. 7570.

КПБр. 2525.
9. марта 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

ОЦЕНЕ

наставника и наставница народних школа у
1898.—99. школској години

(Наставак)

VI

КРУШЕВАЧКИ ОКРУГ

А. Грађанска школа у Крушевцу
Василије Терзић 5

Б. Основне школе

1. Град Крушевац

Јован Атанасковић 5
Василије Годубовић 5

Михаило Катић 5
Христина Поповићева 5
Јелена Шурдиловићева 5
Сеферинка Мишковићка 4
Христина Катићка 4
Настасија Петровићка 5
Даринка Милетићева 5
Даринка Томићева 5
Љубица Чаревећева 5

2. Срез жуписки

Спасоје Спасојевић—Александровац . 5
Драгомир Агатоновић " 5
Живка Поповићева " 5
Станија Спасојевићка " 5
Милева Врбавчева " 3
Василије Михаиловић—Гор. Ступањ . 4
Даринка Михаиловићка " " 5
Вељко Павловић—Плеш 4
Танасије Радовановић—Ратаји . . . 4
Зорка Ковачевићева " 5
Милан Миљковић—Трнавци 4
Мирко Марјановић " 5
Наталија П. Симићева " 4
Милева Сретеновићева " 4

3. Срез копаонички

Драгољуб Беочанин—Брус 5
Урош Петровић " 5
Драгиња Петровићка " 4
Станимир Ванић—Дупци 4
Чедомир Вукосављевић—Рибари . 3

4. Срез ражањски

Вукашин Жижих—Браљина 4
Зорка Учекова " 3
Ђорђе Стојановић—Брачип 4
Аврам Стаматовић—Витошевац . . 5
Катарина Стаматовићка " 5
Драгутин Поповић—Лучина 5
Милева Ђ. Стевановићка—Мађер . 5
Сима К. Поповић—Ражањ 5
Стојан Петровић " 5
Живка Петровићка " 5
Урош Динић—Рујиште 5
Трифун Стојковић—Скорице 4
Димитрије Тасић—Сталаћ 5
Даринка Спасићева " 5
Радоје Красић—Тићевац 5
Антоније Обреновић " 5
Даринка Петковићева " 4
Александра Обреновићка—Тићевац 5

5. Срез расински

Антоније Николић—Бела Вода . . . 4
Драгиња Митровићева " 4
Сима Поповић—Бивоље 5
Милица Грабовчева " 5
Крста Божовић—Врбница 5
Милен Димитријевић " 4
Ружица Петровићева " 4
Анка Савићева—Глободер 4



Димитрије Милићевић — Дворани	5
Даница К. Николићева "	5
Димитрије Ристић — Јасика "	4
Анђелија Вељићка "	5
Љубомир Игошанац — Каоник "	5
Даринка Марковићева "	5
Михаило Цветковић — Коњуси	4
Јулка Живковићева "	4
Риста Трајковић — Кукљин	5
Недељко Милићевић — Мајдево	4
Даринка Милићевићка "	5
Божа Ружић — Макрешани	4
Наталија Марићева "	3
Драгомир Ђорђевић — Наупара	4
Ленка Шкерковићка "	4
Аксентије Милутиновић — Падеж	4
Цвета Грујићка "	3
Павле Дробњак — Паруновац	5
Богиња Илићева "	4
Тодор Илић — Сталаћ	5
Даница Илићка "	4
Милан Димитријевић — Шанац	5
Игњат Маринковић — Шиљеговац	4
Лепосава Јовановићка "	4

6. Срез трстенички

Милан Николић — Брезовица	4
Лазар Павловић — Вел. Дренова	5
Војислав Катунцац " "	5
Лепосава Павловићева " "	4
Станислава Јевтићева " "	5
Јеремија Тошић — Врњач	4
Миласав Дедовић — Медвеђа	5
Драгутин Ђорђевић "	5
Милева Дедовићка "	4
Олга Милорадовићева "	4
Витомир Нишић — Милутовац	5
Емилија Нишићка "	4
Ружица Гоцићева — Михаиловац	4
Драгољуб Рајковић — Ново Село	4
Милан Матић — Рибник	4
Спасенија Матићка "	5
Сима Вујић — Стопања	5
Петар Михаиловић — Трстеник	4
Драгољуб Стевановић "	5
Магдалена Михаиловићка "	4
Милица Брашићка "	4
Персида Удовичићка "	4
Војислав Спирић — Угљарево	4

VII

МОРАВСКИ ОКРУГ

А. Грађанска школо

Петар Никетић — Јагодина	5
Илија Радосављевић — Свилајнац	5

Б. Основне школе

1. Град Турија

Стеван Младеновић	4
Светозар Јаношевић	3

Сава С. Поповић	5
Катарина Поповићка	5
Зорка Илићка	5
Лепосава А. Марковићева	4

2. Белички срез

Станоје Савић — Багрдан	5
Ружица Савићева "	4
Драгиња Савићка "	5
Михаило Прокић — Белица	4
Даринка А. Петровићева — Бунар	4
Јован Крагуљевић — Врановац	4
Милица Милићевићева — Главинци	4
Младен Обреновић — Домуз-Поток	5
Вукосава Анђелковићка "	4
Милан Радојковић — Јагодина "	5
Велимир Павловић "	5
Димитрије Димитријевић "	5
Јован Ђ. Јовановић "	5
Милева Суботићка "	5
Анка Милићевићева "	5
Босиљка Петковићева "	5
Настасија Видојковићева "	5
Марија Радичанка "	5
Димитрије Петковић — Јовац	5
Зорка Петковићка "	5
Даринка Петровићева — Даниште	4
Милорад Миловановић — Лоћка	5
Достана Вилимоновићева "	4
Љубомир Анђелковић — Праћина	5
Лазар Петковић — Рибари	5

3. Срез деспотовачки

Тома Савић — Бељајка	5
Јелисавета Савићка "	5
Стеван Радовановић — Вел. Поповић	4
Босиљка Радојкићева " "	3
Михаило Ристић — Глоговац	4
Теодора Ристићка "	4
Јул. Димитријевићева — Двориште, без оцене	
Милан Стојићевић — Деспотовац	4
Анка Стојићевићка "	5
Боривоје Ђорђевић — Дубока	5
Христина Ђорђевићка "	4
Милан Ст. Недељковић — Исаково	4
Марија Петровићева "	5
Никола Маџаревић — Медвеђа	5
Милева Маџаревићка "	5
Данило Радић — Плажани	3

4. Левачки срез

Радомир Бандовић — Белушић	5
Косара Радојевићка "	5
Милутин Петровић — Водујак	4
Љубица Миловукова "	4
Новак Тоскић — Жупањевац	5
Евгенија Катићева "	5
Станмир Спасић — Мала Дренова	4
Богосав Вукићевић — Опарић	4
Јеврем Ж. Вукићевић "	4
Станоје Мијатовић — Пољна	5
Тодор М. Бушетић "	5



Танасије Бркић — Превешта	5
Смиља Суботићева "	4
Милорад Поповић — Пчелица	4
Матеја Милетић — Ратковић	4
Милоје Спасић — Рековац	5
Арсеније Поповић "	5
Димитрије Стојановић "	5
Катарина Срезојевићка "	3
Момир Милосављевић — Риљац	4
Милета Тодоровић — Секурић	5
Љубица Тодоровићка "	5
Марко Јовановић — Течић	4
Ружица Ђирићева — Течић	4

5. Параћински срез

Мидан Штерић — Бигреница	2
Стана Матићева "	5
Станојка Милановићева "	4
Живојин Станковић — Буљани	4
Спасоје Бркић — Доњ. Видово	3
Косара Бркићка " "	3
Милан С. Миловановић — Доњ. Мутница	3
Јулијана Миловановићка " "	3
Никола Казаковић — Дреновац	3
Милан Степановић — Крушар	4
Јован Срећковић — Параћин	4
Ђорђе Јовановић "	5
Сава Димитријевић "	5
Ружица Протићка "	4
Драга Анђелковићева "	4
Лепосава Вељковићева "	4
Катарина Јовановићка "	4
Даринка Крстићева "	4
Даринка Марковићева "	5
Милева Мирковићка "	5
Светолик Брзаковић — Плана	4
Костадин Миловановић — Сење	3
Лепосава Миловановићка "	4
Михаило Стојановић — Сењ. Рудник	5
Марина Стојановићка " "	5
Лазар Стојановић — Сикирица	5
Марија Илићева "	4

6. Ресавски срез

Војислав Пантелић — Бобова	5
Љубица Пантелићка "	5
Петар Р. Лукић — Витежево	5
Једена Петровићева "	4
Петар Вучковић — Војска	3
Катарина Вучковићка "	3
Сава Ораховац — Гложани	3
Тодора Матићева "	4
Арсеније Пилетић — Грабоваци	2
Трајко К. Петровић — Дубље	4
Наталија Савићева "	5
Љубомир Пантелић — Дубчица	4
Димитрије Мелентијевић — Свилајнац	4
Петар Живковић "	5
Зорка Поповићка "	5
Катарина Милосављевићева "	3
Драгутин Новаковић "	4
Добросав Митровић — Свилајнац	5
Савина Новаковићка "	5
Зорка Димитријевићка "	3

Персида Лукићка — Свилајнац	3
Сава Марковић — Седларе	5
Јелисавета Маринковићка — Трополе	3
Јеремија Маринковић "	4
Светозар Михаиловић — Црквенац	5
Јулијана Михаиловићка "	5

7. Темнишки срез

Марко Бабић — Бачина	5
Светолик Нешић "	5
Вук. Величковићка "	3
Михаило Симић — Бошњани	4
Ангелина Видојковићева "	4
Чедомиљ Урошевић — Варварин	4
Катарина Путниковићка "	5
Катарина Мишићка "	4
Танасије Марковић — Доњ. Крчин	4
Милева Марковићка " "	4
Милан Лазић — Залоговац	5
Јулијана Лазићка "	5
Марија Бајдина — Избеница	4
Владимир Поповић — Катун	4
Зорка Поповићка "	3
Милан Вељић — Маскар	4
Стојан Ж. Вукићевић — Обреж	4
Ђорђе Тодоровић "	5
Катарина Тодоровићка "	4
Даринка Радовановићева "	4
Драгутин Јанићијевић — Поточац	5
Милица Јаковљевићка "	5
Тома Јаковљевић "	5

VIII

НИШКИ ОКРУГ

А. Грађанска школа

Милован Слеччевић	5
-----------------------------	---

Б. Виша девојачка школа

Драга Поповићка	5
---------------------------	---

В. Основне школе

1. Град Ниш

Јован Милијевић	без оцене
Алекса Величковић	5
Јован Панић	5
Танасије Митровић	4
Софија Гојковићка	4
Јелисавета Савићка	4
Радомир Тодоровић	4
Јован Ивановић	3
Милева Дожудићка	4
Јулијана Милијевићка	5
Вукосава Николићева	4
Косара Живковићева	4
Стеван Гојковић	5
Гаврило Марковић	4
Лепосава Лозанићева	5
Димитрије Цветановић	4
Марија Јовановићева	5
Милица Марковићева	5



Милева Божидарчева	4
Марија Милосављевићева	5
Марија И. Лемајића	4
Милева Никетићка	4
Персида Ојданићева	5
Живка Голубовићева	5
Драга Јовина	5
Лепосава Нешковићева	5
Јелена Петровићева	5
Љубица Спалајковићка	4

2. Алексиначки срез

Димитрије Станковић — Алексинац	5
Љубица Цвијовићева	5
Јелена Маринковићка	3
Драга Трифунца	5
Христина Јовановићева	4
Јулијана Илићка	5
Катарина Мијовићка	3
Полихрон Николић	4
Тихомир Маринковић	4
Драгутин Младеновић	4
Благоје Илић	5
Веселин Алексић — Бобовиште	5
Светислав Жужовић — Бован	3
Љубица Пешићева — Делиград без оцене	
Јелена Исавловићка	4
Милан Станковић — Добрујевац	4
Даринка Вукаловићева	3
Станко Петровић — Доњ. Трпава	3
Владимир Павловић — Липовац	4
Јаков Мојашевић — Мозгово	4
Светислав Богдановић	5
Даринка Гребенаровићева	4
Драгутин Цонић — Суботица	5
Катарина Цонићка	4

3. Бањски срез

Милан Младеновић — Блендија	4
Милутин Цакић — Врмца	5
Наталија Цакићка	5
Драгомир Ивковић — Јошаница	4
Милева Павловићка	5
Светислав Марић — Соко-Бања	5
Милутин Радуловић	5
Наста Симићева	5
Милева Радуловићка	5
Алекса Антић — Читлук	5
Милорад Павловић	4

4. Моравски срез

Стеван Живојиновић — Врћеновци	4
Василија Ђорђевићева — Гредетин	4
Зорка Петровићева	3
Аћим Чавдаревић — Грејач	5
Даница Јоцићка	4
Даница Ковачевићева	4
Новак Мијаиловић — Корман	5
Косара Шутовићева	5
Илија Станковић — Кулина	4
Јован Милићевић — Прћиловица	4
Светозар Живковић	4
Милица Глигорјевићева	4

Магдалена Живковићка—Прћиловица	5
Петар Ђ. Ивановић — Сечаница	4
Спира Илић — Тешица	3
Стана Илићка	4
Јелисавета Гојковићева — Тешица	3

5. Нишки срез

Никола Савић — Вел. Вртоп	5
Миладин Мићић — Вел. Крчимир	3
Лука Јанићијевић — Габровац	3
Милан Ранисављевић — Гор. Душник	3
Живојин Стојићевић — Гор. Матејевац	4
Милица Љ. Павловићева	5
Петар Раденковић — Гркиња	5
Милор. Мијалковић — Доњ. Матејевац	5
Петар Илић — Јагличје	5
Љубомир Павловић — Јелашница	4
Цана Павловићка	5
Антоније Стојиљковић — Каменица	4
Ангелина Нешићева	4
Стојан Петковић — Кнез-Село	4
Јован Ристић — Личје	5
Петар Миљковић — Малча	5
Зорка Миљковићка	4
Марко Марковић — Миљковац	4
Наталија Марковићка	4
Дан. Димитријевићева — Островица без оцене	
Андреја Михаиловић — Прва Кутина	3
Павле Стојановић — Сићево	3
Крста Денић — Студена	5
Панта Илић — Хум	4

6. Сврљички срез

Драгољуб Тодоровић — Грбавче	4
Лазар Матић — Дервен	5
Љубица Ст. Николајевићева — Дервен	4
Тома Јевтић — Извор	3
Ђорђе Тршић — Далинци	3
Михаило Марковић — Манојлица	4
Јован Нешић — Нишевци	5
Милева Ђорђевићева	4
Светозар Хаџић — Св. Аранђел	4
Љубица Хаџићка	4
Јевта Поповић — Црнолевица	5

IX

ПИРОТСКИ ОКРУГ

Основне шкколе

1. Град Пирот

Стана П. Јовановићева	5
Владимир Радојловић	5
Љубомир Јојић	5
Зорка Грубановићева	4
Јелисавета Поповићка	5
Лепосава Поповићка	4
Живана Балтићка	4
Милан Ђ. Станојевић	4
Михаило Јовановић	5
Настасија Вудетићка	5
Димитрије С. Младеновић	5
Христина Стевановићка	5

Милева Станојевићка	5
Наталија Зебићка	4
Зорка Ковачевићка	5

2. Белошаланачки срез

Димитрије Павловић — Бела Пал.	5
Никола М. Ковачевић " "	4
Јулијана Павловићка " "	5
Антоније Маденовић — Клисуре	5
Коста Николић — Моклиште	4
Петар Крстић — Мокра	4
Загорка Стојановићка — Шпај	5

4. Дужнички срез

Крста Јовановић — Бабушница	5
Петар Пешић — Вел. Боџинац	4
Љубица Виторовићева " "	4
Милан Палуревић — Камбелевац	5
Петар М. Огњановић — Љуберађа	5
Босиљка Стефановићева " "	3
Ћира Ранчић — Модра Стена	5
Тефило Петровић — Стол	4
Ђорђе Пелвановић — Стрелац	4
Манојло Голубовић — Стрижевац	4
Катарина Миловановићева " "	4
Алекса Поповић — Студена	4

5. Нишавски срез

Стеван Аћимовић — Балтабериловац	5
Недељко Петровић — Вел. Лукања	5
Стојан Аранђеловић — Гњилане	4
Станоје Радосављевић — Добри Дб	4
М. Исидовић — Дојкинци (на Делигр.)	4
Коста М. Пешић — Завој	4
Риста Цветковић — Извор	5
Рад. В. Милошевић — Јаловик Извор	5
Трајко Ристић — Јања	5
Вожив Живковић — Кална	4
Сотир Ђорђевић — Костур	5
Тодор Пешић — Крупац	4
Јулка Пешићка — Крупац	5
Бождар Поповић — Осмаково	5
Коста Јовановић — Расница	5
Зорка Јовановићка — Расница	4
Радоје Јоновић — Рсавци	4
Драгољуб Петровић — Смрдан	5
Владимир Николић — Сопот	5
Виден Јанковић — Стапичење	5
Драгутин Стојановић — Суводол	4
Петар Стојановић — Суково	5
Василија Стојановићка — Суково	5
Стојан Петровић — Темска	5
Димитрије Стојановић — Топли Дб	4
Раде Вуловић — Трњани	4
Атанасије Витић — Чиниглавци	4

X

ПОДРИНСКИ ОКРУГ

А. Грађанска школа

Андрија Станојевић	5
------------------------------	---

Б. Виша девојчка школа

Анђелија Спајићева	5
------------------------------	---

В. Основне школе

1. Град Шабац

Петар Црнчевић	5
Никола Дамњановић	4
Милка Дамњановићка	5
Зорка Адамовићева	без оцене
Савка Стојићевићева	4
Бисенија Терзићева	5
Ангелина Николићева	5
Петар Јовановић	5
Љубомир Марковић	5
Павле Беловуковић	4
Марија Кокановићева	5
Лепосава Петровићева (на Охриду)	4
Јулијана Станковићка	4
Драга Џинићка	5
Лепосава Константиновићева	5
Живко Живановић	4
Софија Бранковићева	4

2. Азбучковачки срез

Ђорђе Благојевић — Гор. Тријешница	4
Вукосава Благојевићка — " "	4
Светозар Д. Пантелић — Љубовића	4
Лепосава Пантелићка — " "	4
Лазар Саватић — Ореовица	4
Пелагија Нинковићева — Узовница	4
Милоје Војисављевић — Царина	4
Софија Војисављевићка — " "	4
Марија Виторовићева — " "	4
Марта Витезовићева — " "	4

3. Јадрански срез

Јелисавета Тадићева — Брасина	4
Љубомир Радовановић — Гор. Бадања	4
Владимир Сарић — Грчара	5
Видосава Сарићка — " "	4
Стојан Росић — Доња Бадања	4
Љубомир Настић — Зајача	3
Миливоје Пејић — Јадр. Љешница	4
Зорка Ранковићева — " "	4
Зорка Антоновићева — " "	4
Љубомир Шопаловић — Јаребице	4
Јулијана Шопаловићка — " "	5
Милена Јанковићева — " "	4
Петар Протић — Јошева	4
Војислав Качавенда — Ковиљача	5
Катарина Качавенда — " "	4
Стојан Миливојевић — Лозница	5
Борислав Пантелић — " "	5
Милутин Боранијашевић " "	5
Даринка Пејићева — " "	4
Надежда Јовановићева — " "	5
Јелена Поповићка — " "	4
Јован Крстић — Љешница	4
Христина Трајковићева — Љешница	4
Лепосава Крстићка — " "	4
Настасија Милићева — " "	4
Драгутин Тешић — Недељице	4
Јелена Божићева — " "	4

Јован Пешић — Текериш 4
 Лепосава Пешићка — Текериш . . . 3
 Никола Стојковић — Чокешина . . . 4

4. Мачвански срез

Милутин Сокић — Бадовинци 5
 Мирјана Јакшићева — " 5
 Љубица Вудовићева — " 4
 Михаило Бошковић — Баново Поље 4
 Љубица Бошковићка — " " 4
 Милоје Поповић — Белотић 3
 Милан Павловић — Богатић 3
 Анка Ожеговићева — " 4
 Ружица Дабићка — " 4
 Крста Војиновић — Глоговац 4
 Борђе Симић — Глушци 4
 Даринка Јаковљевићева — Глушци . 4
 Марко Митић — Дреновац 4
 Коста М. Загорац — " 4
 Риста Василић — Дубље 4
 Персида Василићка — Дубље 4
 Милан Бошњакковић — Засавица . . . 3
 Љубомир Ракић — Змињак 4
 Илинка Савићева — " 4
 Милан Рабреновић — Клење 5
 Драга Рабреновићка — " 5
 Живојин Крстић — Липолист 5
 Митра Крстићка — " 4
 Љубица Баропићева — Митровица без оцено
 Михаило Симић — Нођај 5
 Алекса Вуксановић — Петковица . . . 4
 Петар Р. Петровић — Причиновић . 4
 Тимотије Јовановић — Прњавор . . . 5
 Драга Гачићева — " 4
 Михаило Ерић — Равањ 4
 Сретен Радосављевић — Раденковић 4
 Живојин Радосављевић — Рибари . . 3
 Анка Бербовићева — " 3
 Петар О. Миловановић — Салаш. Нођај. 4
 Миливоје Јовановић — Слечевин . . 4
 Коста Божовић — Табановић 4
 Јован Телебаковић — Узвеће 4
 Марко Јоцковић — Црна Бара 4
 Јованка Милановићева — " 4
 Живка Лукићева — Црна Бара 4
 Петар В. Јовановић — Црвобар. Салаш 5
 Софија Јовановићка — " " 4
 Миленко Смиљковић — Шеварице . . . 3
 Сава Јовановић — Штитар 4
 Анка Рафаиловићева — Штитар . . . 5

5. Посаво-тамнавски срез

Лазар Паунковић — Белотић 4
 Никола Ђирковић — Вел. Бошњак . . 4
 Миливоје Ковачевић — Дебрц 4
 Петар Паунковић — Јазовник 4
 Добросав Ивановић — Јаловик 4
 Милош Марјановић — Каменица . . . 3
 Грујица Протић — Коцељева 5
 Анка Ђ. Каћанскова — " 4
 Урош Палеташевић — Круле 5
 Магдалена Ђурићева — Месарци . . 5
 Димитрије Станковић — Меховине . 4
 Милица Петровићка — " без оцено
 Милутин Поповић — Пров без оцено
 Јован Ковачевић — Свидеуха 5
 Љубица Ковачевићка — " 4
 Глигорије Живановић — Црнијево . 4

6. Поцерски срез

Војислав Станчић — Варна 5
 Косара Станчићка — " 4
 Љубомир Гавриловић — Врањска . . . 5
 Јевто Ђукић — Вукошић 4
 Олга Петровићева — Десић 4
 Јован Вуксановић — Добрић 5
 Панта Лазаревић — Криваја 3
 Загорка Симићева — " 4
 Драгомир Ђосић — М. Врањска . . . 5
 Божидар Радловић — Накучани . . . 4
 Наталија Радловићка — " 4
 Борђе Николић — Орид 3
 Милан Бркић — Цуљковић 4

7. Рађевачки срез

Милосав Б. Радишић — Бела Црква 5
 Милан Ђурић — " " 4
 Лепосава Радишићка — " " 4
 Миладин Шуманчевић — Д. Тријешница 4
 Љубица Павловићка — " " 4
 Милан Дачић — Комирић 4
 Лепосава Тадићева — " 4
 Димитрије Ђосић — Костајник 5
 Владимир Б. Поповић — Крупањ . . . 5
 Олга Коларевићева — " 4
 Милица Михаиловићка — " 5
 Лепосава Ф. Лазаревићева — Крупањ 4
 Никола Пенадовић — Радаљ 4
 Михаило Дрињаковић — Цветуља . . 4

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

САСТАНАК 737-ми

држан 14. маја 1899. године

Били су: *Председник*: Др. Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светолик Радовановић, Богдан Поповић, Др. Михаило Петровић, Михаило Марковић, Сретен Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић; *од ванредних чланови*: Димитрије Ј. Путниковић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 11. маја ове године ПБр. 4281, којим се позива Савет да прегледа и оцени књижицу „Ластавичић“, коју је г. Миленко Марковић саставио и молио да се препоручи школским одборима за поклањање ученицима народних школа.

Пошто је у ову књижицу унесено све оно, што је готово понајленше било у разним годинама децега листа *Ласте*, коју је г. Марковић више година уређивао и коју је Савет ранијих година прегледао и препоручивао; то је Савет одлучио: да се и „Ластавичић“ може препоручити школским одборима за поклањање ученицима основних школа, и то за сва 4 разреда.

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 27. априла ове године ПБр. 3939, којим се спроводи Савету на оцену књижица под насловом: „Сузе“ од протe А. А. Прокопијевића, коју писац нуди на откуп ради поклањања ученицима основних школа приликом годишњих испита.

Пошто је ова књижица, с обзиром на раније саветске одлуке, и сувише мала (нешто више од 1 табака), то и не упуштајући се у оцењивање вредности овога списа, Савет је одлучио: да се књижица „Сузе“ не може примити за оно, за што је писац понудио.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 22. априла ове године ПБр. 2481, којим се шаље Савету на оцену књига, под насловом: „Ча Митина Школа“ од Григорија Костића, учитеља, за коју је писац молио „да се препоручи за набавку свима књижицама основних

школа, а и да се одобри за поклањање ученицима стручних, средњих и грађанских школа“.

Пошто су чланови ову књижицу разгледали, а поједини су је раније и читали, те им је њена вредност позната, то је Савет на основу усмене оцене појединих чланова одлучио: да ова књига није за оно, чему је њен писац био наменио.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 10. маја ове године ПБр. 4226, којим се шаље дело под насловом: „Познавање Гусеница на лишћу воћака и како се уништавају“ од Благоја Тодоровића, с питањем: да ли се ова књижица може препоручити да се набавља за књижице народних школа.

Савет је, с обзиром на то, што је писац ове књижице познат у нашој пољопривредној књижевности као стручњак, а и што ју је издала Пожешка Пољопривредна Подружина Српског Пољопривредног Друштва, одлучио: да се књижица „Познавање Гусеница и т. д.“ може препоручити за књижице народних школа.

V.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 13. маја ове године ПБр. 3961, којим се спроводи Савету на оцену молба г. Мите Стајића, дворског књижара, који је молио да се три књиге за децу са сликама а под насловом: „Мали рачуница“, „Слике за очигледну наставу“ и „Живот животиња“, које је његова књижара издала, могу препоручити за поклањање ученицима народних школа.

Пошто су чланови разгледали све три књиге и нашли да слике, које се налазе у књигама, нису за *наше* основне школе, то је Савет одлучио: да се оне не могу препоручити за поклањање ученицима народних школа.

VI.

Саслушан је извештај комисије која је била одређена да предложи, које се школске књиге из Главног списка Државне Штампарије као неупотребљиве могу из школске употребе избацити.

По саслушању тога извештаја Савет је одлучио: да се усвоји како мишљење комисије, тако и усмени предлог њених чланова; да се за књиге, које су намењене потреби Велике Школе, упути питање Великој Школи, да она одреди, које од тих књига нису више за школску употребу.

VII.

Прочитан је извештај комисије која је израдила Програм за Грађанске и Девојачке Школе.

Поводом предлога комисије, да се појединим предметима повиси број часова, Савет је поново повео разговор, па је одлучио: да, односно броја часова, остане при својем ранијем решењу.

VIII.

Затим се приступило читању Програма из Српскога језика.

Савет је, саслушавши прочитани програм из српскога језика, уочио, да би га требало проширити и допунити мало јачом граматичком грађом, пошто је она по поднесеном предлогу готово са свим изостављена, па је одлучио: да се умоли г. Лука Лазаревић, да поднесени програм из српскога језика прегледа и да га по предњим напоменама за идући састанак преради и Савету на увиђај и решење поднесе.

Тиме је овај састанак закључен.

САСТАНАК 738-ми

19. маја 1899. године

Били су: *Потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Архимандрит Кирило, д-р Светолик Радовановић, д-р Михаило Петровић, Сретен Ј. Стојковић, Михаило Марковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић; *од ванредних чланова*: Димитрије Путниковић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитани су и примљени записници састанка 732, 733, 734, 735, 736 и 737-ог састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 17. маја ове године ПБр. 4422, којим се шаље на оцену дело: *Одабране Басне народне и уметничке*, које је саставио г. Л. Зрнић и које књижара Велимира Валожић нуди за поклањање ђацима основних и грађанских школа, као и за ђачке и школске књижице.

Пошто је ова књига већ позната већини чланова у Савету, који су се изјаснили, да се књига може препоручити, то је Савет одлучио: да се понуђена књига: *Одабране Басне* може препоручити за поклањање ученицима III и IV разреда основних школа, а и за ђачке књижице у основним школама.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 13. маја ове године, којим се

тражи мишљење Савета поводом питања извесних посланика, упућеног у Народној Скупштини на г. министра просвете и црквених послова, односно униформисања учитеља.

Поводом овога писма поведена је реч о томе питању и Савет је једногласно одлучио: да Главни Просветни Савет мисли да не би требало завести униформу за учитеље из разлога тог, што учитељски службени односи нису такве природе да захтевају потребу нарочитог униформисања и што тога нема ни код других народа, а да је за то потреба, тога би било и тамо.

Ако пак има учитеља који се не одевају онако како то захтева углед и положај учитељски, г. министар има права и могућности да их нагна да се одевају онако, како то њиховоме положају доликује.

IV

За тим је прочитан и примљен Програм из Српског језика за грађанске школе онако, како га је према одлуци Саветској од прошлога састанка прерадио г. Лука Лазаревић, члан Савета.

Тиме је овај састанак закључен.

САСТАНАК 739-ти

26. маја 1899. године

Били су: *председник*: Др. Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светолик Радовановић, Архимандрит Кирило, Др. Михаило Петровић, Богдан Ј. Пошовић, Михаило Марковић, Сретен Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић; *од ванредних чланова*: Димитрије Ј. Путниковић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 24. маја ове године ПБр. 4557, којим се позива Савет, да у смислу чл. 141. закона о средњим школама, поднесе своје мишљење по молби г. Михаила Борисављевића, учитеља цртања у Вишој Женској Школи у Крагујевцу, који је молио за звање вишега учитеља.

Савет је одлучио: да молбу и документа г. Борисављевића у споразуму, са г. Валтровићем, проф. Велике Школе, прегледа и о њима Савету реферује г. Др. Светолик Радовановић.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 24. маја ове године ПБр. 4545, којим се шаље Савету на оцену и мишљење молба г. Крете Јанића, учитеља, да се његова књига: „Познавање Домовине с нарочитим погледом на чи-

тање карата“ може препоручити за књижице основних школа.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену ове књиге умоли члан Савета г. Милоје Влајић.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 26. маја ове год. ПБр. 4416, којим се шаље Савету на оцену и мишљење молба професора г. Андре Гавриловића, коректора Држ. Штампарије, који је молио, да се његово дело у рукопису под називом „Свети Сава“, историјски преглед живота и рада, штампа о трошку министарства просвете и црквених послова и употреби на поклањање ученицима средњих и виших школа.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену овога списа умоли г. Љуба Ковачевић, професор Велике Школе.

IV

Настављен је претрес Наставнога Програма за Грађанске Школе и примљени су:

1. из Науке Хришћанске и Моралних Поука;
2. „ Земљописа;
3. „ Историје Опште и Српске и
4. „ Рачуна за I и II разред.

Тиме је овај састанак закључен.

САСТАНАК 740-ти

28. маја 1899. године

Били су: *председник*: Др. Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светозар Радовановић, др. Михаило Петровић, Богдан Поповић, Архимандрит Кирило, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић; *ванредни чланови*: Димитрије Путниковић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитани су и примљени записници 731. и 739. састанка.

II

Како је г. Љуба Ковачевић, професор Велике Школе, који је на прошлome саветском састанку одређен за референта о књизи „Свети Сава“, од Андре Гавриловића, приватним путем јавно, да му је немогућно примити се оцењивања овога дела, то је Савет одлучио: да се умоли г. Момчило Иванић, професор гимназије Краља Александра I, да он ово дело проучи и свој суд о њему Савету поднесе.

III

Настављено је читање Наставнога Програма за Грађанске школе и то из Јестаственице.

Саслушавши предложени Програм за овај предмет Савет је изабрао г.г. Михаила Петровића, Јована Докића и Димитрија Путниковића, да овај програм из Јестаственице за идући састанак прераде тако, да из њега отпадне онај велики део систематике и сувишна теоријска страна појединих предмета, те да се у њега унесе више практичнога наставнога материјала.

IV

Наставни Програми из Рачуна и Геометрије примљени су онако, како су их прерадили г.г. Михаило Петровић и Срета Стојковић, чланови Савета.

V

Наставни Програм из слободноручног цртања примљен је по предлогу.

VI

За израду детаљнога Програма из Пољске Привреде (за сеоске школе) да се умоле г. Паја Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде, и Димитрије Путниковић, члан Савета.

Тиме је овај састанак закључен.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА НАРОДНИХ ШКОЛА

Извештај г. Д. Алексијевића,
надзорника за округ широтски

Господину Министру просвете и црквених послова.

У прилогу је част ми је послати Господину Министру листе и статистику о овогодишњим ис-

питима у народним школама овога округа и среза власотиначког округа брањског.

Испити по дотичном министарском распису обављени су свуда на најсвечанији начин, особито по селима где први пут ове године од навале људи и жена често се није имало одушке. Ова наивна помпа многог сељанина усхити и удије му жељу да се и његово дете назове ђаком.

У похвалу наставника овога округа право је да им пред лицем Господина Министра, пун задовољства, признам, да су сви целе године прилегли на посао, били одани своме позиву, везани за школу, радили искрено и прилежно сваки по својој моћи и способности стално и одмерено. Успех који је сваки постигао, ма какав да је, није површан, није извештачен. Нигде нисам наишао на упорност, нигде на навалични нерад. Осим усмених, ситних примедаба, нисам имао повода никакву казну да изрекнем, осим једне једине предложене Господину Министру.

И оправданих изостанака било је веома мало, а неоправданих никако. Наставници удаљенијих школа можда су по каткад и одсуствовали који дан, али не верујем да су то чинили без преке нужде и потребе.

Одсутним учитељима одређиване су замене, али том приликом уверио сам се да су овакве замене илузорне, пошто заменик не може у исто време да буде у два одељења. Да би се имала права замена и да би управитељ могао контролисати остала одељења по вароши, не напуштајући свој разред, преко је потребно да у свакој већој вароши као што је Пирот буде по један приправник.

Слога је између њих била апсолутна. Ни између двојице никакав спор, никакво неспоразумљење нисам расправљао, па ни у односима њиховим са школским одборима. Пирот са управитељем и наставницима, Бела Паланка и управитељ власотиначких школа предњачили су примером слоге и љубави, дружбе и солидног опхођења. Ја с моје стране мислим нисам погрешно; трудно сам се да будем стрпљив и умерен, да бих дао наставницима маха и воље да се оријентишу у новом поретку школском.

Наставници су махом млади људи, већином између 800—1050 дин. плате; стручно школовани и којима код добре воље једино још треба искуства и рутине, и који већином изводе наставу баш добро.

По признању самих наставника и ученици су ове године уредније долазили у школу и све уредније што је где закон и казнама за изостанке строже примењиван. Казне су се морале изрицати, јер их предлаже учитељ, али ако их председник не изврши већ их прикрије, онда учитељ не може то да позна а још мање надзорник. Ово је мислим узрок, што су неки родитељи целе године кажњавани, па опет никако да шаљу децу у школу. Односно надзора над школским одбором, закон је сам везао активност школског надзорника, не давши му право да с места казни неуредне одборе. Док су

надзорнику поверени други судбоноснији послови за казну одбора треба прво да од њих узме изјашњење преко полиц. власти, па за тим све то да спроведе министарству на пресуду, а док се свата процедура сврши, школа трпи неуредности, и често прође школска година, те казна противу одбора, и ако је буде, постане илузорна.

Приликом мог првог тромесечног извештаја описао сам какве су школске зграде у овом округу. За 20 година откад постоје школе у овом крају, једино се настојавало да их буде што више и има их доста, а о њиховој каквоћи и будућности ником није ни пало на ум да размисли. А да се је бар један сетио да годишње ставља у буџет само по 100—200 динара за зидање школе, до сад би свака општина могла имати пристојну школицу. Школе су оправљане, доправљане, крпљене, сељене тамо амо, па је већ и тај начин одржавања њиховог исцрпљен.

Да се не би дакле такве школе морале затворити наумио сам, да више ниједан школски буџет не одобрим, док се у њ не унесе бар 500 дин. год. на зидање школе. Ово је у осталом према приликама овога округа и једини могући начин да се дође за неколико година до добрих школа, јер ниједна општина није и неће бити у стању да у једном уложи сву суму потребну за зграду.

Школе нису оскудевале али само у потребама без којих се не може бити. Председници по селима некако мучно узимају к знању закон да се школски буџет одвоји од општинског, и данас су назови школски благајници махом неписмени људи, а председници располажу школским буџетом по свом нахођењу; благајници пак само издају квите да су бајачи толико и толико новаца примили или издали. Исправност квита нико не контролише, да се не би случајно увукла каква ситна злоупотреба.

И школском благајнику у самом Пироту не даје се ни динар, већ се између њега и општинског благајника мењају признанице као и по селима. Скомрачење са школом толико је да у самом Пироту на толике моје представке преко целе године и до данас не оправих неколико разбијених окана на школ. прозорима.

Овакво руковање са школским буџетом и јесте узрок што један учитељ никад не може ни да намести школу по свом укусу и пропису, ни да је обилатије снабде на време свима потребама, препорученим књигама, училима и т. д. Према излатим расписима и наређењима министарским, ја заиста не знам, шта би један надзорник имао још да предложи, па да се и порезници и председници једном узму на ум, па да школи издају што је њено без икаква изговора и околишења. Мислим да би

се стаће знатно поправило кад би се за школске благајнике бирали сами управитељи школа, а прирез да им се издаје у три маха и то унапред, а не дванаестина, чиме никакву озбиљну набавку не могу да изврше.

Снабдевање деце школским потребама ишло је са већом натежом. Ту је било родитеља који су се једва једнице решили да крижуљом намире своју децу. Ту је после Државна Штампарија, која месецима задржава поруџбине. Ја сам улетао у дућане и уверавао се из преписке књижевара да им се поруџбине веома споро или никако не извршују. Да ли и сама Државна Штампарија нема што се од ње с правом тражи, или је друга каква препрека, не могу знати. Најбоље су снабдевени они ђаци, где се сума за њихове учебнике и остале школске потребе, неком врстом забашуривања, стави у школски буџет, па се све то плаћа прирезом.

Здравље по школама није било баш повољно и слабо која да је остала поштеђена. Школе, осим три, нису затваране за време заразе, али час једна мања или већа група ђака час друга, морала је по 10—20 дана наизменце да изостаје од школе док оздрави. Мале богиње целе зиме обређивале су школе епидемично, а дифтерија веома спорадично; за тим велики кашаљ а највише назеби. И док су мала деца по неким местима просто кошена, смртних случајева међу ђацима било је веома ретких. Ту се огледа разлика између чувања деце у кући и чувања у школи.

Учитељских већа које месних које среских сазвато је у целом округу 30 на којима су поједини наставници држали угледна предавања из разних предмета, читали расправе о настави и васпитању, о чувању здравља и поступку са децом при појави заразе (од среског лекара) и т. д. Сви наставници по могућству брижљиво су походили ова корисна предавања. Живљег учешћа, било као предавачи или критичари, узимали су: г.г. Влад. Радојичић, Мих. Јовановић, Љ. Јојић, Дим. Младеновић, Милан и Милева Станојевић, Н. Вулегићка и Н. Зебићка. Христ. Стевановићка, Ж. Балтићка, Стана Јовановићева у Пироту; Димитрије и Јулка Павловић, Никола Ковачевић, Загорка Стојановићка, Коста Николић, П. Крстић у Б. Паланци; Петар Спирић, А. Војиновић, Цв. Љубеновић, Тодор Миленковић, Бор. Лазаревић, Новка Драгићевићка, Мил. Шкрљићка у Власотинцима. Под њ. прилажем два предавања угледа ради. У сваком срезу има по једно учитељско удружење.

Поред остале администрације свуд је заведено и вођење дневника рада, ђачких особина и т. д., али сваки је то водио по своме нахођењу; негде

опширно и описно, негде опет речимице, тек је по неки умео са неколико карактеристичних израза ицрпно да опише особине.

Школе сам обишао у целом округу и још у срезу власотиначком три пута, осим 5—6 које сам обишао два пута, јер за време обилажења нису радиле или због премештеног учитеља или заразе, прешавши тако изукрштану линију од 2000 Км. Велики посао и пут заиста за једнога човека, ну који закон није предвидео узевши као главнице и теретнице број учитеља место да узме број школа. Јер заиста није све једно обилазити изван број учитеља у једном месту, на пр. у Београду, и обилазити те исте учитеље размештене у онолико села колико њих има, а та села да су у растојању од 10—20 Км. и још да су по висинама и терену орловском као што је у овом округу. Посао веома несразмеран.¹⁾

При првом обилажењу (Октобар - Новембар) главну сам пажњу обраћао на то: како је извршен упис ђака и каква су средства којима располаже и прилике у којима живи школа. Разуме се, да сам се том приликом упознавао са учитељима и друге послове свршавао.

У другом обилажењу (Фебруар-Март) највећу сам пажњу обратио раду и настави и све што се ње тиче. За све, што сам нашао као неисправно, ја сам давао учитељу писмено упутство, пазећи на то да ли и наставник дели и усваја моје погледе.

Обилазећи школе последњи пут (Мај-Јун) ја сам се уверавао како су упутства примењена и каква је успех постигнут. По моме мњењу важно је свако обилажење, али је друго најважније; јер док је у првом све у своме почетку а у последњем све — било добро или не — без поправке и повратка свршено; у другом обилажењу сав се рад налази у пуном јеку, у Мају своме тако рећи, па из онога што је свршено може се предвидети и како ће се све свршити, па ако је за поправку има још времена да се све из основа исправи.

Водећи сам сав посао, у администрацији назио сам да се не увалим у бескрајну преписку и бесплодне нумере, у хаос један на штету најпло-

¹⁾ Закон је доиста узео за мерило број наставника. Али је министарство при одређивању округа школских имало на уму и број школа. Отуда је г. надзорнику овоме дошло само 78 наставника, докле други имају по 140 па и 150 наставника, а у тројице је у току године број наставника прешао и овај максимум. Па и кад се гледа на број школа, опет се пиротски надзорник не може с разлогом жалити на велики број, јер од 18 надзорника окружних само шесторица имају нешто мало мањи број од њега, а сви остали имају већи (подрински 84, руднички 88, тимочки 92, а крајински 109 школа).
Уредник.

двиге посла — обилажења школа. Велики број послова ја сам расправљао усмено на лицу места обилазећи школе. Највише посла задају многобројни расписи, које треба преписивати у стотине комада, а који осим хитних, не морају се саопштавати школама преко оптерећених надзорника. Пошто свака школа обавезно прима и „Просветни Гласник“, а „Гласник“ доноси све министарске паредбе и рас-

писе, учитељи могу и тамо прочитати, које су на пр. препоручене књиге и т. д.

Уписе ђака за нову школску годину већ је у главном свршен. По броју ђака многе школе могле би се поделити, али су средства тако оскудна а зграде, овакве какве су, тако скучене, да је само једна општина тражила новог учитеља.

Надзорник,
Д. Алексијевић

НАУКА И НАСТАВА

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ СРПСКОГ УНИВЕРСИТЕТА

од

д-ра Милана Јовановића-Батуца
проф. Велике Школе

Свима народима, који хоће да суделују у просветном напретку нашега доба; свима државама, које желе да у данашњој светској утакмици очувају своју културну, политичку и економну самосталност, универзитети су неизбежна потреба.

Ту истину признаје сав образовани свет, па за то и видимо, да у целој Европи нема већ ни једног слободног народа, ни једне независне државе — сем Турске, Србије и Црне Горе — где не би било те установе. Јамачно бисмо је и ми до сада имали, да су нам прилике биле повољније, јер данас се — рекао бих — сви у томе слажемо, да је и Србији универзитет прѣка потреба. Било би, дакле, излишно, да ту потребу још нарочито наглашujem и посебице доказујем.¹⁾

Али и ако смо у томе махом сагласни, има једно питање, где се прилично разилазимо. Кад год се повела реч о српском универзитету, увек је било највише спора око медицинског факултета. Јављале су се несугласице у разним питањима, а нарочито у ова три:

I. *Треба ли Србији медицински факултет?* Зар не би било боље, да она своје синове по тој струци и даље на страну шаље, као што је то и до сада чинила? Или зар не би било још корисније, да већ готове, свршене лекаре са стране добавља?

II. *Има ли код нас повољних погодаба или бар само могућности за медицински факултет?* —

¹⁾ „О српском универзитету“ написао је леп чланак г. д-р В. Бакић у „Просветном Гласнику“ г. 1899.; свеска за август.

Другим речима: имамо ли ми толико болесника и лешина; таког клиничког и анатомског материјала, а поред тога још и научних средстава, па најпосле и спремих стручних спага, да бисмо могли основати медицински факултет, који би се одржао, и који би потпуно одговарао својој научној и практичној задаћи?

III. *Би ли свршени доктори нашег медицинског факултета имали делокруга:* — би ли имали довољно поља за рад и пристојну зараду, или би се, може бити, временом тако намножили, да од своје лекарске заслуге не би могли живети, но би се убрзо извргли у оно, што у свету зову „лекарски пролетаријат“?

Та три питања су доиста на свом месту, и о њима се дискутовало у више прилике. Резоновао је сваки по свом начину и убеђењу, али махом без нарочите спреме и утврђених основа. Нико није — бар колико ја знам — у тај предмет дубље заглазио; нико није та питања темељно и свестрано проучавао, него је свако судио од ока или по чувењу. За то и нисмо дошли до јасних и одређених резултата, и за то ни до данас нисмо рашчистили питање о српском медицинском факултету.

У осталом мора се признати, да другаче није ни могло бити. До сада, управо, и није било потребе, да се тим питањима озбиљније позабавимо, јер их меродавни кругови (све до скоро) нису ни покретали. Под врло неповољним спољним приликама Србија је најпре морала претурити детињство и младачко доба свог државног живота; она се морала најпре сталожити и консолидирати, па тек онда приступити тежим и озбиљнијим задаћама. У томе је прохујало и последњих 25 година партиске борбе, која је сву нашу снагу ангажовала и за замашније послове готово неспособном учинила. С тога је питање о српском универзитету и медицинском факултету нерешено чамало за пуних 60 година на-

шег државног живота, и ако је већ поодавна било једно од најпрешнијих.

Али су данас друге прилике. Бура партиске борбе већ се стишала; народ је већ пошао за својим бољим циљевима; земља је културно и привредно коракнула, и већ је дошао ред и на теже и озбиљније задаће. У низу тих задаћа истакла је Народна Скупштина и мисао о оснивању српског универзитета; краљевска влада прихватила је то питање као своје; шта више: учинила је одмах и прве кораке у томе правцу — и нема сумње, да ће га озбиљно у претрес узети. Данас су, дакле, она три питања за нас акутна и неизбежна: — ми се испред њих више не можемо склањати; ми им морамо озбиљно приступити; ми их морамо свестрано проучити, ако смо ради, да питање о универзитету правилно решимо. С тога сам се потрудио, да се о њима темељно и свестрано обавестим, па да их пред вас изнесем у свима појединостима, а, по могућству, и с оном објективношћу, која је у тако озбиљним приликама неопходно потребна.

Говорићу о њима по реду, како сам их напред изложио.

I.

Треба ли Србији медицински факултет

1. Нема сумње, да је *универзитет без медицинског факултета непотпуни*, па да баш за то с научне стране не може одговарати оним задаћама, што их је по својој суштини и по свом имену („*Universitas scientiarum*“; „*Universitas litterarum*“) на себе примио. Свака је наука већ сама за себе лепа и корисна, али их све укупно оживљава и храни она унутрашња органска веза, која међу њима постоји. Универзитет је склопљен из свих знагствених струка; те струке су његови органи, а он органска целина: — њему, дакле, недостаје од правилног органског склопа већ онда, кад нема појединих катедара, а камо ли му неће сметати, ако не би имао тако важног саставног дела, као што је медицински факултет.¹⁾ Медицина је већ од прастарих времена крчила пута многим другим наукама и људским знаностима, а Медицина 19. века коракнула је у томе правцу још много даље. Ударила је путем чисто научног истраживања и резонувања, па је на тај начин унапредила не само научне области, које њој припадају, него и друге струке. Обогатила их је не само новим методима испитивања, посматрања и резонувања, него баш и новим,

¹⁾ Досадашње је искуство показало, да непотпуни универзитети најгоре напредују, и гдегод је тога, меродавни фактори настојавају, да универзитет што пре популе. Нарочито се то тиче медицинског факултета.

често веома важним тековинама у правом смислу те речи.

Да је то доиста тако, увериће вас ово неколико примера. *Философски факултет* има много узјамнице (па баш и позајмице) у односу с медицинским факултетом. Све Природне Науке, а нарочито биолошка група њихова, имају (још од доба Хипократова) много да захвале Медицини и њеним правим представницима, па и данас није много друкчије. Дескриптивна и Упоредна Анатомија, Хистологија, Ембриологија, Демографија, Етнографија, Антропологија, Физиологија и т. д. напредују најживље баш уз припомоћ појединих грана медицинског факултета, и добијају већином отуда своје најбоље представнике. Велики део јестаственичких катедара философског факултета у рукама је лекара, и читав низ најодабранијих, најчувенијих дела и радова из те научне области понишао је баш од њих. Целој Јестаственици у нас ударио је темељ лекар — д-р Панчић — па и други одлични представници те струке међу Србима били су лекари (н. пр. д-р Л. Докић, д-р С. Петровић). Психологија и Логика почињу се живље развијати тек од доба, како су их природњаци пренели на поље физиолошког експеримента о функцијама живчаног (нервног) система и његових центара (мозга и моздине), а још боље, од како су их лекари почели проучавати и пратити на патолошким (болесним) појавама душевног живота: — у Психопатологији. Из тих истих извора, па онда из Педијатрије и Игигијене црпе и Педагогија своју суштину и своја основна начела — и ја мислим, да то није проста случајност, што је код нас баш лекар — д-р Ђ. Нагошевић — постао реформатор основне наставе, а донекде и целе педагошке струке. — *Правни факултет* сусрета се опет са Медицином у неколико својих области, а у неким се на њу баш и наслања. Да и не спомињемо Философију, Логикку, Психологију, Криминалну Антропологију, Антропометрију и Судску Медицину као области, у којима се и правник мора кретати: не смемо порицати, да су Јавна Игигијена, Санитетска Служба, Ветеринарска Полиција и Међународна Санитарна Политика поља, где се та два факултета веома често састају и допуњују. У опште узев: цела је „Државна Медицина“ један веома важан део државо-правних наука, а за Науку о Државној Администрацији доказао је већ Лоренц Штајн,¹⁾ да се не да ни замислити без елемената из Медицине. Шта више: у последње време правници радо признају, да је

¹⁾ D-r Lorenz Stein: „Die Verwaltungslehre. — Die Innere Verwaltung. — Erstes Hauptgebiet. Zweiter Theil: Das öffentliche Gesundheitswesen“. Stuttgart; 1867.

емпиричан метод истраживања, којим су ударили најпре све Природне Науке, а на челу њиховом Медицина, утицао и на развитак правних наука, те је — уз припомоћ историског метода — од половине овога века изазвао у правној струци осетан обрт и тако велики напредак, да се та периода може упоредити с периодом за време цветања правне струке: с периодом Римскога Права. — Најпосле и *Техника* са својим практичним применама научних резултата на поједине врсте људскога рада иде веома често оним правцима и стазама, што их је модерна Медицина последњих година открила или прокрчила. Да не спомињем напретке у *Техници*, који су својим пореклом из простране области најновијих тековина физичко-хемишког дела Игијене (највише Грађевинске, Занатлиске и Фабричке Игијене), споменућу само онај живи покрет у *Индустрији* (нарочито *Индустрији* врења), *Технологији*, *Агрикултури*, *Шумарству* и т. д. што су га изазвали нови проналасци у *Медицини* — нарочито у *Бактериологији* и *Паразитологији*.

Према томе не може бити сумње, да би *медицински факултет* већ са чисто научног гледишта веома корисно утицао и на друге факултете нашега универзитета. Тек с њима би та установа добила праву органску целину, а с његовим појединим катедрама онај живљи подстицај на рад, који води природном, сталном и сразмерном напредовању. Наставници и слушаоци медицинског факултета били би нов елемент међу универзитетском омладином и њеним учитељима, и уносили би у њих нове погледе, нове начине посматрања и суђења. Из те узајмице поникао би јамачно живљи и разноврснији рад по свима гранама, а са радом и успех. У кратко: — *медицински факултет оживео би и унапредио и оне друге.*

Али *сриски медицински факултет* чекају и самосталне научне задаће, исаред којих се ми не смемо уклањати, ако смо ради, да нас туђе културе не прегазе или не асимилишу. Ми смо на међи и раскрсници Истока и Запада, дакле, тако рећи, целом свету на видуку, па штогод пропустимо, у чему год погрешимо или само закаснимо, јако нам се види, а по гдекад и немилнице свети. Ми смо народ, у коме баш за практичну и научну Медицину има богата материјала од сваке врсте и на све стране, па ако га ускоро сами не употребимо и необрадим, преотеће нам га други. Читав низ још нерешених, отворених научних и практичних питања из разних области Медицине и Ветерине могао би се баш у Србији релативно лако проучити и дефинитивно решити — само да је правих пред-

ставника, правих апостола Медицине као науке: наставника и ученика медицинског факултета. Да споменем само огроман напредак у науци о кужним болестима људи и стоке и њиховом сузбијању, који се у последње време на све стране истиче, и оне нове начине у *Терапији*, па сам већ доста рекао. У томе напретку живо учествују и наши најближи суседи, Румуни и Грци, са представницима својих медицинских факултета, а ми још једнако заостајемо — јер их немамо. Наши државни, општински и приватни лекари имају сасвим други позив и не могу се науком бавити. Немају ни времена ни прилике, да питања своје струке научно прате и обрађују, и могу о срећи говорити, ако им се гдекад стеку тако zgodне прилике, да могу већ готове резултате научних испитивања само тек да примењују. Махом им ни то није могућно, па се онда, паравно, убрзо и најодличнија снага међу њима од науке сасвим отпади и савршено забатали.

Научна употреба, дакле, ште, да наш универзитет не остане без медицинског факултета.

2., *Србији је медицински факултет ирека потреба и са национално-политичког гледишта.* Шта више, ја бих рекао, да је баш медицински факултет у томе правцу најпретежнији, јер се бави само питањима и потребама, које су свугде подједнаке; које су свима народима и свима слојевима у народу опште и заједничке. Створити, дакле, у земљи такав један стожер, око кога ће се — својих неодољивих породичких и личних потреба ради, а без икаквог страха и зазирања — скупљати и они, који у другим приликама баш из национално-политичких разлога неће или не смеју да нам приступе и да нам се приближе... значи створити једно средиште са необичном атракционом снагом — не само за сродне, него и за стране елементе; значи проширити сферу свога утицаја на најлепши и најпоузданији начин.

Колико је ово мишљење основачо, и у колико се облика та мисао у дело приводи, показују небројени примери те врсте баш из последњег доба. Да их наведем само неколико.

Национално-политички разлог био је пресудан за *Чехе*, кад су поред медицинског факултета с немачким наставним језиком у *Прагу* изоведали себи и медицински факултет на свом матерњем језику. Национално-политички рачуни решили су (год. 1860.) у Румунији питање о универзитету и медицинском факултету у *Јашу* — дакле таман непосредно у крај оног дела Аустро-Угарске, у коме је много румунског елемента — и ако за тај факултет у самој земљи није било преке потребе. Као одговор на то подиже опет *Аустрија* мало за тим

— одмах год. 1875. — универзитет Фрање Јосифа I. у малој пограничној варошици Черновицу (у Буковини) — и оснива на њему православни теолошки факултет... Национално-политичку корист имали су на уму и Мађари, кад су већ г. 1872., дакле одмах пете године свог обновљеног државног живота, против живе националне свести ердељских Саса, па касније против пропаганде т. з. „Немачког Школског Савеза“ („Deutscher Schul-Verein“) основали универзитет са медицинским факултетом у Колошвару (Klausenburg), и ако му тамо није било место; и ако је чак сметао развићу пештанског медицинског факултета. На против: ти исти Мађари одлучно су се противили подизању медицинског факултета у Загребу, и ако је тамо универзитет већ постојао; и ако је та установа била за Хрватску и Славонију — већ језика ради — права потреба; и ако су се меродавни фактори („Академски Савет“ „Збор лијечника Хрватске и Славоније“ итд.) за то живо заузимали; и ако се од државе мало тражило, јер је сâм народ на тај циљ доста приложно, а још много више обећао... Том истом тактиком служе се поједине државе и народи у политици према својим пасеобинама и новоослобођеним или ново-задобивеним крајевима, како ће своју власт и своју утицај што боље одржати. Тако нпр. Немачка због Алсације и Лотарингије поклања особиту пажњу медицинском факултету у Штрасбургу; Аустрија оснива медицински факултет на универзитету у Инсбруку ради талијанског елемента у Јужној Тирољској; Русија отвара г. 1888. због Сибирије универзитет с једним и то баш медицинским факултетом у Томску, а Француска је преко својих Исусоваца (Језуита) још год. 1883. основала медицински факултет у Бејруту као атракциону тачку и стожер својој националној и верској пропаганди... Најпосле то раде већ и поједине богатије трговачке вароши из чисто материјалних, трговачких и обртних рачуна. Тако нпр. Марсељ махом из својих општинских средстава издржава медицински факултет¹⁾, а тиме знатно помаже главним изворима своје величине: трговини и обрту.

Према овим примерима нема, дакле, никакве сумње, да је *медицински факултет једна од најснажнијих чинилица у национално-политичкој борби, и да би наш универзитет изгубио половину свога значаја у томе правцу, ако би остао без тог моћног фактора. Без медицинског факултета не би имао атракционе снаге ни за сродне елементе, а камо ли за стране.*

¹⁾ Остали факултети тога универзитета нису у Марсељу него у Aix-у (Université d' Aix- Marseille).

Национално-политички значај медицинског факултета истиче нам се још много јасније, ако поближе уочимо позив и делокруг лекарев и културни значај његов. Давнашње је искуство, да су лекари (а поред њих и друга лица из санитарске струке, н. пр. апотекари, бабице, па баш и сами болничари и нудиље) већ по своме позиву у неку руку реформатори навика и обичаја у породици и народу, па да су, према томе, природни и поуздани носиоци културе.¹⁾ И то је утврђено, да су ти људи махом одушевљени браниоци и заступници обичаја, културе и интереса оне земље, где су школу учили. На том искуству основана је она тврђња једног француског државника, *да су француску културу и француски утицај у Алгиру више ширили и унапредили лекари, него нарочити мисионари — свештеници и учитељи* — а то је сасвим ласно веровати и појмити. Лекар је саучесник, исповедник и саветник у многим веома важним и интимним приликама породичког и индивидуалног живота; пред њим нема и не сме бити тајне — баш ни у оним питањима, која се испред сваког другог (и најближег) брижљиво крију: а где се једном утврди толико поверење, ту оно убрзо постаје сасвим неограничено²⁾. Лекарев утицај је неосетан, али ипак зато неоодољив и трајан, и ко с њим рачуна, ретко кад погреша. За то су већ у прастара времена мудри државници тражили и подметали лекаре као посреднике за своје нарочите циљеве; па за то баш и у новије време употребљавају лекаре за национално-политичку пропаганду — махом с најбољим успехом.

Колико се рачуна на утицај лекара (и другог санитарског особља) у породичким, верским, културним, националним и политичким питањима, показаше — поред онога, што сам већ до сада рекао — и ово неколико примера. Често се дешава, да н. пр. једино лекар својим утицајем реши питање о каквом знатном наследству или каквој судбоносној замисли и намери, те да тиме помогне овој или оној породици, овој или оној јавној и народној установи, овој или оној национално-политичкој жељи и задаћи. Јевреји имају по целоме свету своје болнице — не само ради лечења, него и за то, да им савеменици у часовима своје немоћи и слабости — дакле у часовима најмање отпорне снаге — међу

¹⁾ То се најбоље види иза каквог рата, у коме је учествовао „Црвени крст“ ове или оне државе са својим лекарима и болничарима. Од њих остане стална трага не само у појединим називима и речима, него и у начину живљења, делања, мишљења итд.

²⁾ Баш су Турци у питањима, која се односе на њихов женски свет, врло обзриви и неповерљиви, па опет лекару верују. Турчин излази из свог харема кад уведе хејима.

туђинцима не забораве на своју веру и своје по-рекло. Старо је искуство, да познати католички ред „Милосрдие Браће“ и „Милосрдних Сестара“ не служи по болницама само чисто хуманитарним циљевима, него да је у исти мах и моћна фаланга, која се преко болесника и њихове својте успешно бори и за друге, махом верске, па и политичке циљеве. Примењујући то начело у своју корист, Мађари се противе медицинском факултету у Загребу, али у исти мах живо раде на томе, да право јавне и приватне праксе у Хрватској и Славонији може добити само онај лекар, који је на ком мађарском универзитету Медицину учио, надајући се, наравно, отуда двојакој користи за себе: — већој фреквенцији својих универзитета и оном моћном национално-политичком утицају, што би га преко својих питомаца по туђој области развили. Аустрија је недавно донела закон, да на аустриским универзитетима и жепске могу Медицину учити и лекарске испите полагати, и ако се таком решењу одлучно противио најмеродавнији фактор у томе питању — Савет медицинских факултета — а то је упало у очи. Нема сумње, да је врховна управа то питање тако необично решила из неких особитих, јамачно државних, националних или политичких разлога. Неки мисле, да је имала на уму Босну и Херцеговину, па и друге делове Истока, где се траже женски лекари — где би се, дакле, тим тако моћним елементом преко жена и породице неосетно и мирно могла ширити страна култура и туђ утицај... а тако тумачење може имати свога основа.¹⁾ Грчка је својим лекарима прекрила целу Стару Србију, Мађедонију и друге делове Истока, па и сâм Цариград, а Бугарска је рада, да то исто постигне својом „фелдшерско-медицинском“ и „бабичком Школом“ — и веће потрајати ни десетак година, а Стару Србију и Мађедонију преплавиће опет питомци и питомце тих завода.

Кад је то тако, онда је сасвим јасно, да ни Србија у томе правцу не би смела заостајати. По себи се разуме, да су за национално-политичке циљеве најпоузданији они лекари, који су своју духовну храну примали од мајке, а не од туђинце, т. ј. који су учили и свршили у својој земљи. Они ће најбоље одржати своју националну индивидуалност и чисте, непомућене осећаје према своме народу, па ће онда све то лакше и природније преносити на своју непосредну околину.

¹⁾ Да су у овом питању били државни и национално-политички разлози од одсудна значаја, видело се већ по томе, што је Аустрија то право дала само својим поданицама, а странкиње — н. пр. Рускиње — је одбила.

Медицински факултет у Србији постаје национално-политичка потреба тим више, што и суседни народи, с којима ми морамо рачунати — с којима се управо морамо такмичити — не заостају у културној борби, него свом снагом и у свима правцима, па и у томе, иду за просвећеном Европом. Румунија има већ два баш лепо уређена и у научном свету припозната медицинска факултета; у Грчкој постоји медицински факултет већ од год. 1837. а и Хрвати и Бугари упињу се свим силама, да што пре дођу до те тако важне културне чињенице. „Академски Сенат загребачког свеучилишта“ и „Збор лијечника Хрватске и Славоније“ подносе још г. 1888. заједничку представку Бану и Земаљском Сабору, да се у Загребу отвори и медицински факултет, па и ако у томе за онај мах — јамачно само из политичких разлога — нису успели, ипак нису ту мисао напустили, него и данас на њој живо раде,¹⁾ прикупљајући прилоге по народу, и довршујући потребне претходне послове. Тако нпр. Загреб већ има нову, лепо уређену, модерну болницу за клиничку наставу; на универзитету постоји већ одељак за Фармацију и „Школа за примаље“ (бабице) с Породилиштем, из којих и ми — независна и већа земља — добијамо апотекаре и бабице; основан је и завод за справљање маје — у опште: спремно је земљиште за медиц. факултет. — Наши прави такмаци, Бугари, стигли су у томе правцу још даље. Имају модерну земаљску болницу (са 500 постеља), сасвим готову за клиничку наставу; створили су патолошки и бактериолошки Институт; Пастеров завод; завод за справљање анималне маје за каламљење богиња; завод за произвођење разних серума за Превентиву и Терапију; бабичку Школу с Породилиштем, па најпосле и једну врсту медицинске школе — т. з. „Фелдшерску медицинску Школу“. Сем тога изашао је још год. 1895. указ, који наређује, да се сваке године по три најбоља млада лекара ради специјализања у појединим медицинским гранама²⁾ о државном трошку шаљу на две године по страним универзитетима и клиникама европског гласа, како би се спремиле поуздани радници на практичној и научној Медицини, па тиме, наравно, у исти мах и будући наставници појединих струка из те области. И Загреб и Софија требају, дакле, само још један корак, па да одмах у дело приведу оно, што су до сада само желели

¹⁾ Скуп трговачких Комора Хрватске и Славоније примио је год. 1899. у своје резолуције и жељу, да влада што енергичније поради, како би се што пре у Загребу отворио медицински факултет и Пољтехника.

²⁾ Указ спомиње ове гране Медицине: а., Хирургију; б., Гинекологију и Примаљство; в., Унутрашње и Деце болести; г., Ушне и Очне болести; д. Судску Медицину, Игигијену и Науку о епидемијама; е., Сифилис и Кожне болести.

и припремали. Они ће јамачно скорим тај корак и учинити, а нас ће глас о томе онда изненадити, па можда још и неспремне затећи. — Најпосле ваља и то напоменути, како већ и *Сарајево* (и у практичном и у научном погледу) показује много знакова, да нешто у томе правцу смера и спрема, и по свој прилици обистиниће се гласови, који се у последње време доносе, како ће *земаљска влада у Сарајеву покренути питање о оснивању свеучилишта, и како ће тај посао почети баш са оснивањем медицинског факултета...* Ако још томе додамо, да чак и *Турска* има својих медицинских школа, онда излази, да смо ми једини међу нашим суседима, који у томе заостајемо.

3. Али да и не узмемо у рачун и оцену научне и национално-политичке моменте — дакле идеалну страну тога питања — него да будемо сасвим трезвени: ипак морамо признати, да и *због најобичнијих материјалних узрока, дакле из чисто практичних побуда и разлога, морамо све снаге уложити, да у Србији што пре створимо медицински факултет.* Из читавог низа тих разлога да наведем само неколико најглавнијих.

а., Пре свега *Србија нема довољно лекара, а неће их јамачно довољно имати — све дотле, док не добије свој медицински факултет.*

По званичним подацима има:

У Београду	• 54	цивил.	и 10	вој.,	свега 64	лекара
„ унутраш.	• 97	„	„	35	„	132
Укупно	• • • 151	„	„	45	„	196

Према томе излази, да у Србији долази 1 лекар на 12,755 душа или на 246·24 km² површине, а то је врло неповољан размер¹⁾. Ево како у томе погледу стоје према нама наши суседи, с којима непосредно граничимо:

ЗЕМЉА	Б Р О Ј			1 ЛЕКАР НА	
	ЛЕКАРА	СТАНОВНИКА	km ² површине	СТАНОВНИКА	km ² повр.
Угарска . . .	4500	16,110.995	282.804	3580	62.8
Хрват. и Слав.	458	2,305.156	42.501	5263	95.4
Румунија . .	1010	5,631.443	131.026	5575	129.7
Бугарска . .	452	3,309.816	96.660	7323	213.8
Босна и Херц.	165	1,591.036	51.028	9642	309.8
Србија . . .	196	2,500.000	48.803	12755	246.4

Ми, дакле, од свих суседа имамо најмање лекара, а то ће рећи: ми најтеже долазимо до лекарске помоћи. Док наш грађанин у случају невоље и потребе нађе 1 лекара, дотле их грађанин Угар-

¹⁾ Тај размер је још неповољнији, кад из целокупног броја лекара издвојимо војне и београдске, а то с правом можемо учинити, јер они и онако не доспевају у масу народа. У том случају долази 1 лекар на 25.000 становника или на 500 km² површине, а има срезова, где је још горе.

ске може имати на расположењу 4, грађанин Хрватске и Румуније (од прилике) 3, а грађанин Бугарске 2¹⁾.... Наше општине често плаћају по 4000—5000 дин. годишње општинским лекарима, па се и поред тако добре плате у много случајева морају да задовоље са лицем, које је већ своју званичну каријеру завршило, те било ма из ког разлога пензионисано. Руски „врачи“ без докторске дипломе и немачки доктори без државног лекарског испита праве у Србији још и данас у брзо каријеру и заузимају и у војсци и у грађанским службама места, до којих никад и нигде не би могли доћи — баш ни у оној земљи, где су своје испите полагали и дипломе стекли. Оно *мало државних лекара претоварено је званичним, махом судским, пословима по округу и срезу, а окружне и среске болнице су већином у рукама лекарских помоћника, или баш и самих болничара...* Има читавих срезова са једним-једним лекаром, а места и села — подаља од окружних и среских вароши ма и не била тако мала²⁾ — остављена су на милост и немилост врачарама и биљарицама, празновери и заблуди. Бадава се власт униће да то сузбије: — неће успети све дотле, докле год Србија не буде имала довољан број учених и савесних лекара из своје средине. Народу се не сме и не може замерити, што у своме незнању а у тешкој невољи тражи најближе помоћи код незналица и варалица, који ће га и оглобити и упропастити. Њему се то не може замерити — све дотле, док му се не да довољан број добро спремних уче-

¹⁾ Румунија и Бугарска одмакле су у томе од нас и с тога, што поред онога броја дипломисаних лекара, што га истакосмо, имају још исто толико и т. зв. »фелдшера«, а и то је велика помоћ. У овај ред лекара могли бисмо, истина, и ми уврстити наше лекарске помоћнике, али је њих тако мало, да их не вреди ви спомињати. Сем тога разлика је и у томе, што су румунски и бугарски фелдшери и теориски и практички спремно санитарско особље особите врсте с тачно одређеним делокругом, а наши лекарски помоћници махом пропали медицинара с мало спреме а много претензија.

²⁾ У Србији имају 422 села преко 1000 становника:

Са 2000—3000 стан. има их	37
» 3000—4000 » » »	12
» 4000—5000 » » »	6
» преко 5000 » » »	4

Шта више, има једно село (Азања) са 6656 становника.

Градића (варошица) има:

Са 1000—2500 стан.	33
» 2500—5000 »	7
» преко 5000 »	1

Градова (вароши) има:

Са испод 5000 стан.	5
» 5000—7500 »	11
» 7500—10000 »	2
» преко 10000 »	6

(Види: Попис становништва од 31. дец. 1895.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



них лекара, које ће у свако доба ласно на расположењу имати. Искати од њега, да са својим болесником по два-три дана пешнице, на воловским колима или на коњу лекара по целом округу или срезу вија; тражити од њега, да велики део целог свог годишњег прихода за то жртвује, да му лекар за један тренутак „на болесника дође“, па ипак „доцкан стигне“: значи захтевати од проста, и онако неповерљива човека и сувише; значи затрти у њему и оно мало вере у докторе, што се још по гдегде пађе; значи сасвим га одвићи и отуђити од лекара и Медицине...

Оскудица лекара у Србији истиче се још јаче, кад бројно стање њихово код нас упоредимо с њиховим бројем у уређеним државама. Као што рекох, у Србији долази просечно 1 лекар на 12.755 душа, а у Италији и Аустрији на 2500, у Француској и у Немачкој на 1500, у Енглеској и Јапану на 1200 па најпосле у Северној Америци чак на 600. Кад би, дакле, Србија хтела да достигне бројно стање лекара у културним државама — рецимо бар само оно у Италији или Аустрији — морала би *свѣ данас имати најмање 1000 лекара — дакле више од 5 пута толико, колико их доиста има. Тај број неће она достићи — све дотле, док не буде имала свој медицински факултет.*

Али и онда, кад би се једном већ тај потребни број подмирио, било би још увек *невоље око подједнаког распореда тих лекарских снага по целој земљи — као што је и данас имамо.* Не пати Србија у здравственом погледу само зато, што нема довољан број лекара, него и с тога, што су се готово сви њени лекари сконцентрисали или збили у неколико већих места (Београд, Крагујевац, Ниш, Шабац), па их је народу тешко добављати, а та невоља трајаће све дотле, док Србија не буде имала свој медицински факултет. Млади људи, који су по великим светским градовима годинама учили и своје најлепше време проводили; државни питомци — а то су махом деца из „бољих“, „признатијих“ кућа — и синови богатијих родитеља, који су као ђаци у највећим средиштима европским (Паризу, Берлину и Бечу) по 3—4 хиљаде динара годишње на расположењу имали, те на неке угодности и на нека велико-варошка уживања навикли; медицинари, који су у страном свету већ и у године зашли, па се тамо можда и оженили (а и тога бива)... *тешко ће се решити, да своју судбину вежу за скромне, често и сувише примитивне прилике нашег живота у унутрашњости, и све ће учинити, само да их се што пре опоросте...* Напротив: много лакше и са много мање жртве учиниће то онај, који је у скромним приликама своје медицинске науке у Београду

свршио, па већ као зрео човек и готов карактер на страну отишао, или се одмах своје позиву посветио. Њему неће бити ништа мало и незнатно; — па ни она скромна зарада. Он на веће прилике није ни свикао, па их неће ни тражити, а оскудицу њихову ни осетити.

Кад је реч о бројном стању лекара, онда морамо и ово у рачун узети. Србији ће и после, кад већ једном подмири потребан број лекара, требати годишње ивистан број нових лекарских снага, јер мора старе замењивати. Да узмемо умирање српских лекара подједнако са смртношћу осталог грађанства у земљи — дакле са 28·53‰ годишње, као што то показује статистика умирања из просека од г. 1891. до г. 1896. — да поред тога узмемо још само 6‰ годишњег одбитка на рачун телесног или душевног онеспособљења за лекарски позив пре смрти (а и с том чињеницом ваља рачунати): — онда излази, да би Србија годишње требала 35 нових лекарских снага, па да подмири тек само редован годишњи губитак смрћу и онеспособљењем старијих лекара — не рачунајући у исти мах и на године с епидемијама (у којима и лекари више умиру), на прираст становника, па најпосле и на нарочите потребе наше војске¹⁾.

Да се годишње добије толики број нових лекарских снага, иште се, наравно, и срезмеран број медицинара, који би се за лекарску струку спремали. Медицина траје 5 година, а од целокупног броја уписаних медицинара сврши обично само 60%. Према томе би Србија требала да подмири потребан број лекарских снага око 200—250 медицинара, а то је фреквенција, којом би се и повећи универзитети могли подчитати, и која јасно говори, да је Србији баш потребан медицински факултет. Хрвати су год. 1888. рачунали, да им за подмирење њихових санитетских потреба треба годишње само 150 медицинара, па су већ на основу тога рачуна тражили, да се загребачки универзитет допуни и медицинским факултетом. Рачунамо ли још, да би уз медицински факултет ишао и фармацеутски и марвено-лекарски курс, па најпосле и „Школа за примаље“ (бабице): онда је неоспорно, да је медицински факултет баш права потреба наше земље. Фреквенција његова била би јамачно много већа, него што је данас фреквенција философског и техничког факултета.

Колика је потреба Србије у лекарима, показује не само овај рачун, него и *фактично бројно*

¹⁾ Прираст становника је знатан: по прирасту од год. 1884. до 1895. — ако би остао сталан — Србија би за 35·72 година удвојила број својих становника. — И потребе војске ипсу незнатне, нарочито ако узмемо за образац стране државе.

стање Срба медицинара на страним универзитетима, а та чињеница је најмеродавнија.

По званичним и (поузданим) приватним извештајима¹⁾ било је школске год. 1898/9. Срба из Краљевине на медицинским наукама:

1. Питомаца:	
а., грађанског Санитета	15
б., војног „	18
в., округа, срезова и општина	19
2., О свом трошку:	
а., у Бечу	33
б., „ Грацу	12
в., „ Прагу	4
3. О страном благодјејању или о свом трошку:	
а., у Петрограду	11
б., „ Москви	7
в., „ Кијеву	3

Свега 122

Ако том броју додамо још медицинаре, који се о свом трошку уче у Паризу, Нанси-у, Берлину, Минхену, Вирибургу, Бону, Лајпцигу, Тибингену Инсбруку, Швајцарској итд., о којима писам могао добити тачних података — а и њих је бар још 28 — онда можемо с поуздањем рећи, да данас на страним медицинским факултетима уче 150 српских синова, а то је већ веома знатан број. Таква фреквенција једнога факултета на страни неоспорно показује, да је земљи та струка прѣко потребна, и да наш будући универзитет не сме без ње остати. Хрвати су тражили медицински факултет у Загребу кад им је број медицинара износио 95, и то — тако рећи — у истој земљи и са малим издацима... Па што ми онда чекамо?

б., Али апстрахујући од самог бројног стања лекара, свакојачко се мора признати, да је и њихова сирѣма од одлучног значаја по санитарске успехе у земљи, а у томе је велике разлике између домаће школе и школовања на страни. Сасвим је природно, да нам научна и практична сирѣма страних медицинских факултета не може дати све оно, што нама треба, па би баш тога ради било веома потребно, да се постарамо за свој сопствени факултет. Стране медицинске школе, ма оне биле и највеће и најсавршеније, не обрађују никакву напњу на здравствене прилике наше земље и на особине нашега народа, па према томе неће нам никада толико помоћи, колико домаћи медицински факултет и његови питомци. То је старо искуство и других народа, а за потврду његову ево неколико примера и из наших прилика.

¹⁾ Податке о питомцима добио сам из Санитетског Одељења мин. у. д. и војног министарства, а остало од г.г. Љуб. М. Костића, Св. Ј. Туромана и М. Ивковића, медицинара.

Као што и сáми знате, наш ђак пође на стран медицински факултет са веома оскудним и непоузданим знањем онога језика, на коме треба да слуша и учи. Прође махом 2 до 3 године, док се у том толико извезба и усаврши, да колико-толико с друговима може у корак ићи и предавања пратити, али је већ за то време пропустио најглавније теоријске и практичне основе целокупној Медицини. Кад дође време испиту, он то, истина (кратким репетицијама и курсевима), гледа да надокнади, али то сврши тако брзо и површно, да му суштина не пређе у крв, те му и не постане својина. И ако испите положи, у брзо опет заборави све оно што је „на јуриш“ научио, и тога ради рамље онда сваки час у вишим, практичним течајима својих студија, а гдекада баш и у каснијим приликама свога позива. Често се дешава, да то незнање језика маскира незнање самога предмета, па да онда тога ради оцена на испиту испадне много блажија, него код другога. Шта више: има међу страним медицинским факултетима баш и таквих, који из неких „особитих обзира“ (а може бити и рачуна, рецимо због јаче фреквенције) са странцима — а на првом месту с „оријенталцима“ — блажије поступају, па за љубав њихову чак и законе обилазе или их блажије примењују. С тога није чудо, ако се н.пр. јучерашњи српски учитељ основних школа без потпуне гимназијске сиреме крене у иноземство да учи Медицину, па се доиста за 3—4 године отуда врати са докторском дипломом... или ако млад доктор такве стране школе покаже у свом каснијем изазиву слабо теоријско знање и недовољну практичну сирему.

в., Али и да није тих сметња и невоља, него да наши ђаци на страни исто онако напредују и да се исто онако оцењују као и они домаћи, ипак ће се врло често десити, да њиховој сиреми недостаје много што-шта, што ће баш код нас требати. Истина је, да су узроци болести у главном свугде подједнаки, али се ипак за то не може порећи, да у Етиологији, Патологији, Профилакси и Терапији — у опште: у свему ономе, што се односи на постање, ток и лечење разних болести — играју знатну улогу раса, народност, начин живота и индивидуалитет. Друкче н. пр. реагира на извесно дејство северни Немац, а друкче Арап; друкче болује и здрави културни Француз у свиленој постељи, а друкче дивљак у пустињи под ведрим небом; друкче разуме наредбе лекареве Бечлија, а друкче Омољац или Ужичанин итд. — па и то ваља у рачун узети. Преглед, испитивање, дозирање, дијета и цео режим болесников мора се индивидуализати и према приликама удешавати. Другим речима: —

српски лекар мора свој материјал и прилике око њега добро познавати, па ће тек онда успеха имати. Ако га не буде тачно познавао — као што га махом неће познавати, докле год на њему не буде учио — нити ће он разумети свога болесника и његове прилике, нити болесник и његова околина њега — и ја мислим, да је баш то узајамно неразумевање један од најобичнијих узрока, за што се наши сељаци туже на лекаре (или их исмевају), а за што опет лекари за своје неуспехе криве сељаке. Лекар, који се учио на страни, махом је нашем свету стран и туђ, ма био и син ове земље, а то до некле и јесте. Он није навикао на српског болесника и његове прилике: није га посматрао и проучавао; није му никад ни прилазио: па кад дође време, да то мора чинити, он се онда држи оног шаблона, што га је у туђини стекао, па се често љуто превари. Туђ дух, туђ језик, туђе навике и обичаји отуђиле су га и одродиле од његовог народа и створиле између њих за онај низ година, док се школовао, толики јаз, да се ретко кад и опет зближе и разуму — све ако их је невоља на међусобно споразумевање и упутила. За то и не продире утицај и здрава наука лекарска у наш народ, и за то ће наши сељаци и поред учених лекара тражити савета и помоћи у лажно-лекара и варалица — све докле, док се Медицина не буде учила у земљи, дакле на српском живом и мртвом материјалу; док и Србија не буде имала свој медицински факултет.

г. У питању о српском медицинском факултету важно је још и ово. *И болести имају своје географске и етнографске разлике*, области и границе, па и то може бити одсудно за спрему и искуство лекарево. На страним медицинским факултетима неће увек бити довољно оних случајева болести, које су код нас веома честе, а имаће опет много више других, које се код нас никако и не виђају. Тако н. пр. прође по неколико семестара, да се на ком немачком медицинском факултету не јави ни један случај наступне грознице, богиња, срдоболе, шуге, струпа или које друге болести, која је тамо веома ретка, па где би онда Србин лекар тамо нашао прилике, да проучи нарав и ток тих болести, и колико би о њима знања и искуства с таког факултета у отаџбину понео? У његовој каснијој пракси слабо ће му вредити, што је на факултетској клиници толико пута виђао и темељно проучио какву необичну болест, или болест, која је у оним крајевима свакидашња појава, а коју код нас (бар у унутрашњости) можда неће ни видети — рецимо рахитис или енглеску болест — ако није научио и увежбао оно, што ће му по нашим селима и паланкама сваки час под руку долазити. — Ученик

страног медицинског факултета има прилике, да научи *санитетско уређење, санитарско-полицеске и судско-медицинске одредбе само оне државе, у којој учи*, а с нашим се тамо не може упознати. Кад се с науке кући врати, недостајаће му, дакле, и у томе правцу знања и праксе, и он ће јамачно — бар за први мах — отправљати своје дужности по прописима и начину, како их је у туђини отправљао. Све ако касније буде и присиљен, да своје знање и искуство у тој области према одредбама домаћих закона и правилника и допуни, ипак се за дуго неће моћи опростити онога, што је у школи научио; што му је још тамо у крв прешло. Увек ће се то истицати; увек ће у њему, и против његове воље, то надвлађивати — махом на штету оне дужности, коју буде код нас вршио. На такве случајеве наилазимо сваки дан, и отуда се јављају почешће баш озбиљне неправилности у приватној и јавној пракси наших лекара. Свега тога би, наравно, брзо нестало, чим би имали свој медицински факултет.

д. О медицинском факултету ваљало би се зарана постарати и с тога, што би то био једини пут, да у многим чему не зависимо од туђинаца, него да можемо све своје потребе намиривати у земљи. То је тим прече, што се у последње време јављају озбиљни знаци, који показују, да баш тога ради можемо доћи у веома незгодан положај, а ево како. Навала на најчувеније медицинске факултете у свету тако је јака, да тамошњи меродавни фактори већ почињу озбиљно вентилисати питање, како би томе на пут стали, и да већ у томе правцу и неке мере предузимају. Прво им је било, да странце што више одбију, како би својима место очували, па тим путем су и ударили. Тако н. пр. париски медицински факултет већ не прима странце као редовне слушаоце; ¹⁾ Аустрија отежава странцима — нарочито нама — похађање својих медицинских факултета тиме, што поред испита зрелости тражи још и доказ, да је абитуријенат и грчки језик учио и полагао, а Немци сузбијају навалу странаца на своје медицинске факултете на тај начин, што их и не пуштају да полажу државне испите, него само докторат, који слабо вреди. Ако тако пође и даље — а сва је прилика да ће то бити — онда нам се може скорим десити, да наше матуранте одбију баш од оних медицинских факултета, у које ми очи упиremo, и рад којих никако не пристајемо да свој домаћи подигнемо, па да нас потисну онамо, куд би они хтели. То би, наравно, било за нас велика невоља, па баш тога ради требало би све снаге уджити, да што пре подмиримо и ту потребу

¹⁾ И Беч је о тој мери већ расправљао, те изгледа, да је одлука о томе само питање времена.

државе и народа, те да и с те стране обезбедимо себи независност од туђинства.

ђ., Медицински факултет помагао би нам бранити и нашу привредну и прометну самосталност. Наша је земља богата стоком и велики део земаљских прихода долази од извозне трговине са стоком. Тој трговини много смета, што Србија још ни до данас није подигла ни најскромнију болницу за сточне болести, а још много више, [што нема ветеринарске школе и представника научне Ветерине, који би с једне стране својим радовима упућивали наше сточаре на рационалније стазе, а с друге опет својим научним гласом и стручним ауторитетом упоредо стајали са представницима те струке из других држава — нарочито из Аустро-Угарске. Кад би се пак у Србији отворио медицински факултет, а уз њега и ветеринарски курс, онда се већ ни наше сточарство не би развијало по емпирији и предању; онда већ ни судбина наше сточне извозне трговине не би искључиво зависила од оцене страних стручњака — од милости наших најближих суседа — као што је то до сада било. Ветеринарски курс сам за себе не би толико успео, јер се — изолисан и без медицинског факултета — не би на висини држао.

е., Још би било веома јаких разлога, који би нас могли убедити, да је медицински факултет доста једна од најпречих потреба и народу и држави¹⁾, али би ме далеко одвело, да и о њима опширније говорим. Остаћу, дакле, на оволико доказна материјала — у пуном уверењу, да је и то довољно. Хтео бих само да се још летимице дотакнем и најматеријалније користи — новчане добити — која би нам отуда могла потећи. О финансијском делу овога питања биће, истина, касније опширније говора, али је и овде потреба, да га се бар с једне стране дотакнем.

Нема сумње, да ми великим новчаним жртвама и огромним напором издржавамо своје синове на страним медицинским факултетима, а могли бисмо знатан део тих издатака уштедети, кад бисмо у земљи тај факултет имали. По моме рачуну проведу наши млади људи просечно по 7 година на страни, док Медицину сврше и све испите положи. Свака година тога школовања кошта — с путним трошковима, књигама и другим научним средствима, школарином, доплатом за практичне радове у ла-

¹⁾ Да споменемо само: развитак и напредак Академије Наука; потребу војске; питања, у којима се иште факултетско мишљење; потребу представника свију медицинских струка; избор факултета по дару и наклоности; лакше међусобно споразумевање самих лекара; бољи изгледи за наше бање и минералне воде ит.д.

бораторијама и курсевима, таксама за испите, промоцију и диплому и т. д. — просечно око 3000 динара; свих 7 година, дакле, 21.000 дин. По великим страним медицинским факултетима, где обично наши млади људи уче, положи све испите и сврши Медицину само један део Срба медицинара — од прилике 60% — а осталих 40% годинама странствује, па опет најзад без докторске дипломе кући дође. Неки после свега тога пређе на други факултет, неки опет умре, а има их и таквих, који се никако и не врате. Ако бисмо, дакле, све то узели у рачун, онда би излазило, да Србију дипломиран доктор Медицине — ако није туђинац — кошта око 29.000 динара, а то је доста врло много.¹⁾

Са свим друкче би стојао тај рачун, кад би наши синови у земљи Медицину свршавали. Медицинар у Београду требао би просечно око 1200 дин. годишње, а свршио би — као што то обично по мањим домаћим факултетима, где је строжији надзор, и бива — за 6 година; потрошио би, дакле, свега 7.200 динара. Рачунамо ли да од уписаних медицинара нашег факултета 20% не би никада свршило — а толико обично на мањим, домаћим медицинским факултетима на испиту не пропада (опет због тога, што је надзор лакши па и бољи): — онда излази, да би дипломиран доктор српског медицинског факултета коштао само 8.600 динара, а то баш није много. На сваком домаћем лекару остало би нам, дакле, 20.400 динара вишка или нека врста уштеде. Да од те уштеде издамо на сваког тог свршеног, младог доктора још 3400 динара као годишње издржање, којим би он — онако зрео и стручно спреман — могао обићи неколико медицинских факултета у свету, те проучити материјал њихових клиника, њихове научне заводе и лабораторије; — па онда још других 2000 дин., да после свега тога гдегод у којој нашој земаљској болници проведе још годину дана учећи, како ће без туђе напуге и помоћи, дакле самостално, примењивати своје знање и искуство на поједине случајеве: било би јамачно и за њега и за народ много више користи, него да је као ђак цео факултет на страни свршио и испите положио, па онда одмах, непосредно иза испита, дома похитао, и међу народ у праксу отишао. *Иза свих тих издатака остало би нам још 15.000 вишка, а толико не кошта ни најскупији медицински факултет — рачунајући га на једног слушаоца.*²⁾

¹⁾ Слушао сам од неких, да има у Србији лекара, који су 50.000 до 60.000 дин. требали, док су Медицину свршили.

²⁾ Да толико износе трошкови медицинског факултета око једног слушаоца у опште, морао би он коштати државу

Према томе би, дакле, земља мање на лекаре издавала кад би их на своме факултету изучила.

ж., Али би земља од медицинског факултета имала велике материјалне користи и на други начин. Пре свега остајао би сав тај новац, који се иначе по туђинству расипа, у земљи, и употребио се на наше циљеве. Сем тога сачували бисмо и велики део онога новца, што га наш свет немилнице издаје, тражећи при сваком озбиљнијем случају савета код страних професора и помоћи на страним клиникама, јер их у земљи не налази. И не само да би се уштедио тај издатак нашег грађанства, него би, шта више, долазили нашим професорима и у наше клинике странци, који би свој новац овде остављали. Најпосле било би материјалне користи и у томе, што би се медицинским факултетом и Београд брже дигао; што би се нашим грађанима отворило читав низ нових издашних извора за зараду; и што би и држава и приватни људи с више гаранције трошили на медицинаре, него што је то до сада било.

4. На онај трећи начин у снабдевању са лекарима — т. ј. да своје синове никако у лекаре и не дајемо, него да свакад потребан број већ свршених лекара из туђинства добављамо — јамачно нико и не помишља. То би, истина, било привидно најјевтиније, али у ствари најскупле и најгоре. Србија је већ искусила, да целокупну лекарску праксу и све званичне дужности лекара не треба давати у руке искључиво странцама, који не знају ни језика ни обичаја нашега народа, те не могу тако лако стећи његово поверење. Њима се треба само помагати — на и то тек у толико, у колико је најпотребније.

* * *

Из свега овога, што сам до сада рекао, могли сте се, дакле, уверити, да је и научна и национално-политичка, и здравствена и економна потреба наше земље и државе, да се на будућем српском универзитету отвори и медицински факултет.

Хоћемо ли ми ту озбиљну задању моћи извести, то је друго питање. Покушају, да и њега осветлим.

(Наставиће се)

3000 дин. годишње, а тако скуних медицинских факултета нема у целој свету. Највише стаје медицински факултет у Русији, па ни тамо не кошта медицинар више од 1500 дин. годишње. Најбогатији и најбоље уређени су немачки медицински факултети, па ипак и тамо стаје државу један медицинар годишње једва 800—1000 динара. У Инсбруку кошта један медицинар годишње 720 дин., у Прагу и Цириху 700 дин. а у Лембергу чак 400 динара.

ГРЕШКЕ У НАСТАВИ

(НАСТАВАК)

V. ГРЕШКЕ У МОРАЛНОМ ВАСПИТАЊУ.

83. Греша ко не пази на владање и понашање ученичко. — Правила о уљудности нису постала самовољно; она се заснивају на праву и правичности. Она проистичу из нашега знања да су људи браћа међу собом, да имају дужности један према другом као чланови породице, као чланови друштва или државе. Ако је какво дете учтиво из својих побуда, оно је већ учинило добар корак на путу свога моралног васпитања. Лепо понашање у каквог детета још не значи да ће оно бити и морално васпитано, али му веома помаже да то буде. Лепо понашање је спољашњи знак несебичности самога карактера, и у његову вршењу лежи тежња да карактер учини несебичним. Лепо понашање треба да се научи практичним путем. Сваки ученик, кад дође ујутру у школу, треба да се с учитељем лично поздрави а у вече да сваки пође својој кући с вечерњим поздравом учитељевим. Сем тога учитељ треба да поздрави и цео свој разред, пре него што у школу уђе, каквим веселим „добро јутро“ и да га по свршетку дневног рада кући пушта са „лаку ноћ“.

Ако какав познати походилца дође у школу, деца треба да устану и да га поздраве уобичајеним поздравом. Ако би у школу дошао какав непознати им странац, ученици треба да чекају докле им учитељ не би рекао ко је то, за тим да устану и да га поздраве. Овако треба да раде с тога што треба да науче да тако раде и код својих кућа. И зашто се овоме не би научили у школи?

У школи треба да ученици науче да старије и познате, људе и жене, поздрављају скидањем капе. У школи треба да науче како се то и ради. Практиком дете треба да научи да инстинктивно подигне руку (и то увек ону с друге стране с које му познаник пролази) да капу скине. Овоме се могу деца врло лепо поучити каквом zgodном приликом за време одмора; може им се казати да пролазе једно поред другог и показати им како ће се поздрављати на улици. Почну ли се деца с овим шегачити и терати неку шалу, учитељ је ту да их покара. Учитеља треба ученици да поздрављају и кад пролазе поред њега идући на одмор, као и кад удазе у школу у јутру и по подне.

Учитељ не треба деци да допусти да му на питања одговарају само са „јест“ или „није“, него увек: „јест, господине“, или „није, господине“; или „јест, госпођице“, „није, госпођице“.

Живот школски пружа сваког дана многе прилике да се у ученика ојача осећај признавања туђих права, да се покаже поштовање према старијима и старешинама и да се на делу поуче учтивости, коју су они дужни нарочито показати према ученицима.

И за поуке о лепом понашању, као и за све друго, вреди више оно што се чини него оно што се говори. Грам рада вреди више него килограм саветовања.

84. Греши ко рачуна на побуде, које деца нису у стању јасно да схвате. — Апстрактна теолошка начела не могу имати велике вредности код деце. Ни формално излагање верских истина деца не могу разумети, а кад их не могу јасно схватити, онда их не треба ни узимати као побуде. Дете које се прави да нешто осећа што у самој ствари не осећа, несумњиво ће се васпитати да постане претваралицом. Истицање оних начела која деца не могу дати јасне појмове о дужностима, само ће ослабити ону снагу коју истина треба да има. Песталоције вели: „Децом се не може управљати, рачунајући на њихову савест, јер она код њих није још развијена. Симпатију треба поступно да замењује појам о дужности, и од лепих осећања децу треба водити ка моралним начелима. У деце је симпатија најјача побуда“.

85. Греши ко наводи дете на нечасност, допуштајући му да само о себи подноси извештаје. — У школама, у којима се воде белешке ученичког успеха и рада, где, дакле, положај учеников у рзреду и добро мишљење његових родитеља о њему зависи од месечних оцена што их учитељ даје о његовом раду и владању, у таким је школама опасно допуштати да дете само о себи подноси извештаје. Има, истина, ученика који се неће дати навести ни на што нечасно да би само напредовали, али их има и таквих који ће што и покушати, те је с тога опасно и доводити их у такав положај, као да се хоће нечасност да награди. У деце, која пролазе добро са својих оцена које не заслужују, затупљује се морално осећање, а појачава се тежња да постану нечасна. А честито дете које види да се варалица награђује, губи веру у правду и поштење, па онда губи и вољу да их врши. Жалосно је то кад дете у својим раним годинама стече уверење да се напредовање у животу често везује за нечасна дела. Ако учитељев рад на оцењивању ученичком не може бити потпуно тачан и поуздан, боље је напустити и само оцењивање.

86. Греши ко ученицима допушта само да указују на оно што не ваља. — Ако учитељ позове ученике да кажу своје мишљење о послу кога свога друга, он обично захтева да покажу рђаве стране које они могу да пронађу. Они тада износе грешке у језику, правопису, саставу, у знацима итд. На овај се начин природно развија у деце тежња за критиковањем, и вероватно је да је ово много допринело што је данас код многих одраслих овај дух истраживања туђих грешака прилично развијен. С тога учитељ треба сваком згодном приликом да покаже, и своје ученике да пусти да пронађу, и оно што је лепо у послу својих другова. Они ће умети тада лако да истакну добре стране у читању, у саставу, у цртању итд. неких својих другова, као што указују на ружне радове других, само ако се на то упућују. Утицај оваког васпитавања биће много бољи, и по разум и по морал ученички, него онај који горе поменуемо.

87. Греши ко пропушта згодне прилике за морално васпитање што их пружа дечје игралиште. — Учитељ може својим ученицима да да многу лепу моралну поуку на дечјем игралишту. Ту могу и мушкарци и девојчице да се науче: да поразе храбро спосе, да, побеђени, духом не клоуну, да виде како упорна издржљивост доноси успеха, да свикну да буду брзи на одлуку и увек спремни да је и изврше, да умеју своје силе тако напрегнути како ће своје намере постићи, да умеју отрпети и увреде а да се не наљуте, да се не служе нечасним средствима према свом противнику, једном речју, да се науче да буду часни такмаци у овој борби на игралишту, која је у многоме чему слична потоњој борби за живот. А многа ће се згодна прилика за оваке поуке пропустити ако наставник у ученичким играма и сам не суделује или их бар с љубављу не прати.

88. Греши ко води надзор над децом само спољашњим средствима. — Ово се још може чинити најпре с новим разредом или с новим учеником кад први пут дође у школу. Дисциплину над ученицима, ред у школи може учитељ постићи одлучним вршењем своје воље, казнама или каквим принудним мерама; али тим средствима не треба ред одржавати. Дисциплина, која се на овај начин одржава, није добра, а нема сумње да таква дисциплина не може ни добротворно утицати на развијање дечјег карактера, као што то треба да буде. Циљ васпитавања треба да буде, да се деца упуте да умеју сама собом управљати. Никакав други, нижи, циљ не може их





учинити добрим грађанима нити их оспособити да се свесно сами даље развијају. Закони се не смеју повијати према ђудима појединаца, али ипак за то свако дете треба да је у границама закона слободно и самостално што је могуће више, и да се законима слободно и добровољно покорава. Учитељ треба да у деце пробуди оне побуде које ће их у раду и животу руководити. И у колико дете постаје старије, и те побуде треба да се мењају: на место нагона да дође свест о дужности, тако, да оно што пре осети у себи своју властиту моћ управљања самим собом, као елемент који је потребан за одређивање његове личне одговорности.

89. Греши ко ученика нуди или кажњава за то што „није био добар“. — „Ето шта те чека, ако не будеш добар“, рећи ће који озбиљан учитељ каквом детету које је први пут дошло у школу, пошто је другог ког свог ученика немилосрдно истукао. „Бијен што није био добар, бијен што није био добар“, врше се по намети детињој, одјекиваће по његовој осећајној и пробуженој моралној природи. Али оно није тиме научило да мрзи оно што не ваља или што је рђаво, оно ће научити да мрзи „да буде добар“, јер да нема тога што се зове „бити добар“ не би било батина. Дете овако размислила и то је логично. Ту учитељ није радио како треба; „доброту“ не треба доводити у везу с „казном“; казну треба везивати за рђав рад, за зло; зло и казна иду заједно. Дете треба да изиђе из школе с јасним појмом о томе да свако чинићење зла доноси собом казну, која је у томе што слаби карактер, и да то бива и онда, када га нико други сем њега самог, сем његове савести не може казнити.

90. Греши ко кажњава без љубави ка ономе кога кажњава. — Учитељи често поступају тако, као да им кажњавање ученика чини неко особито задовољство. Други њих кажњавају кад су љути. У оба ова случаја ученик види јасно да је учитељ зло воље спрема њега а не спрема оног рђавог дела за које се окривљује. Сасвим је оправдано што је учитељ нерасположен због учињене кривице, али према ученику он не сме показати никакво друго осећање, до осећање љубави и бриге. Чак и бој ученика може да се врши с љубављу. Како је онда особити утицај кажњавања! Хорас Ман прича о једном младом ковачком шегрту, како је казао своме оцу, када сам не умеде да скује комад челика: „удри га, оцо, удри га, ако га ништа очврне, то ће“. Ако учитељ у кажњавању не буде обазрив, казна ће ученика усигурно очврнути и учинити окоредим.

Право кажњавања је ствар узвишеног поверења а изрицање и извршивање казне је озбиљна дужност. Учитељ управо не може ни осетити ону највећу радост коју му може дати његов наставнички позив, ако он свога најгорега ученика не воли више него онога најбољега. Волети онога ко је добар, то је у неку руку блага врста саможивости, која баш с тога што је блага, није ни мало мање опасна и штетна. Волети пак онога ко је рђав, значи имати у себи несобичне жудње да се он начини бољим, узвишенијим, истинитијим. С таквом љубављу према деци, кажњавање ће одиста послужити своме правом циљу: поправци њиховој.

91. Греши ко од деце очекује одвећ много моралне врлине. — Моралне и неморалне тежње преносе се на децу наслеђем. Отуда не треба ни очекивати да деца, по природи својој, буду веома морална; а отуда и морално напредовање деце мора бити споро. Хтети код деце врло рано развити врлине, значи често развити у њих претварање. То ће их одвести да и сама верују да су боља него што су у самој ствари, а наше и морално и интелектуално напредовање престаје одмах чим постанемо задовољни самим собом. Прилично је поучне филозофије у оном разговору што га је једног вечера нека мала девојчица водила са својом мајком. „Славчице, јеси ли данас била добро дете?“ „Нисам, мати“. „Па јеси ли била рђава?“ „Нисам ни то, мати“. „Па каква си онда била?“ „Па онако осредња“. Доброта и ваљаност одраслих неприродна је у деце. Игра њима више приличи него каква формална смиреност. Природна децја живахност може бити прави израз њихове скромности.

92. Греши ко одвећ много развија осећајну природу децу. — Најслабији су они људи који су најосетљивији; ови су у стању да плачу над измишљеним невољама, али се њихови осећаји не могу никад развити у мисли и одлуке и претворити у добра дела. Хиљадама младог женскиња оплакује патње идеалних карактера о којима чита по романима, а није се никад потрудило да учини и најмању жртву од своје стране те да помогне каквом беднику. Кажу за једну госпу да је горко плакала гледајући на позорници неку жалосну представу, а напољу је оставила свог кочијаша, који се смрзао очекујући је. Она је своје најдешње осећаје излила на измишљене беде, а себичност ју је засленила те је у исто време другоме чинила зло и невољу.

Свако осећање које не ствара у нама у исто доба и одлучну тежњу за радом, некорисно је и само нас слаби. С тога треба бити веома обазрив



у избору песама и прича које се малој деци казују. Многе, које изгледају да су добре, често могу бити врло опасне по детињи карактер. Отуда учитељ треба да избегава да младој деци одвећ много истиче оно што се у причама зове „морал“. У неговању децје осећајне природе морамо добро разликовати опште изазивање бољих и чистијих осећања од буђења каквог нарочитог осећања ради какве засебите дужности. На нас може утицати какав диван залазак сунца, каква красна околина, свирка, слика, песма; за нашу духовну природу то је што чист ваздух и здрава храна за нашу физичку природу. Али као год што можемо узети од већ јаку храну, тако исто можемо стећи и одвећ јаке осећаје. А претерани развитак једне, па ма и добре стране наше природе, на рачун других наших моћи, руши хармонију нашега бића те нас према томе и слаби. С тога нам се треба брижљиво чувати да се наша осећајна природа не развије више него што је за живот потребно. Развијање пак осећања ради какве нарочите дужности још је опасније него ли општи развитак наше осећајне природе, ако само с тим не иде упоредо и вршење оне дужности.

93. Греши ко у деце покреће осећања и мисли, које се односе на много позније дужности. — Леност је страшно зло које човека упропашћује. Извршилачка моћ, јака воља, способност да човек остварује своје намере: то су најглавнији елементи човечјега карактера, те је према томе то и најглавнији део нашега васпитавања, умнога и моралнога. Леност се може код човека развити, ако код њега непрестано будимо чиста осећања и лепе мисли а не побринемо се да он чини и дела која треба уз то да иду. Цео ток каквог моралног дела јесте: осећање, мисао, одлука, извршење. И ако се увек цео овај круг не заврши, у односу на какву специјалну дужност, карактер се слаби у својим битним елементима. И кад год се какво дете одлучи да ради оно што треба, а у исто доба и не приступи и извршењу своје одлуке, оно појачава своју леност и своју нерадљивост, а самом себи ствара тешкоће да какво добро дело уопште и учини. Та сваки од нас познаје по кога који се увек само одлучује на нешто и обећава, а реч никад не испуњује. А има их који обећавају а и не мисле да то и изврше. Лен човек и изврши три прва корака онога круга: он осети, смисли и одлучи се да учини што, али не изврши. И ако се сад то уобичаји да за осећањем, мишљењем и одлуком не дође и дело, онда то постане сталном навиком. А како то утиче на карактер? Слаби савест и вољу, и најзад упропаш-

ћује и све способности нашега осећања, мишљења и одлучивања за што. Отуда је велика дужност за учитеља да ученике тако васпита да за њиховим добрим одлукама увек дођу и сама дела. И баш због тога је врло опасно упућивати дете на такве одлуке, које се тичу много познијих дужности, јер се у том међувремену може десити хиљаду догађаја који ће скренути његову пажњу, разрушити његово интересовање и спречити извршење његове намере. И што је дете млађе, код њега мора све брже, све непосредније ићи једно за другим његова одлука и њено извршење. А кад се код детета већ створи навика у вршењу моралних дела, онда је тек треба још поступно учвршћивати покушајима, код којих би било размака у времену међу одлуком и делом.

94. Греши ко допушта да се хотимично погази ма какво правило а да кривац одмах не осети и последице тога. — Знање закона и добровољно покоривање њима јесу основе на којима се уздижу наши појмови о дужностима у кући, у друштву, према Творцу. Хотимична повреда или непоштовање ма кога школскога правила или закона, много су штетнији по свом рђавом дејству на сам карактер кривца него ли по буди којим другим последицама. Кад су у питању поуке о поштовању закона, онда су хотимичне повреде и каквог незнатног правила школског, по својим последицама, тако исто озбиљне као и повреде ма како важног ког правила. А што су у школи правила то су у држави закони. Свесно омаловажавање правила води ка свесном непоштовању њихову. Непоштовање правила води непоштовању закона, непоштовање људских закона води непоштовању Божјих закона и непоштовању самога Бога.

95. Греши ко допушта да и најмање грешење постане свесно или уобичајено. — Радом се васпитавамо и дотерујемо. Пробуђена савесност чини да знамо шта нам ваља радити; слабост пак наше људске природе доводи нас те чинимо и оно што не би требало да чинимо; воља је ту која одлучује којим ћемо путем ићи. Ако радимо као што треба, воља је победила; а ако што чинимо што не треба, воља је претрпела пораз. Неколико таквих победа појачаће или нашу вољу или нашу слабост. Свако дело што га дете свесно учини, или му појачава вољу или његову слабодушност. Учитељ има сваког дана стотину прилика да појачава вољу својих ученика. Узмимо за пример само како деца држе пера. Свако се дете мора поучити како ће да држи руку и држаљку; па ипак по школама мало



је деце која перо држе како треба. Сва она више мање теже да руку држе насатице, јер је то најлакши положај за мишиће, пошто они тако мирују, с тога деца у том, природном, положају обично руку и држе. Она знају како треба, али не раде како треба. Пустити да мишићи стоје онако како је за њих најгодније значи допустити да воља подлегне. А неколико ових пораза, па воља ослаби, и ако су ове поразе биле у стварима обичним, у ситницама. Али баш у тим свакидашњим ситницама и пропада наша воља, и грешење постане нашем навиком. Отуда, колико је год важно да наставник да својим ученицима јасне појмове о томе ваља како шта радити и понашати се, још је важније да пази да они све то и врше како треба. Врло је опасно развијати у деце јасан појам о њиховим дужностима а не постарати се уједно да их она и испуњавају. Људи много греше, али не с тога што не знају шта и како треба што радити, него с тога што немају довољно воље да своја убеђења о истинитости чега и остваре.

96. Греша ко одвећ цени природне способности деце или њихове природне врлине. — Нема сумње да овим особинама деци треба одавати достојно признање и награђивати их, а то и бива тиме што ученици, који их имају, прелазе из разреда у разред и не кажњавају се. Способности и врлине увек ће нам добро доћи. Али је зло онда кад се ученицима допушта да се они поносе својим способностима и својим врлинама, као да је то њихова заслуга што их имају. Оно што заслужује наставникову љубав и похвалу, то су они напори које деца чине да нешто ураде или да нешто постигну. Воља која нас гони да напредујемо, то је оно што треба ценити и хвалити. На сваком вису, на који нам се у животу ваља понети, стоји ћуп пун злата. И онај ко се часно пење на вис, добиће све већи ћуп и све чистије злато што су теже прилике под којима се пење, било у погледу његове умне било моралне слабости. Оно што највише утиче на карактер, то су она часна напрезања да се што уради или што научи, и то је оно што учитељ треба највише да цени.

ЛАТИНСКА КЛАСИЧНА ПРОЗА У СРПСКИМ ПРЕВОДИМА

ПРИЛОГ ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

НАПИСАО

† Мил. Р. Димитријевић

(Наставак)

Година 1842. она, кад је „Голубица“ под руководством Милоша Светића највећма процвала,

дала нам је накнаде за оних пет шест претходних гладних година у својих четири превода из класичне прозе латинске, од којих је један далеко значајнији од свих својих другова. превод свих пет књига „Тускуланских Испитивања“ [или како преводилац каже: Испитанија] од *Јакова Живановића*. Човек, који је, као што смо у горњем преводу видели, умео онако класично да упропасти једно од најлепших дела Цицерона филозофа и својим до крајности невештим стилем и рђавим цепкањем на оном месту, где цепкања никако не сме бити, тај исти хтео је ваљда, да самог себе поправи, да одужи дуг нашој младој књижевности, која га је убрајала у ред својих „најбољих“ преводилаца“ па је превео — цело дело. Али овог пута није прошао добро. Није било више оне Матице и оног Летописа, који је своје ступце вољно отварао којекаким преводима, само ако је оригинал славан, и Летопис је још пре седам осам година пре изласка овог Живановићевог превода напрасно учинио крај тим злоупотребама, бар што се тиче латинске класичне прозе. Но није остало књижевно оружје старих „славено-сербских“ „преводилаца“ отупело, и они се латеше — књига. Живановић је штампао популаран Цицеровов спис „Tusculanae disputationes“, снабдео га повећим „предувјудмленіем“-м, у ком говори једнако о Бруту и Цезару (што не приноси никакве олакшице к разумевању самога списа) и једним табеларним прегледом јелинских (и латинских) филозофа. Овога пута пак није прошао добро, као што мало пре рекосмо. Онај исти „Пештапско-Будимскиј Скоротеча“, који је, као што ћемо доцније видети и сâм исте године пре два три броја донео један рђав пример превођења с латинског, напао је у свом 47. „числу“ добро Живановића. Одајући достојну хвалу самом Цицеровом раду, говорећи о његовој класичности, пропраћа он превод с неколико речи и на крају своје врло мале оцене завршава да много сажаљева „што је Цицерон изашао у сасвим славено-сербском руху“. Јаков Живановић одговорио је на то безименом критичару нарочитом књижицом, којом је бранио свој превод, али та је одбрана испод сваке критике. Сувишно би било и само биемо рад дуљили износећи мисли Живановићеве, којима је бранио своје гледиште; доста је то, да напоменемо, како је та књига прошла без икаквог утицаја, а на њу се нико није осврнуо до „Србскиј Народниј Листъ“ за г. 1843, чији критичар доста тачно обара све доказе и сва тврђења Живановићева. Накратко критичар Скоротечин изишао је као победилац. Ову нотицу додали смо само с тога, да покажемо, како се још тада налазило људи, који су дизали

свој глас против праве злоупотребе, против тако несмотреног превођења најлепших дела класичне латинске прозе. Види се даље, да је имало људи, који су бранили такве гласове и дизали се за право и лепо превођење, али се најзад још, и то очигледно, показује жалосна истина: да ти исти људи, који тако усрдно нападају погрешне преводе каког Живановића, у првим и најближим бројевима својих листова доносе, као што хронолошки преглед показује, радове, о којима ћемо видети, да по вредности ни најмање не одмичу радовима оних људи, које су нападали. Али да кажемо коју о самом раду! О делу оригиналном, вредности и лепотама његовим ми смо већ у неколико речи казали при првом појаву његову у делимичном преводу истог Живановића, а задатак ових врста биће, да нам докажу оно што истичемо: да је превод Живановићев од 1842. још гори од његова прва делимична превођења, да је Цицерон заиста изашао у „сасвим славено-српском руху“, једном речи: да је превод „Тускуланских Испитивања“ из пера Живановићева заиста савршено недостојан, да на челу има име великог Цицерона. У овом свом раду и новом превођењу Живановић је само употребио још трипут више таквих речи, израза и облика, који се не примају у српском књижевном језику, служно се таким језичним апаратом, који је савршено противан и граматички и синтакси српској, а показао такав стил, који је недостојан и најискуснијег стилног почетника а камо ли узвишеног стилног великана и прослављеног прозаисте. Ми ћемо овај рад прегледати у најбржем карактерном прегледу, што нам налаже и сам циљ рада, а и сама вредност превода, која се на први поглед може оценити: и то ћемо прегледати по књигама зарад једног лепог уверења, које ћемо одмах прибавити, и о којем ће нас сам рад савршено уверити, што пак неће бити никако ласкаво за преводиоца. Увидећемо, да је преводилац с друкчијим расположењем и пажњом преводио разне књиге ових „Испитивања“ а тим ће се показати и његов укус а и разумевање лепота у Цицерону.

Ред природни наводи нас најпре на преглед прве књиге, који је из горњих разлога [а њих ћемо и већ смо на свом месту тачније прегледали] бити делимичан. Прва је књига „о презрењу смрти“ како каже преводилац. Ретком вештином изнео је овде латински еклектичар све мисли јелинских филозофа, које се њему биле познате, о духу и његовој постојаности, па бранећи Платоново мишљење, а доцније допуштајући, да је и онако, како и други мисле, доказивао је да смрт, ако баш није добро — а он верује да јесте — а оно зло да није ни-

како. Тема, коју је он изнео, заиста је достојна расправљања и заслужује најживље интересовање. Није дакле ни чудо што ју је Цицерон, изузев увода, који га је прилично недостојан, изнео на себи својствен — класичан начин. Израда ове књиге далеко је одмакла од осталих четири [једино је пета књига, која јој се приближава лепотом и достојношћу] које су истина такође класично израђене, али ни принети јакој стилној вештини и пробраној дикцији, којом је прва украшена. Може се слободно рећи, да прва, [а донекле и пета] књига „Тускуланских Испитивања“ достојно стоји у реду најдивнијих производа Цицеронове класичне снаге и може се по извођењу мерити са сваком филозофском расправом јелинске филозофије, а по стилној лепоти са макојим производом Цицеронове прозе. Међутим наш преводилац или није разумео Цицерона и његову величину у овом класичном саставу, или је толико невешт, да га у толико горе преводи, у колико је он силовитији; доста, да је ова прва књига у српском језику тако преведена да и не личи никако на Цицероново „de contentenda morte“. Можда је још један разлог, што се сваком мора показати превод прве књиге као најрђавији, у томе, што нас ту први пут зачуди и запрепасти крајња стилна невештина и погрешност у језику, а при прегледу других књига њихово је утицање мање, јер смо на њих огугдали. Тако је исто и са свима преводима српским! *Огромна је величина њихова тако рђава, да нас ни најгоре погрешке више не могу да дирају, док превод и најобичније вредности, само нек је мало, врло мало добар, задивљује нас и гони, да му признајемо и оне лепоће, које нема.* Таква је силан утацај рђавштине! Тога се не треба бојати код Живановићева превода! Пре ће се човек огрешити, да га навикавши се већ на силне рђавости, мање осуди, но што треба, али никад неће, зато се он постарао, доћи у опасност, да га похвали. Погрешака против разумевања латинског текста мало има, кад се узме у обзир, да ми при свим досадашњим преводима пазисмо и пазихемо само на крупне погрешке [јер ко ће код њих набројати погрешке против финеца?] а ми само неке износимо, али је стил тако накарађен, да га се не можемо довољно начудити. Мало је износити примере, требало би преписати целу књигу, па тек онда увидети тежину и истинитост наших речи. Да саопштимо једну малу али карактерну опаску! Неколицина су пре нас узимали из Народне Библиотеке у Београду исту књигу а само су четири прва листа исечена била, остале смо ми исекли. Ето вам најбољег доказа, какав је стил Живановићев, који је код нас

омрзао најпопуларније дело Цицероново. Али да пређемо на преглед!

„Ut enim antea declamatabam causas“ IV. 7. „Брѣ као што сам пре рѣчи говорио“... (??)

„animumque in corpore exotingui (dicunt)“... „и да духъ съ тѣломъ угушава се“

IX 18.

„ex animi sententia“ „из мисли духа“ (?)

Стихове, које Цицерон наводи, он преводи како сам каже, по угледу на наше народне песме. Колико у том имаде истине, нек нам сведочи овај пример:

„Погледајте, о грађани, ликъ Енија старца“
„Он е ваши славна дѣла певао отаца“.

„In terram enim cadentibus corporibus eiisque humo tectis, e quo dictum est humari...“ XVI 36. „Брѣ будући да тѣлеса на земљу укошавају се, откуда е речено укошавају ти се“

Оволико погрешно и невешто превођење долази зацело међу најоригиналније примере из наших превода.

„Magorum mos est non humare corpora suorum, nisi a feris sunt laniata.“ XLV 108. Подвучене су речи изостављене а остатак спојен с горњом реченицом, те испала сасвим друга мисао.

Пример рогобатности у преводу!

XXVIII. „Ut cum videmus speciem primum candelamque coeli, dein conversionis celeritatem tantam, quantam cogitare non possumus, tum vicissitudines dierum ac noctium, commutationesque temporum quadripartitas ad maturitatem frugum et ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem et ducem solem, lunamque accretione et deminutione luminis quasi fastorum notantem et significantem dies, tum in eodem orbe in duodecim partes distributo quique stellas feri eosdem cursus constantissime servantes disparibus inter se motibus, nocturnamque coeli formam undique sideribus ornatam, tum globum terrae eminentem e mari, fixum in medio mundi universi loco duabus oris distantibus habitabilem et cultum, quarum altera, quam nos incolimus

Sub axe posita ad stellas septem unde horriferae Aquilonis stridor gellidas molitur nives,

altera australis, ignota nobis, quam vocant Graeci *αυτχδορα*, ceteras partes incultas, quod aut frigore rigeant aut urantur calore, hic autem, ubi habitamus non intermissit suo tempore

Caelum nitescere arbores frondescere
Vites laetificae pampinis pubescere
Rami bacearum ubertate incuovescere
Segetes largiri fruges, florere omnia,
Fontes scatere, herbis prata convestiri;

tum multitudinem pecudum partim advescendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad corpora vestiluda, hominem ipsum quasi contemplatorem caeli ac terrarum cultorem atque hominis utili-

tati *agros omnes et maria patentia* —: haec igitur et alia innumerabilia num cernimus possumusne dubitare, qui iis praesit aliquis vel effector, si haec nata sunt, ut Platoni videtur, vel si semper fuerunt, ut Aristoteli placet, moderator tanti operis et muneris?

Превео:

„Као што кадъ видимо најпре видъ и сианостъ неба; потомъ окретанія толику берзину, колику ни мислити неможемо, после премѣну дана и ноћий, и измѣненія времена четвороделны, ко узрваню плодова и умеренію тѣлеса сходна, и свию нби управителя и вожда сунце, и мѣсецъ растѣніемъ и уманеніемъ свѣлости, *аки знацима Календара означуютъ дане*, потомъ и у истомъ кругу на 12 части подѣљномъ *окретаніе* пѣтъ звѣзда' иста теченія постојанейше чувајути неравнѣма међу собомъ движеніяма; и ноћий неба изгледъ одъ свуда звѣздама украшеній, потомъ кругъ землѣ изъ мора издигнутъ, утврђен у срѣдини цѣлога свѣта, на двѣ удалѣне стране обитаемъ и обдѣланъ отъ кои е една, коју ми обитавамо, *подъ свѣрнимъ поломъ положена сирамъ седамъ звѣзда' откуда*

Страхотна хука Аквиллона
Лѣдоладне свѣгове избаца,

друга е јужна, непозната нама, коју Греци зову *αυτχδορα*; проче части необдѣлане, или што су отъ зиме укочене или отъ врућине опалѣне; овдѣ пакъ, гдѣ ми обитавамо, не престаѣ у свое време:

Небо разблажавати се листати дрвеса
Красити се лозицама весело чокоће
Кривитисе обилѣемъ гранчице плодова
Усѣви издават' рану, цвѣтовати свашта
Извори тетѣи, у траве ливаде обутѣис';

потомъ множество стоке, отъ части за пренитаніе, отъ части за обдѣланіе поля, отъ части за возенје, отъ части за одејаніе тѣлеса; и човѣка самогъ аки посматривателя неба и богова и њиногъ почитателя; и човѣка ползи сва и мора покораваотѣ се; ова дакле и друга несчислима кадъ погледемо, можемо ли посумњати, да овдѣма претстои пѣкѣи или створителъ, ако су сва створенна; као што се Платону чини, или ако су свагда была, као што Аристотелу допада се, управитель толикогъ дѣла и созданія“.

Узели смо један од најлепших и најсјајнијих примера Цицеронова реторска савршенства: величанствен склон периода, који захвата мал' не цео XXVIII Caput, да покажемо колика је огромна и неизмерна снага над језиком у латинског стилног исполина, а колико несрављена вештина онога, који за њим као пигмеј шепеља. Па и поред тога прва је књига, та најлепша и најкласичнија ствар у филозофској радњи Цицероновој, најгоре преведена и од свих осталих књига и ми не можемо скрити ово своје уверење: Живановић је још пре дванаест година превео њу, ако не целу, а оно бар велику већину, па сад након толиког времена, кад се сетио, да нам преведе и остале четири књиге просто је преписао онај свој ништаван рад не поправивши га готово ништа. За доказ понављамо

онај пример, који смо навели из Матичиног Летописа 1830., сад из штампане књиге:

„Тако сравњава, као што лабудови, кои нису безъ причине Аполлону пьсвященни, но што отъ нѣга пророчествованіе имати виде се, коимъ предвидетьи, шта добро има у смерти, съ пѣсномъ и радостию умиру; тако сви добри и мудри люди вали да чине. Нити бы о овомъ штогодъ посумвати могао, кадъ не бы нама, прилѣжно о духу размишляваютьимъ, оно исто догадыало се, што се често онѣма догадыа, кои бы остро очима у помрачаваютье се сунце гледали, тако да видъ сасвимъ изгубе: тако острота ума, сматраютьа сама себе, катгодъ се затупи, и изъ тогъ узрока губимо прилѣжаніе къ разсужденію. И тако сумваютьи, обзираютьи се, застаиваютьи, многа противна удаляваютьи као у кораблю у мору вози нам се разумъ“.

Из овога ће се видети толика чудновата сличност између та оба превода, која ће доста доказивати ону нашу слутњу. Можда би се то још могло доказати и дужим упоређивањем, или од тога би се добило уверење, да ли је Живановић био лень, те није то по други пут преводио, или није, а његовој невештини и неспособности, а то је за нас главно, не би ништа помогло. А како су речи, којима се Живановић служио у свом преводу, ма да се могло и доста и лепо то и из досадашњих примера видети, ипак постављамо овде једну гомилицу, која је незнатна у упоређењу са свима употребљеним, али ће нам ипак представити његов језични апарат.

„Отбранителанъ, освободити, совѣтъ (hortatio), сохранивъ (retentus), возобновити, домашни, держава, естество, художество, противоборствовати, превасходити, свидѣлствовати, соотвѣствовати (respondere), почестъ (honor), вития (ortor), занятъ (occupatus), бездолженственна (otiosus), необзорително (inconsiderate), вежѣство (scientia), противословиги, мѣнїе, протолковати, вопросъ (causa), опровергнути, существовати, аки (quasi), произнесеніе (pronuntiatum), шествовати, разногласіе, сосердечни (concordes), несердечни безсердечни (excordes), пеніе, согласіе, трегубъ, врховенство, начало (principium), стеченіе, насѣкома (ѣтома), обычествовати, древность, величайши, погребателанъ, остоятелство, високопочитовати, неповредимъ, винъ (ratia), причина (causa), внушеніе (admonitus), нѣбовъ, вашъ, нашъ, твой, нѣговъ, мой (место „свој“), дѣгнути, заведеніе (institutum), неудобство, смущаваати се, дѣторожденіе, предчувствованіе (augurium), вѣроятнo, презреніе, превазмоћи, заблужденіе, заседаніа позорища, выспренъ, устіе (ora), препяствовати, невѣжа, слѣдователно, возбудѣнъ, корабль, беспрѣделнїй (immensus), тяготнейши, сновиденіе, вождъ, неболезно чувствоніе (indolentia), касателно, наконецъ (denique), памяствованіе (memoria), видъ (species) произшедши, безмѣстанъ (absurdus), споможеніе, изобреженіе, движеніе, дыхателно, удѣлѣтворити, щастливъ, терпенъ, уставоположеніе, совернованіе (aemulatio), ожиданіе (expectatio), усовершенствованъ, соотвѣственъ, обя-

тія (sinus), болѣзанъ, множайшия, получитьи, отляшаніе, развѣ, отражавати се (redargui), истинодобно, путно, воздѣланъ, хотя (quamvis), риза, прилетъ (advolatus), печаланъ, испустъ, досязаніе (captus), женоподобни, толисно (tantulum), основоположеніе, подобногласяще (sinonima), наравъ (natura), благополучанъ, разврященіе (perversitas), сироводителници, отбачителанъ, необзорителнїй, резаствовати (discrepare), плодохранителность (frugalitas), чуждъ (alienus), ширшества (epulae) снєдавати, итд. итд. употреба свих партиципа.

Такве су речи употребљаване у првој књизи, а са додатком још ружнијих, неправилнијих и чудноватијих речи, облица и израза искићен је и онако крајње несавршен и гадан стил Јакова Живановића у преводу осталих књига. Но да пођемо редом! У другој књизи „о терпленію болѣзни“, како је леп латински назив „de tolerando dolore“ преводилац ружно превео, — задивљује нас у оригиналу гомила лепих стихова, нешто узаймљених од било оригиналних или преведених песника, а нешто и од самог Цицерона с јелинског преведених, који у велико замењују оне стилске лепоте, којима се поноси прва књига, а којих овде нема. У овој другој књизи говорио је Цицерон на њему својствен класичан начин о „трпљењу болова“, те је скупљајући велики број разних болова, доказивао, да мудар човек има у свом разуму толико снаге да свлада сваки, макако велики, бол. И ту другу књигу, ту пријатну другу оној првој класичној и узвишеној ствари Цицероновој, Живановић је тако превео на српски језик, да је све, што је уопште могла изгубити, и изгубила. Понеке стихове [н. пр. у X cap. из Есхила] није преводио на уобичајен начин, као и у истакнутом примеру из прве књиге на једном месту, а врло многа места тако су преведена, да их је без оригинала врло тешко, некад и немогућно, разумети. Погрешака, сем тих што их сад рекосмо, против разумевања текста онаких крупних, како једино код наших преводилаца и бележимо, могло би се рећи и да нема, а како је он умео да постигне стилне висине Марка Тулија, о том је излишно и спомињати. Пример један — стихови — који је најбоље преведен, не само у другој књизи, него и у целом делу уопште, показаће нам сам собом, како је далеко овај превод од тога, да буде — ма и најблеђа замена оригинала, а други пример — прозни показаће нам једно од оних места [која ми сва не можемо показати, јер би оцена излишпа већа од дела], где се ни смисао не може ухватити, нити што разумети без оригинала.

„Ербо ако за бесѣде, ков самъ я хотѣо да се одобре мѣнїемъ народа [ово е народнїй посао и дѣл-

ствие краснорѣчиѣ вѣтъ одобраваніе слышателя] на-
шлисеуе нѣки, кои у нѣма ништа похвалити нису,
развѣ о чем бы се поуздали, да подражавати могу, и
кои су цѣль добре бесѣде ону исту кою и свое наде-
жде себи препоставили, и кадъ бы потученни были
обиліемъ изрѣченія и рѣчиѣ, рекли, да волю сувопарно
и гладно представаніе, нежели богато и обильно [от-
куда е прозвишао родъ Атика, онѣмъ самимъ, кои су
исповѣдали, да су тога послѣдователи, непознатъ; ко
су вѣтъ утѣтали готово отъ самага публикума иземѣ-
яни]; шта тѣе да буде сада, кадъ знамъ да нимало
не могу народа, кои самъ отире употребљавао, у овомъ
употребити“.

а то је хтело да буде:

„Etenim si orationes, quas nos multitudinis indi-
cio probari volebamur popularis est enim illa facultas
et effectus eloquentiae est audientium aprobatio —, sed
si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod
se imitari posse confiderent, quemque sperandi sibi,
eundem bene dicendi finem proponerent, et cum obrue-
rentur copia sententiarum atque verborum, et famem se
ucalle quam ubertatem et copiam dicerent, unde erat
exortum genus Atticorum, iis ipsis, qui id sequi se pro-
fitebantur, ignotum, qui iam conticuerunt ab ipso foro
irrisi quid futurum putamus, cum adiutore populo, quo
utebamur auntea, nun minime nos uti posse videamus“.

Види се, да је Живановић дословце прево-
дећи Цицерона пао под теретом његовог ретор-
ског полета и немогући одржати у преводу ни
близу онолико снаге, колико у оригиналу, упро-
пастио и саму мисао. Но да прегледамо оне сти-
хове, као пример рогобатности у преводу!

Пример (стихови)

Titanum suboles socii	Сродна мојој крви чеда
nostris sanguinis	на небу родѣна
Generata Caelo aspice	Поглѣдајте о Титанска
religatum asperis	вѣзанога о стѣни
Vinctumque saxis, navem	Раиаву ладѣари као што
ut horizon froto	везују корабалъ
Noctem paventes timidi	На ужасозвучномъ мору
adnectunt navitae	плашетѣ се потѣи.
Saturnius me sic imposit	Јупитер ми приковао е
Jupiter	’вако Сатурнијски
Jovisque numen Mulci-	И божество употребуе
beris ascivit manus	нѣгово ковача
Hos ille cuneos fabrica	Онъ е ове ексере изъ
crudeli iusereus	фабрике свирѣи
Perrupit artus, qua miser	Приковавши раздерао уде,
solertia	коимъ бѣдавъ
Transverberatus castrum	Испробушенъ трудомъ ту
hoc Furiarum incolo.	на граду Фурија живимъ
Jam tertio me quoque	Свакиј третѣи тужанъ да-
funesto die	накъ съ прилетомъ печал-
Tristi advolatu adnucis	нимъ
lacerans unguibus	
Jovis satellites pastu	Јупитера пратиоца ме
dilaniat ferro	раздирути кривимъ
Tum iecore opimo pata	Канджама, те вденѣмъ ме
et satiata adfatim	дивљимъ разчуцава
	Кадъ се наоо джигерице
	уоенне црне

Ceangorem fundit castrum
et sublime avolaus
Pinuata cauda nostrum
aestulat sanguinem
Cum vero adesum inplatu
renovatum est iecur
Tum rursus taetros avida
se ad padus refert.

Sic hunc custodem maesti
cruciatus alo

Qui me peremni vivum
poedat miseria.
Namque ut videtis, vinculis
constrictus Jovis

Arcere nequeo diram voe-
crem a pectore

Sic me ipse viduus pestas
excipio auxias,
Amore mortis terminum
aequireus mali:

Sed longe a leto numine
aspellor Jovis.

Atque haec vetusta saeculis
glommerata horridis

Luctifica clades nostro est
infixa corpori

Exquo liquatae solis ardore
excidunt

Guttae, quae saxa adsidue
instillant Caucasi*

X 23—25.

Продере се на далеко и
у висъ лететѣи
Убрисеуе крвцу моју
пернатимъ репомъ.
А кадъ наеденна джиге-
рица понобисе

Надуваивемъ, ето г’опетъ
жельнога къ гнусномъ
ручку

Текъ стражара овога
тужнога мученія ранимъ.

Кои бѣдомъ непрестаномъ
злостави ме живогъ.
Ерѣ ланцима Јупитера
стегнутъ как’ видите

Отбит’ птицу отъ персию
свирѣиу немогу

Такъ остављивъ самъ
подносимъ куге мучителне
Желанимъ смерти
тражимъ копецъ ови зала:

Ель далеко отгони ме
Јупитеръ отъ Леоа

И ово чрез столетія
множено ужасна

Древно тужно нещастіе
стои на мовмъ тлѣ

Изъ кога каплѣ истопљивне
сунчаномъ жестиномъ

Надаю и стѣне квасе
Кавказа единако“.

Као што се види из овог „најбољег“ превода
Живановићевог он је препуњен стилним погрешкама:
рђавом употребом речи, двојаким значењем, рђавим
положајем, без икаква ритма поређаним стиховима,
па чак овде онде и каког тешком граматичком по-
грешком, која се односи на разумевање латинског
текста. Па кад смо на тако јасан и очигледан на-
чин показали ту ствар и доказали је и код „нај-
бољег“ превода Живановићевог, онда се тек може
мислити, како ли је на другим, обичнијим местима.
Ми писмо хтели, а нећемо ни сад да овде обја-
шњавамо погрешке, које су означене подвученим
цртама, оне су тако, да их човек лако може уви-
дети а надамо се да ће то бити јак доказ, како је
ништаван стил и колико малена могућност Жива-
новићева да преводи Цицерона. Али ми још писмо
свршили! Треба видети и познати, да је у другој
књизи посвећена преводу, и ако су оволике силне
погрешке, ипак много већа пажња но у првој књизи,
а то показује разумевање преводничево и стила и
духа Цицеронова у појединим делима, кад га он
више цени у другој но у првој књизи. Но доста о
преводу друге, да идемо даље!

(Наставиће се)

О Ц Е Н Е И П Р И К А З И

Први годишњи извештај српских основних и Више Дјевојачке Школе у Сарајеву, свршетком 1898.—99. школске године. Сарајево. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића и друга 1899. 4°, стр. 83.

Пред нама је први годишњи извештај о српским основним и Вишој Дјевојачкој Школи у Сарајеву, за 1898./99. школску годину. У њему је пуно лепих података о раду у тим школама за последњу школску годину, а у прилогу Стеве Кадуђерчића, вреднога управитеља ових школа, доста је грађе и за историју српских школа у Сарајеву. Све ове биће од великога интереса за све наше читаоце, те их хоћемо упознати са садржином овога првога извештаја о српским сарајевским школама, а огледаћемо, да на основу грађе, која је у овоме извештају, покажемо и прошлост ових школа, њихову кратку историју.

За овај мах још се не може одређено рећи, кад је први пут у Сарајеву отворена српска школа. Поуздано се може рећи, да је те школе било у Сарајеву већ 1731. године, јер је сачуван један запис из тога времена, у коме је сачуван спомен о некоме Константићу, који је те године даровао 10000 аспри „на училиште наше (српско)“. Школа је била приватна: одржавали су је и плаћали учитеље родитељи, чија су деца ишла у школу. Већ 1747. године било је и нарочите наставнице за женску децу, јер се у једној забелешци помиње, да су кметови погодили за учитеља некога Самуила, у Србији рођена, поред доондашњег учитеља мушке деце „даскала Ристифора“ и наставнице за женску децу „госпоже Евросије“.

Све до 1850. године основна школа у Сарајеву задржала је приватни карактер. У тој години та је школа проглашена за јавну народну школу и о њој је почела водити старање там. српска општине, од чије стране идуће године пуштен „Оглас“, у коме позива народ, да по могућству улаже у школски фонд из кога ће се издржавати школа, те да може „сваки родитељ у школу шиљати своју дјецу без да ће морати учитељу мјесечине плаћати“.

1850. година је и иначе знаменита за ову школу. До тада је у њој рађено без икаква готово плана. Учитељу је сва брига била да своје ученике научи: читати, којекако писати, по мало рачунати и у цркви појати. Ове године она је добила

неко преуређење и била уређена по сувременим начелима науке о васпитању.

Све ове корисне новине у сарајевској српској школе биле су дело вреднога и одушевљенога управитеља ове школе Спиридона Рајковића. Али баш онда кад је ваљало новом снагом почети радити у овако преуређеној школи, там. Србе задесила је велика несрећа, која је могла лако уништити трудове вреднога Рајковића и родољубивих Сарајлија. Тадашњи везир босански, велики сераскер Омерпаша, збаци са управитељства одушевљенога Рајковића, као страног држављанина; а и пожар уништи једну зграду, која је служила школским потребама. Али Сарајлије поднесе и ове ударе својој школи: нађоше опет заузимљива човека за школскога управитеља, а за школске потребе подигоше потребне зграде. И тако је школа непрестано напредовала.

И 1851. година, као и она пред овом, била је врло значајна за српску школу у Сарајеву. Те је године у њој први пут прослављен св. Сава, као школски празник, и од тада се у њој непрестано најсвечаније прославља. Те године је основан школски фонд, и образован први школски одбор, који ће у име општине водити непосредну бригу о школи. У тој су години одржани и први јавни испити у школи.

Већ 1854. године била је одвојена, „заведена“, школа за женску децу, која се, с малим прекидима, одржала и до данас, такмичећи се сада бројем ђака и с мушком основном школом.

1864. заводи се „најамничка“ или „послужитељска“ школа, коју су походили и одрасли људи и ту се учили писмености и другим потребним знањима.

Још 1855. године гледали су, да у Сарајеву отворе и српску средњу школу, и у овоме је било успеха. Отворена је нека врста средње школе, која је носила име „Већа грађанска школа“, и која је 1864. године претворена у реалку, која се опет по кад што звала и „Трговачка школа“.

У 1860. години чињени су огледи да се, поред грађанске школе, отвори и гимназија, али са овим је већ теже ишло, те је тек 1879. дотадашња реалка претворена у гимназију,³ која је већ 1883. године била затворена.

1. септембра 1890. године отворена је Сарајеву Виша Дјевојачка Школа, и она и сада постоји.

О награди учитељској у српској основној школи сарајевској не зна се колика је била у прво доба. Све док је ова школа била приватна и учитељи добивали награду за свој рад у школи од ученичких родитеља, ова награда није била утврђена нити стална. Један је наставник имао већу плату а други мању, и често пута је била врло велика разлика у величини плате појединих наставника. Кад је та школа проглашена за јавну народну школу, било је већ друкчије, али и после тога, све до 1879. године, нису биле утврђене плате наставничке. Тек те године је то уређено и то тако да учитељи добивају нешто већу, а учитељице мало мању плату. Плата је наставницима издавана прво за читаву годину од једном, на тромесечно, на сада месечно, и то све у напред.

Док је школа била приватна, њоме су управљали и о њој се старали поглавите сами наставници. Кад је после општина примила бригу о школи на себе и прогласила је јавном, непосредно старање о школи и о њеним потребама, као и управа школом, поверавани су школскоме одбору, који је од стране општине биран, обично на три године.

Проглашењем основне школе за јавну учињене су приличне измене и у наставном плану, јер се тада у овој школи почиње поклањати пажња и другим предметима, сем читање и рачунања.

Реалка, док није била претворена у гимназију, имала је три разреда, и у њој су, по нарочитој наставном плану, предавани ови предмети: општа историја, земљопис, јестаственица, српска грамика, рачун, геометрија, талијански језик и лепо писање. У гимназији се пак радило по наставном плану који је у то доба вредео и за остале српске гимназије у Угарској.

Школске књиге су све до окупације добављане из Београда, а од тада: из Сомбора, Новога Сада Панчева, и тек по која из Србије. Сиромашни ученици добивали су, као и сада што добивају, на поклон од општине и књиге и све друге школске потребе. О годишњим испитима награђивани су ученици књигама, и то до 1890. сваки који прелази у старији разред, а од те године само одлични и врло добри.

Школски одмор трајао је прво месец дана: од краја јуна до почетка августа. А од 1880. године два месеца: траје од краја јуна до 1. септембра.

Број ученика у основној школи био је различит. До 1877./78. школске године бивало је до 300 ученика и ученица годишње. Од тада број ученика и ученица непрестано, и ако по мало, расте, тако да је у току прошле године било у основним школама и Вишој Девојачкој Школи преко 500 ученика и ученица. Са бројем ученика растао је постепено и број одељења, те сада и у мушкој и у женској школи сваки разред чини за себе одељење.

До окупације у основној школи било је редовно и деце католичке вере. После окупације то је већ престало, тако да српске школе у Сарајеву сада походе само деца Срба православне вере.

У последњој, 1898./99. школској години било је у мушкој основној школи четири наставника и у женској основној школи четири наставнице, а било је у току године 274 ученика и 206 ученица. У Вишој Женској Школи биле су у последњој школској години 53 ученице у сва четири разреда; а радило ја шест редовних наставника и наставница и три хонорарна.

Школе су снабдевене свима потребама; наставничка књижица броји 990 разних дела у 1067 свезака, и ученичка 103 дела у 110 свезака; у кабинетима и учионицама је 4435 комада разних учила и помоћних средстава за наставу у вредности од близу десет хиљада форината. Сва ова учила и књиге лепо и прегледно су побројани у овоме ваљано спремиеноме извештају.

Школе су смештене у новој школској згради, коју ће, истина, там српска општина морати годинама да отплаћује, али која је направљена према најновијим школским и хигијенским захтевима, те је и један од најлепших украса Сарајеву.

Похваљујући одушевљени рад наставника и наставница српских школа у Сарајеву, који се овако лепо испољава и у овоме извештају о тим школама, желимо браћи у Сарајеву, да и даље поклањају особиту пажњу и бригу својим народним школама, те да ове још и боље процветају: њима на понос и корист а нама на велику радост. Д.



К О В Ч Е Ж И Ћ

САВЕТИ СЕОСКОЈ УЧИТЕЉИЦИ

— ЈЕДНО ПИСМО —

Драга моја Јело,

Твоје ме је писмо двоструко обрадовало. Прво што се још и сад сећаш негдашње твоје учитељице, а после, што те већ видим у реду учитељица српских. О како године лете! Сад си већ велика девојка, а ја те још замишљам као мало, доброћудно детенце, које нисам имала никад рашта покарати.

Велиш да си добила село, па се као мало и јадаш, што си тако рано запала у туђ свет, и тешкаш се како је учитељски посао тежак.

Ти грешаш, драга Јело, што тако о селу мислиш. Баш на против мени се чини да у селу има много више дражи, но у свакој вароши, а нарочито лети, кад је природа бујна и живот пун појезије на сваком кораку. Мени се чини да би село требало да буде идеал свакој младој девојци, нарочито у твоје положају. Школица лепа, свеж пољски ваздух, весело и наивно женскиње, па краве и теочи, овце и несташни јагањци, безазлена сеоска дечица, — све то ствара прави идилски живот, о коме си негда, без сумње, и ти сама сањала. Треба само све то узети с поетске стране, па ћеш видети како је живот сеоски право задовољство, много веће од шумног, варошког живота.

Обраћаш ми се за савет. Хвала ти на пажњи и на уверењу да ћу те умети поучити о ономе што ме питаш, али ја ти ни мало не кријем, да си ме довела у приличну забуну, само са оно неколико речи. Покушаћу да ти на питање одговорим, али свакојачо са зебњом, да ли ћу правилно схватити и изложити сав онај велики круг, што ми га је твоје мало питање обележило.

Велиш да вам је школски надзорник нарочито нагласио, да ће, поред нашег рада у школи, тако исто, па можда још и више, ценити, колико одговарате своје позиву ван школске учионице, и колики је ваш лични утицај на околину у којој сте.

Хвала Богу! Доиста је и било већ крајње време, да се једном и на ту страну обрати пажња. Свакојачо наше учитељице, — о учитељима нећу да говорим, — не могу се ни мало похвалити својим радом за ово 20—30 година, јер и поред све њихове, може бити, добре воље, оне нису одгова-

рале позиву своје. Њихов је утицај на околину тако незнатан, да се о њему ни говорити не може, а и где га је и било, донесио је, због погрешног правца, више штете но користи.

Не кривим ни мало учитељице за тај нерад и неуспех, јер их до сад нико на то ни упућивао није, а уз то још и њиховој се спреми није поклањала довољна пажња, те ни саме нису биле способне за тако утанчан а теретан посао. Сад већ видим да настају нова времена. Ви, данашња учитељска младеж, припадате новом нараштају 20-ог века; вама је суђено да поправљате наше погрешке и да из основа подижете готово пропали углед учитељица српских. Како ми је то мило!

Радујем се, најзад, што су се досадање погрешке већ увиделе, а уверена сам да ће се сталном пажњом и положај учитеља тим путем уздићи на висину, која му доликује, а народ видети истинске користи од њихова рада.

Колико су година мене лично мучили изврнути појмови учитељица, а нарочито осталог света, да је учитељство занат од кога се „живи“, а ја сам вавек мислила узвишеније о учитељском позиву и увек сам жедела да учитељи — и мушкиње и женскиње — схвате свој позив као неку врсту културне мисије, која је нашем сеоском свету много потребнија и од саме писмености.

Ти си, Јело, још врло млада. Могло би се рећи да си још дете, и ја појмим како је теби тешко наћи се у првим данима твога новог позива. Разумем, дакле, да ти ни моји савети неће бити на одмет, и ако сам уверена да се у овом облику не да све изложити, шта теби ваља све чинити да се с правом назовеш истинском учитељицом народне школе. Али ја ћу ипак покушати да ти обратим пажњу на неколике стварчице, а живот ће те после и сам упутити да попуниш оно, што ја овде не будем поменула.

Ја се у напред ограђујем од неке особите тачности својих погледа на овај твој будући рад, напомињући ти да их и сама процениш и у свакој прилици припиташ умније људе, јер је то на овом послу нарочито потребно. Овде се грешити не сме, јер се погрешке ове врсте не поправљају лако.

Па одакле да почнем? На сваки начин ваља ти на првом месту знати, да се овај посао није никад придикама вршио, или ако је ко то и чинио, успеха доиста никад није имао. Онај, који има задатак да нарави и обичаје мења и поправља и да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тим путем креће напредак околине у којој је, њему ваља имати у себи много више знања и умешности, а нарочито много више добре воље по што је то потребно за друге послове. Ваља му да својим личним особинама и умешношћу задобије љубав своје околине и тим путем најпре да створи ауторитет, одвећ потребан за овај посао, па тек по том да очекује успехе од свога рада. Ја не знам шта си ти све из школе изнеда, али се сећам свога школовања и дубоког уверења, да готово ништа нисам поуздано знала, кад сам из школе изишла. Не треба да се плашиш, али ја ти морам отворено рећи, да не треба да буде посла, који једна добра домаћица мора знати, а да га ти не умеднеш извршити. Сама себи сашити хаљину, кошуљу, окитити шешир, скројити и сашити и мушко и женско дечје одело, упознати се са свима женским радовима, где разумем и по нешто из домаће технологије, — све то, и још много што шта, ти у твоме положају ваља добро да знаш пре него што потпуно у живот уђеш. Знаш да ти то школа није дала, и ето теби пуне руке посла да се за свој позив поново спремиш, док још не ојачаш да од тебе може и други користи имати.

Али није невероватно ни да се у томе варам. Ти знаш како ја много ценим твоју матер, са њених ретких особина, које су женскињу увек за углед служиле; може бити, да си ти од ње, и ако тако млада, већ извадила калфенско писмо, и да ти још мало треба да мајсторем постанеш. Све једно. Мени је ипак било лакше претпоставити оно прво, да би ти могла скренути пажњу на твој нови положај и на дужности, које из њега потичу. Ваља ти, дакле знати, да се ти ни по чему не можеш изједначити са доконим варошким госпођицама, које убијају празно време, вртећи по цели дан какву чипку од десет пара метар, или везући „*тшилајфере*“ и друге некорисне драгулије; а кад дође време удаји, онда мати поручује „*ауфштафирунг*“, а тата спрема мирз, којим ће се издржавати будућа дама. Па још где тога има и Боже помози, а где нема...

Много је боље да се у томе погледу угледаш на наше вредне сељанке, које цео век проведу у мучном и корисном раду, а кад буде време удаји, онда се бабо погађа са младожењом, колико ће му „у кућу дати“, јер он не допушта да му се тако важна радна снага изводи из куће без икакве накнаде. И младожења доста плаћа, потпуно уверен, да ће његова будућа домаћица увек више привредити но што ће на себе потрошити.

*

Већ и по твојим годинама, теби је најприродније друштво сеоска женска младеж, а то управо и јесте најбољи елемент за културни утицај.

У нас се поодавно почело одомаћивати једно зло, о коме је тако много говорено, да су нам од тога већ и уши заглунуле, те је и теби већ, без сумње, добро познато. То је увлачење туђиниште у цео наш живот а нарочито у нашу ношњу. Градови су већ освојени и једва се још држе онде на неким јадним остацима од српске ношње. Па и наша су села у велико захваћена, нарочито у Шумадији и приступачнијим местима. Да одеш само на какав шумадијски сабор, па би могла лепо видети, како су се ухватила у коштац два крвна непријатеља, две у свему супротне ношње: стара српска и нова јевропска. По дивној изатканој српској сукњи савија се као гуја куповна чипка швапска или карнер листерски, те сем тога што нам указује на опасност, која нам отуд прети, још до грдила ружи онако елегантну хаљину. Али да је само та ситница ни по јада, већ је на многим местима изаткана сукња изишла из моде и њу је заменио паргар, поркет и молдон. Како јадна замена! Па они дивни јелеци, који су са толико укуса и елеганције направљени, и на којима би нам и највећа јевропска помодарка позавидела, почињу се овде онде замењивати оним крошњавим реклама и блузама, које је само швапска сиротиња могла створити. Посматрала сам и једну свадбу из богате куће, у којој је млада, некаква госпођица сељанка, имала белу, атласну хаљину са дугачким шлепом, и на рукама гласе рукавице, како унезверено пролази поред мотике, коју је јуче оставила. Како ми је била одвратна та слика! Не треба да ти ређам све туђинске ситнице, које се стално одомаћују у нашем животу; ти си их и сама видеала, а имаћеш прилике да их све до појединости сазнаш. Мени је главно било да ти само обратим пажњу на то, и да ти нагласим, како је то неописано штетно по наш народ. Векови су радили на стварању данашње српске ношње. Колико је пажње и колико труда утрошено на оним лепим облицима ткива, распореда боја и веза српског, и цео тај вековни рад данас је већ у самртном ропцу, који ће код наше нехати на нашим очима издахнути. Како је жалосна та слика! Мени се не чини ни мало друкчије, већ као да на умору гледам прстеновану девојку. Страховита срамота за наш женски нараштај а нарочито за учитељице српске! Наши су стари вековима лили крв, бранећи од туђинске најезде своју земљу и своје народне особине, а ми нисмо у стању да поведемо борбу овако лаку и овако правичну!

Но штета, коју овим својим нехатом трпимо, није само морална. Не само из пијитета што је то, што пропада, српско, већ има један још много јачи разлог, који нас упућује да свима силама сту-

пимо у ову борбу. То је наша економска прогност, која ће нас постићи ако за времена не пресечемо пут овој страни најезди. На првом месту овим ће путем пропасти наша домаћа индустрија, и ми ћемо све више увлачити стране крпе и непотребне пошурџице, и за њих давати, тешким трудом добивено, наше жито, нашу стоку и остале сировине, и ми ћемо тим путем постати незаробљено робље јевропско.

Ето ти, драга Јело, широког поља за твој рад. Ето ти начела које ваља да те руководи при томе послу.

На првом месту могла бих ти препоручити, да се спасава од пропасти вез женски. Пре педесет година Вук Караџић спасао нам је наше народне умотворине — песме и приповетке, и при том послу он је овако радио: Од једне исте песме или приповетке он је забележио по два три варијанта и између њих одбирао је најлепши, па то усвојио и штампао, и то увек *потпуно верно*, не додајући никад ничега свога, да би тиме као понешто поправио и улепшао. Чак је пуштао и језиковне погрешке, не хотећи их исправити само за то, да би што верније било. Ето ти најбољег руковође за прибирање нашег народног веза. Не мислим да ти све што видиш *испочнеш*. Не; то би те стало врло много труда. Много је боље, простије и јефтиније, да повежеш једну књигу од ситно квадратисане хартије, и да у тај албум прецртаваш, кичицом и бојом, поједине везове, које одбереш. Ја велим које одбереш за то, што у тај албум не може ући све што ти до руке дође. Тога има тако много и тако разноврсног, да тим путем не би могла никад целину прикупити. Место тога теби ваља одбирати поједине, нарочито старије, *типове* веза, одбирајући исто онако као и Вук најлепше варијанте и чувајући се *да никад не уноси ничега свога*. Имај на уму да се такав албум не пуни за годину и две дана. Целог свог века имаћеш шта у њега уцртавати. Замисли сад како је леп и како је лак а како користан тај посао. Кад би се сад, од хиљаде српских учитељица, само свака десета прихватила тога посла, па ето ти стотину албума, који ће у себи сложити целокупан вез српски и послужити као основ за студију нашим сликарима и естетичарима.

Тај ће те рад зближити с нашим сеоским женскињем, а то је за твој позив од неизмерне користи. Том ћеш приликом лако учити и то, како је велика штета, што су наше постојане биљне боје замењене минералним. Опазићеш како су стари радови и данас, после толико дугог века и употребе, светли и живописни, а како су новији попустили и бојом

и лепотом. Не могу ти довољно препоручити да изучиш бојадисање биљним бојама. То је посао тако леп а тако користан, да би била велика штета, да у том послу не умеднеш упутити наше сеоско женскиње. Како дивну мрку (браон) бују даје *орახовина* у свима нијансама! *Жестила*, *јововина* па и *орახовина* бојадишу постојано црно, кад им се дода галица. *Сриак* боји лимун-жута, *руј* наранџасто, а *дивљака јабука* жутињаво (крем). *Чивит* даје разноврсну лепу, плаву боју. За бојење у црвено узима се *броћ*, *крмез*, *варзило*, *бобица* и др. „*Морбакам*“ даје лепу љубичасту, а са српком маслинасту боју.

Комбинацијом од ових боја добивају се после сви могући тонови свију осталих боја.

Како се овај рад врши, како се пређа „*кали*“ и остало, лако је распитати и научити, јер се још није сасвим заборавила ова, некад врло развијена, радња, којом се служило сеоско женскиње пре дваестину година.

Овај рад упутно би те на дивну студију о бојама. Она је тако исто забавна као и музика, а за женскиње још кориснија од ње. И дaista не би могао човек веровати колико је сличности између ове две гране. Као год што у музици има тонова, скала и акорда, свега тога има и у бојама, ако не још и у већој мери. Помисли, зар дуга на небу није исто што и скала у музици? Узми само једну основну боју, рецимо жуту; колико је у ње нијанаса, док с једне стране не пређе у црвену, а с друге у зелену боју! И као што је у музици потребна хармонија тонова и колико нехармоничност њина вређа ухо, исто је тако и у сложају боја, где погрешке вређају извезбано око. Свако женско зна понешто из те бојне музике, али их мало има које то потпуно разумевају. Па зар није лепа и поучна забава занимати се и том студијом? Још није никаква тешкоћа изучити како се слажу две боје једна с другом, али где на једном пољу дођу по неколико боја, ту је велика мајсторија знати, која ће до које доћи, а нарочито колико ће која површине заузети, да се одржи складност и живописност.

Наше женско сеоско одеело врло је живописно, јер се више држи основних боја и јачих тонова. То је, у осталом, особина ваља свију мање културних народа или сталеза. Ти јаснији тонови јаче утичу на око, за то су им разумљивији и милји. Исто као и у музици. Просту човеку неће се нимало допасти ни најлепша симфонија, а уживаће много више у мелодији од два три најпростија тона. Ту особину не треба дирати, јер њихов лични укус треба да одређује, колико ће се

од тога оступати. Твоја је дужност да сваком приликом износиш преимућство, које наше народно одело има над осталим јевропским, и по лепоти и по трајности, а и по економној користи. Ваља ти даље *исмејати* сваку новину коју би опазила да је туђински наленак, а *похвалити* је ако се она развила и кренула напред из нашег народног стабла. Немој дакле никако мислити, да је овде потребан строг конзерватизам, јер живот мора да буја и да се развија, а не да укочен остане, на једном месту.

Твојој лепоти пеће ништа одузети, ако се и сама оделом посељанчиш. На против, мени се укусно сеоско одело увек боље допадало од варошког, а у твом положају оно би имало још једну нарочиту вредност. У сеоском оделу ти би била много милија својој околини и много приступачнија сеоском женскињу, а да ти је то главна брига немој никад сметати с ума. Уз то, ти би могла таквим својим оделом служити за углед и за поправку укуса у сеоске женске младежи, суревњиво мотрећи на начела о којима сам ти напред говорила.

*

Ма колико да се чини, са стране гледајући, да је ткање тешка радња, ја те уверавам да је то много лакши посао од других виших женских радова, на пример од кројења и шивења. Ако би се само заинтересовала том радњом, брзо би увидела, да се за неколико дана може научити све што је главно при том послу, а ни за рутину не треба Бог зна колико времена. Ја ти ово напомињем с тога што веома ценим ову врсту рада, и што би теби, у твом положају, одвећ корисно било знати. Ткање је ушло у наш народни живот, и занимљиво је видети како је оно до сад дало лепе резултате. Ако си само посматрала начин ткања сукања сеоских, при коме се изводе оне разнолике геометријске фигуре, онда можеш и по томе закључити како у нас има дивних памучних тканина, које често ни мало не уступају фабричком раду. Сва је вештина у *увођењу*, и помоћу њега долази се до најразличнијих комбинација свију могућих геометријских шара. Штета само што су ти радови местимични, локалисани, и што ће, под утицајем нове културе, изумрети, а уверена сам, да би требало само још један корак учинити напред, па да се силни страни платнени фабрикати сузбију и јефтинијом и бољом нашем домаћом производњом.

Ето, Јело, за што сам ти обратила пажњу на овај рад. Нисам мислила да српска учитељица, поред своје школске дужности, може имати сталан разбој у својој кући, али видиш и сама, да је штета тако без битке упустити толикогодишњи труд на-

просветни гласник 1899. г.

ших женских предака да пропадне и да изумре, место да се подржи и развије.

Ми се данас на сва уста хвалимо нашим пиротским Ђилимовима, али на жалост, они нису продри у све крајеве наше отаџбине. Има те врсте рада овде онде и по другим крајевима, али је наш сеоски свет ограничен више на обичне пољаве с пругама. Немој мислити да је то због тешкоће тога посла; никако не, већ због тога, што наши узани разбоји упућују на тканине с полама, а пиротски Ђилимови раде се на разбојима са свим друге врсте. И сад кад би имао ко да направи те разбоје, који су далеко примитивнији и простији од обичних сељачких разбоја, и да мало упути на тај нешто друкчији рад, видела би како би се брзо заменио назив *пиротски са српским* Ђилимом. Шта велиш, да ли би и ту што могла помоћи каква пасионирани српска учитељица? — Јест, али шта ћемо онда са именицама и придевима, шта ли са слоновима и крокодилима? одговараш ми ти.

Да, доиста је то велика тешкоћа, што су вам програми школски поодузимали скоре сваки слободан тренутак.

*

Нашем сеоском свету није непознато гајење свилене бубе, а на више места то је стална и различна привреда. Штета што су чаурице последњих година ценом знатно опале, због чега се већ на више места почело одустајати од ове привреде. Али ја нешто не видим довољну употребу свиле у сеоским женским радовима. Изгледа ми као да је вуница истисла сав остали везни материјал, а то је свакојако штета. Вуница се у сваком селу врло много троши; мора да се врло велике суме новаца из земље извозе за ову ситницу. Мени се све чини, кад би се бојадисање свиле у нас одомаћило, да би оно с једне стране подигло ову корисну привредну радњу, а с друге потисло вуницу заменом, која би била и лепша и економнија. Ја да сам с тобом чинила бих какве покушаје у том правцу. Само гајење свилене бубе ствар је врло проста. Упутстава има за то доста у нашој књижевности; теби би нарочито школска деца могла бити од велике помоћи при том послу. Извешти се по том да свилу убелиш и обојадеш, па ћеш видети како ће она јефтино и елегантно да замени, прво памучне везове по платну, а по том, може бити, и друге, где се сад вуница искључиво употребљава.

(ОВРШИЋЕ СЕ)

БЕРЛИНСКЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПИСМЕ

Д-р Лујо В. Адамовић

(НАСТАВАК)

6. Разредне старешине

Сваки разред има својег „*Ordinarius*“а, који потпуно одговара нашем разредном старешини. Та дужност траје само једну школску годину а може да је врши ма који од наставника научних предмета (не вештина!), били они указни или не, стални или *Hilfslehrer* (помоћници). Разредно старешинство за поједине разреде одређује директор и шаље провинцијалном школском савету на одобрење. Разуме се, да се старешинство у вишим разредима поверава увек старијим наставницима, ну при том се нарочито пази на држање и владање дотичног наставника, на број његових часова и природу предмета што предаје. Обично се настоји, да наставник, који у извесном разреду предаје науку хришћанску буде ту у исто доба и разредни старешина.

Најглавнија је дужност разредног старешине, да у повереном му разреду буди љубав ка реду, послушности, марљивости и тежњи за науком, а то све нарочито непрекидним колегијалним договором са друговима, који у његовом разреду предају.

Он је у праву, да не само у нарочитим случајевима, него и у свакој прилици и за ма кога ђака потражи мишљење од појединих наставника. Ну при том мора да строго пази, да свој углед и своју власт у разреду не злоупотреби, да не крњи ауторитет осталих наставника и да се никако не уплиће у казне, које је који од наставника задао. У инструкцијама за разредне старешине, што vise изложене у канцеларијама, гласи тај став овако: „*Dem Ordinarius ist strengstens untersagt, der Autorität seiner Collegen entgegen zu treten oder dieselbe abzuschwächen oder sich einen Eingriff in ihr Strafrecht zu erlauben*“. Ни по што пак не сме примати или саслушавати ђачке жалбе против којег наставника.

Ординаријус мора да пази и на спољашност локала, на чистоћу, ветрење, грејање, на намештај и учила у њему. Сваку неуредност и незгоду јавља директору.

Да би се избегло преоптерећивање сувише великим лекцијама и сувише дугим домаћим задацима, скицира разредни старешина са друговима у почетку године план рада за сваки семестар и одреди број недељних задатака и лекција и њин обим. Тај напрт рада поднесе директору на одобрење и онда га саопшти учитељима и ученицима.

Пошто је буђење и неговање моралног и душевног развића најсветија дужност разредног старешине, то он мора да тежи, да га ученици сматрају као очинског пријатеља, те да савесним и непристрасним својим радом и благом строгошћу задобије њихово поверење, тако да му се они из сопственог нагона обраћају у свакој прилици за савет и помоћ. Нарочито се пази на то, да се разредни старешина упозна са особинама и извести о појединостима ученика и да непрестано мотри и проучава њино држање, како би у свако доба био у стању, да прецизно извести о сваком ђаку било родитеље или директора. У ту цел, тражи се од ординаријуса, да — у колико му време и прилике допуштају — подржава ближе везе са ученичким сродницима, те да на тај начин постигне армоничан и споразуман рад између домаћег и школског васпитања. Сваки разредни старешина значи у ту цел место и време кад може с њиме да се говори и онда само прима родитеље и стараоце ђачке. Обично сваки, који има какав кабинет или библиотеку на руковање, прима у тој соби; остали примају у својим кућама у извесне дане. У канцеларији не прима нико, јер није допуштено, да у званичну собу улазе за време школе и лица, која не спадају у шк. персонал. Особиту пажњу морају да обрате ординаријуси на ученике, чији родитељи не живе у месту. Њихове станове морају чешће обилазити (барем једном у тромесечју) и мотрити на њихов рад и на њихове кораке.

Разредни старешина попуњава извеснице (*die Censuren*) и брине се да их родитељи добију и пријем потврде. Исто тако и сведоче попуњава разредни старешина.

7. Директор

Директорско је звање стално. За тај положај поставља се царским указом старији наставник, који се својим радом и држањем одликовао не само у школи, него и на књижевном пољу *своје струке* или *педагогије*. Нема нарочите норме према којој би извесан број година службе дао право на директору, ну поред тога, за директоре бирају махом средовечне људе са наведеним способностима.

Директор врши све поверене му дужности *сам*, нема *деловође*, предаје најмање 10 највише 15 часова недељно. Једину помоћ има у седницама: вођење записника — што се повери најмлађем наставнику.

Сву званичну преписку води само са *провинцијалним школским саветом* (*königl. Provinzial-Schulrath*) а не са министарством. Његови редовни периодски извештаји обухватају ове податке:

1.) *План целокупне наставе.* (Треба да се пошље провинц. савету 4 недеље пре почетка школске године.)

2.) *Преглед похађања и броја ђака у току прошлог семестра* — 14 дана по истеку истог.

3.) *Преглед похађања у текућем семестру* — 14 дана по почетку истог.

4.) *Писмени задаци испита зрелости* — 4 недеље после усмених испита.

5.) *Табеларни преглед испитаних абитуријената* (матуранада) — Октобра.

6.) *Списак приправника, који се вежбају у заводу* — сваке половине године (о Ускресу и Михољудне).

7.) *Извештај о променама у персоналу у току шк. године* — 1. новембра.

8.) *Списак наставника, који би у случају мобилизације морали напустити завод* — прве половине октобра; накнадне допуне априла сваке год.

9.) *Уравни извештај о стању завода, персонала* — сваке треће године.

10.) *Списак матуранада, који се пријавише за испит; њихова карактеристика* — 4 недеље пре почетка писмених испита.

11.) *Списак благодјеланаца и ученика, који су ослобођени од плаћања школарине* — сваког семестра, првих 14 дана.

12.) *Извештај школски* (штампан) у прописном броју примерака — најдаље 14 дана по свршетку школе.

Осим ових периодских списа, дописује се директор са означеним надлештвом у свакој важнијој прилици и потреби завода, тичало се то персонала, здравствених прилика завода, дидактичних или дисциплинарних одредаба.

Директор уводи у дужност ново постављене наставнике пошто положи заклетву. Њему је дужност, да свакоме наставнику повери оне предмете, који спадају у његову струку. У случају смрти или одласка једног наставника, дужан је директор одмах јавити за какву му струку треба наставник и има право и сам да предложи познато лице, које би подесно и способно за то било.

Он даје наставницима, у случају потребе, осмодневно одсуство и не реферирше о томе старијој власти; за дуже рокове обраћа се провинц. Савету за одобрење и јавља како ће часови дотичног наставника бити заступљени замењивањем.

Директор води надзор над приправницима; пазни да ли посећују предавања своје струке и да ли се довољно вежбају. Он их упознаје и са целокупном школском организацијом, те им саветима и упутствима у свакој прилици иде на руку.

Ученике, који ступе у гимназију (или реалку), испитује директор сам или одреди поред себе још неке наставнике у ту жељ.

У припремну школу се примају ученици, који су навршили 6. годину, а у најнижи разред гимназије — *Sexta* (наш: први) они, који су напунили девету годину; ну у случајевима, где је ђак и физично и душевно довољно развијен, може директор да направи изузетак све и ако је дотични ученик и пола године млађи. За веће разлике у годинама мора да одобри покрајински школски Савет.

Директор сам заводи у *школски албум* (главну књигу) сваког примљеног ђака: његово име и презиме, дан, годину и место рођења, народност, веру, сталож, име и стан родитеља или стараоца, школу и разред, који је дотле похађао.

Ученици, који долазе са стране, дакле чији родитељи не живе у месту, морају имати нарочитог надстојника, који треба да је у стању, да води строг надзор над свима корацима ђачким. Избор таквог стараоца не само што ваља саопштити директору, него је ђак дужан да се подвргне директоровом одобрењу или неодобрењу избора стана и стараоца. Тај поступак важи у пруским школама још од 1824. године! (Ministerial-Verfügung vom 31. Juli 1824.) То исто важи, разуме се, и у случају промене стана или надстојника (старатеља).

(Наставиће се)

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Број уписаних ученика у државним средњим школама. — У почетку ове школске године уписало се у једанаест државних средњих наших школа **3585** ученика и ученица. Овај је број овако распоређен по школама и разредима: (Види таблицу на 596. страни).

Највише се, дакле уписало, у Гимназију Краља Александра — **806**, а најмање у Гимназију Св. Саве — **95**. Највише у први разред — **847**, најмање у осми — **111**.

Школе у Српству

Гимназија у Доњој Тузли. — У почетку ове школске године отворена је гимназија у Доњој Тузли. Сад је ово трећа средња школа у Босни, јер их је до сада било само у Сарајеву и Бања-Луци.

Школе у Русији

Школа за домаћице. — Близу Петрограда ове јесени се отвара у Русији *женска школа за домаћице*. У овој ће се школи сељанке учити млекарству, живинарству, воћарству, вртларству и пчеларству. Школа

ШКОЛА	РАЗРЕД								Свега
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Гимназија Краља Александра I	хум. одс. гимн. одс. 21	20							41
	120	100	150	117	86	84	67	41	765
Гимназија В. Ст. Караџића	реал. одс. гимн. одс. 23	23	10	22	15	20	10	19	142
	97	72	79	52	42	40	23	9	414
Гимназија Доситија Обрадовића	73	30	27	26	27	20	13	9	225
Гимназија Кнеза Милоша Великог	120	79	78	62	40	36	13	15	443
Гимназија Краља Милана I	91	60	78	57	43	39	21	18	407
Немањина Гимназија	44	27	36	22	11	13			153
Гимназија Кнеза Михајла	62	59	63	44	35	28			291
Гимназија Господара Јована Обреновића	44	50	33	29	18	26			200
Гимназија Господара Јеврема Обреновића	67	43	37	35	40	21			243
Ваљевска Гимназија	48	29	40	49					166
Гимназија Св. Саве	37	24	22	12					95
Свега	847	616	653	527	357	327	147	111	3585

је постала приватном иницијативом. Земљиште, потребно за школу и вртове, добивено је на поклон, као што су и друга средства поклонима прибављена. Сад је министарство прихватило ову школу и помаже је.

Школе у Русији

Народно просвећивање у Русији. — У Русији је сразмерно још врло мали број школа, те је овога ради тамо права потреба предузимати што за просвећивање оних, који нису у приликама да се редовно школују. За задовољење ове потребе тамо се јавно читав покрет, и по разним местима и крајевима на разне се начине ради на народном просвећивању. До сада је у овоме послу било највише успеха у Москви, Одеси и Петрограду.

У Москви се рад на народноме просвећивању почео на тај начин, што су неки професори почели по појединим местима држати прво поједина а после читав низ предавања за народ. Успеха је било у овоме послу, али да би се што потпуније порадило на народноме просвећивању, у скоро је у Москви установљена комисија за организацију домаћег читања. Ова је комисија штампала и растурила у масу народну доста књига, у којима поред осталог има и спискова књига, за читање препоручених, на и тема за израду писмених задатака. Комисија одговара на писма појединаца, који траже какво обавештење, шаље потребне књиге и чини друге услуге свакоме, који јој се за ово обрати. На овим пословима радило је око 150 професора и учитеља.

Највише су тражене књиге, у којима се претресају друштвена и правна питања, на књиге философске садржине а најмање математичка дела. По годинама било је читалаца: 10% испод 20 година, 50% између 20. и 25. године и 40% преко 25 година.

У Одеси су приређивали предавања. У почетку су предавања чисто научног карактера била добро похађана, али је касније било све мање посетилаца, тако да су престали са предавањима ове врсте и приређи-

вали су предавања, која ће походити и разумевати и они, који немају Бог зна какве претходне спреме за слушање појединих научних грана. Оваквим предавањима већ је постигнут много бољи успех. Овим предавањима руководи нарочити одбор. Предавачи раде бесплатно. За остале трошкове око приређивања ових предавања градека општина даје годишње по 3500 рубаља помоћи.

У прошлој години била су предавања из књижевности, домаће економије, руске историје, земљописа, анатомије, физиологије, хигијене, физике, хемије и геологије. Слушалаца је било на 5000. Најбоље су похађана предавања из руске књижевности. Предавања су држана у вече од 7³/₄—9³/₄. За сва предавања била је такса 3 рубаље и 50 копејака, а за поједина предавања плаћали су слушаоци по пет копејака. Од слушалаца било их је око 60%, који су само основну школу учили, а 20%, који нису редовних школа ни похађали, већ су у родитељској кући нешто мало учили. Али било их је, и ако незнатан број, и таквих, који су свршили и који виши научни завод. Међу слушаоцима било је: 439 чиновника, 350 учитеља, 305 лекара, видара и бабица, 241 трговац и трг. помоћник, 456 ученика, 1465 занатлија итд.

У Петрограду су почели пре три године радити на народном просвећивању. Иницијативу су дали чланови једног педагошког друштва. Желећи очувати спомен педагогу Ушинском, одлучили су да ово учине: приређивањем угледних предавања за учитеље, издавањем популарних списа и оснивањем недељно-празничне школе, која би носила име Ушинског. У 1897. години већ се почело радити на остварењу ове одлуке. Највише је пажње поклоњено празничнонедељној школи. Прво су помишљали да узму потребан број учитеља и сваки да има свој разред и ученике, и да с једним слушаоцима непрестано ради. Али се ово показало као немогуће, те су одлучили, да предавачи редом држе предавања, тако да сваки предавач има годишње рада у овим школама само око 10—12 часова. Сваки предавач држи предавање о ономе што му је најпознатије, те је тако и неко надметање међу предавачима, да што

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



боље и потпуније, а за слушаоце подесније, предавање израде.

На ова предавања примају се за слушаоце сви који дођу, без разлике пола и вере.

Програми ових предавања могу се према потреби проширити или скратити, али никако не смеју премашити обим предавања у средњим школама. Специјална питања искључена су из ових предавања. Да буде што већег успеха, предавачи слушаоцима у напред објављују кратку садржину предавања, а обраћа се пажња и домаћој лектури слушаоца. Предавача има око 110.

Школе у Аустро-Угарској

Народне школе у Доњој Аустрији. — У прошлој 1898./99. школској години биле су у Доњој Аустрији 1563 народне школе, од којих је било 1190 школа за децу обојега пола и 189 школа само за мушку децу и 184 само за женскиње. У 1533 школе настава је била на немачкоме језику а само у десет на чешкоме и немачкоме. У тој школској години отворено је 28 нових школа, од којим је било седам грађанских. Приватних школа било је 109. Деце за школу дорасле било је 411.104, и то 204.434 мушкараца и 206.670 девојчица. Од овога броја учило је у јавним народним школама 389.246 и у приватним 12.870. У учитељским школама био је 1531 ученик: 915 ученика и 616 ученица. На издржавање школа утрошено је: на школе у Бечу 4.791.249 фор, а на остале школе 3.590.343 форината.

Школе у Немачкој

Наставници народних школа у Берлину. — У Берлину има 229 школских управитеља, 2418 учитеља и 1385 учитељица народних школа. На њихове плате издаје се годишње 13.298.581 марка. — ч —

Школе у Швајцарској

Женске у трговачким школама. — Кад је допуштено похођење трговачких школа женским, овако се изразио г. Шмидлин, директор технике у Винтертуру, о способностима ученица за трговачке школе: „Ученице су увек радљивије, прилежније и тачније од ученика; у језицима надмашују своје садругове. Па и у обичним трговачким предметима оне су готово са свим равне с мушким. Обично имају леп, правилан и допадљив рукопис. Ученица се у дружењу са женским уче учтивом и правилном понашању. Испите зрелости полажу женске с истим успесима, као и мушки. У колико оне оскудевају у моћи памћења и јачини духа, у толико то надокнађују нерастројеном пажњом у школи и оним часовима рада код куће, које мушки проводе у уживању. И у практичном животу трговачком женске се показују као врло способне, те зарађују часно свој хлеб“.

Школе у Белгији

Пољопривредна настава у војсци. — У гарнизонима Antwerpen, Brügge, Brüssel, у логорима Beverloo, Diest, Gent, Nasselt, Nug, Lütich, Mechelm, Mons, Namur, Termonde, Tirlemont и Pjern, предају

се увек од јануара до марта пољопривредне науке војницима, који се за то добровољно јаве. Та је настава уведена законом од 5. јуна 1890. године, а 1891. године је и модификована; 15. децембра 1897. године ратни је министар са свим реорганизовао тај закон. Пређе су војници поред теоријске наставе имали и практику на пољима, која су била на тај циљ, а сада они походе угледна имања. — У Француској се у последње време јако ради на томе, да се тамо уведу слична законска наређења.

Школе у Шпанији

Стање просвете и учитељства. — Садашњи министар просвете Гамаго, хоће из основа да реформише гимназије и велике школе, место да почне с реформом основних школа. Јер по званичној овогодишњој статистици од 31. марта, целокупан дуг учитељима износи 8,258.975 песета, и то у вароши Malaga 1,103.112; Ciensa 1,223.110; Granada 790.162 тезета. Кад учитељ и добије плату, она је једва толика, да се може сиромаш, да сачува од глади. Отуда и долази то, да су стотине школа позатваране, да се у многим местима и не зна за школу, и да међу варошким пројекцима има доста учитеља.

Школе у Исланду

Исланд има на 39.200 квадратних миља земље и око 72.000 становника. И ако је, као што се види из ових бројева, веома отежано похођење школа деци, због ретке насељености, ипак се нигде не може наћи на целом Исланду ни једно дете од десет година, а да не уме да чита. Пређе деца нису имала никакве наставе, сем тога, што су их поучавали родитељи у дугим зимским вечерима. Сад има на Исланду 26 основних школа, које походе 896 ученика и ученица; 1894. године је било 165 путујућих учитеља, који су обучавали 3.280 деце. Има 2 више женске школе и 2 реалне гимназије, а у Кајкјавику и једна класична са 7 професора и 115 ученика. Тамо има и један завод за глумонеме, једна богословија и једна медицинска школа. У тим се заводима не плаћа школарина. Учење школе олакшавају и стипендије. Покренута је већ и мисао о универзитету.

Школе у Америци

Бројно стање ученика и учитеља. — Нико не треба да се зачуди, кад прочита извештај школски за 1897.—98. школску годину у Северној Америци, из кога се види да је тада било 16,255.053 ученика и ученица од 5 до 18 година; дакле ђачки је сталез представљао 20.53% целокупног становништва у целој Северној Америци. Учитеља је било 131.386, а учитељица 271.947, чији је рад био усредеређен на 246.828 разних места. Б.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Измене у закону о народним школама. — Народна је Скупштина решила и Нег. Вел. Краљ је потврдио, да се у закону о народним школама учине неке измене. Ове су измене у томе:

1. Чл. 14. додато је наређење, по коме српски грађани, који желе да им се деца уче код куће или у приватном заводу, или на страни, морају за ово тражити одобрење од министра просвете и црквених послова. Ко се о ово наређење огрешни, казниће прве године са 50 до 300 динара, а сваке идуће године са 100—1000 динара. Ове казне изриче министар просвете и цркв. послова, извршује их полицијска власт и наплаћени новац се уноси у месну школску касу.

2. Чл. 24. измењен је, и од сада деца, која уче код куће или на страни, морају полагати испит у јавној основној школи и то у месту, где им родитељи стално живе. За овај испит плаћа се 20 динара у корист месне школске касе и по 5 динара двојници учитеља, пред којима се испит полагаје. У приватним школама може се вршити годишњи испит, само њему мора присуствовати школски надзорник, без чијег потписа сведочанства ових приватних школа не вреди. Управа приватних школа за држање ових испита плаћа за сваки разред по 20 динара у корист месне школске касе и по 10 динара дневнице школском надзорнику, док присуствује испиту.

3. Чл. 48. додата је одредаба: да за вишу учитељску народних школа могу бити постављене и оне кандидаткиње, које имају квалификације за класне учитељице Више Женске Школе.

4. Чл. 49. додана је нова одредба, по којој за учитељске приправнике основних школа може бити постављено и оно лице, које је по ранијем закону о основним школама служило као привремени учитељ најмање две године и за то време оцењивано оценом добар, или свршени болослови који су свршили Богословију с врло добрим успехом.

5. Члану 56. додана је нова тачка, по којој учитељски приправници и приправнице, кад у оскудици учитеља или учитељица, врше наставничку дужност, добивају плату 600 динара на годину и право на стан и огрев.

6. У члану 63., који говори о остављању учитељске службе, додана је једна нова одредба, по којој ће се сматрати да је наставник напустио својевољно дужност и огласиће му се место за упражњено, ако би се без надлежног одобрења удалио од своје дужности више од три дана, или ако не би дошао на дужност за пет дана по истеку одобренога му одсуства.

7. У члану 65., у коме су побројане кривце за које се наставници дисциплинарно казне, додана је и седма тачка, по којој се наставници народних школа могу казнити и за напуштање дужности и одсуствовање без надлежног одобрења.

8. Прва тачка чл. 68. измењена је у толико, да се наставник народних школа, који добије слабу оцену или који узастопце за две године добије добру оцену, може казнити премештајем у горе место без права на селибене трошкове. А на крају тога члана додаје се наређење, да се наставнику који се стави у пензију због тога, што је добио узастопце за две године слабе оцене, издаје само половина оне пензије, коју би иначе по годинама службе имао.

9. Члану 72. додана је нова тачка, по којој се наставник, који због затварања школе или одељења остане на расположењу, може поставити у друго празно место.

10. Члан 82. у толико је измењен, што од сада за надзорнике народних школа могу бити постављени они професори учитељских и средњих школа, који су положили професорски испит из педагошко-филозофске групе и служили најмање *три* (до сада пет) година у суплентском и професорском звању, или и други професори средњих и учитељских школа, који су служили у професорском и суплентском звању најмање *пет* (до сада десет) година.

Закон о овим изменама и допунама у закону о народним школама донећемо у целини у свесци за овом.

Пензије удовица и деце виших учитеља и учитељица народних школа и класних учитељица. — До сада по закону о народним школама само су удовице и деца умрлих учитеља основних школа могли имати пензију. Измењена у закону о пензији учитељских удовица и њихове деце, које је Народна Скупштина донела, и Његово Величанство Краљ потврдио, од сада ће у пензионим фонд учитељски улагати и виши учитељи и више учитељице народних школа и класне учитељице Више Женске школе, те ће од сада и удовице и деца умрлих виших учитеља и деца виших учитељица народних школа и класних учитељица Више Женске Школе уживати пензију.

Милош Велики у служби своје отаџбине. — Јован М. Поповић, учитељ у Лазници, окр. пожаревачкога, спремно је и дао у штампу књигу *Милош Велики у служби своје отаџбине*. Књига ће имати ове одељке: Кнежеве задужбине у Крајини, Кнежево старање око насељења Михаиловца у Крајини, Кнежева помоћ Осман-паши адакалском, Кнежева помоћ народу у Крајини, Кнежево извиђање чиновничких злоупотреба, Кнежева брига о побуњеним Нишевљанима, Кнежево путовање у Цариград, Кнежева набавка коња за војску, Кнежева дарежљивост и Кнежево наређење о преносу тела Стевана Првовенчаног из манастира Каленића у Студенцу. Књига је израђена по оригиналним документима, до сада необјављеним, а биће готова до краја месеца новембра ове године.

Леп пример за учитеље и школске општине. — Да су зграде школске прва погодба не само за физичко здравље деце но и за сав душевни развитак, то је несумњиво; а да у овом погледу стојимо одвише лоше, то је свима познато. Нема округа, где половина зграда школских не би било за затварање, а у извесним окрузима мало их и има да ваљају. И махом сви виде да не ваљају, само нема воље, нема прегаоштва да се приступи грађењу нових; све се оставља од године на годину, и то иде у недоглед. Било је таквих случајева, где је новац од народа за нову школу покупљен, па упропашћен и опет село остало са старом чатрљом. С тога ћете веома често чути изјаве, да народ не жали за школу, ама не сме да да, да му не „поједу“. С тога је и наш нови закон о народним школама увео окружне одборе, који ће да руководе послове о подизању нових школа у своје округу и да стају злоупотребама на пут. И колико ће они у овоме учинити, то ћемо видети у најближој будућности.



Али, колико може и приватна иницијатива да учини, кад је јаке воље и поштења у појединаца, нарочито оних, који су меродавни и најпозванији, то можемо видети из овога примера, који доносимо у целини.

Учитељ школе гамзиградске у округу тимочкоме г. *Милан С. Смиљанић* подноси министарству извештај, у коме до словца вели ово:

„Било је то 28. октобра 1896. године, када сам дошао у Гамзиград за учитеља. Ушав у школу, јако се изненадох; јер она беше бедна, беднија но што се и замислити може. Стан учитељев састајао се из две собе од по 3 метра дужине, 3 ширине а $2\frac{1}{2}$ метра висине, и једна кухиња од 5 метара дужине, 2 ширине и $2\frac{1}{2}$ метра висине, која је неко време служила и као ходник за ђаке и учитеља. Ну то још беше и које како, али кад уђох у учионицу скамених се од чуда, јер је вађох готово као у једној пећини, која удараше на гробну „мемлу“. А како и да не удара, кад њен леп још беше онакав каква су га оставили мајстори! Не беше дакле ни најмање неушен.

Услед малог простора у учионици одбор је за време великог школског одмора, донео одлуку: да се учионица прошири још за онолико, колика је била. Па као што су наши општински судови у опште небрежљиви, тако је било и овде. Рад на проширавању учионице одпочет је тек месеца септембра, дакле баш онда, када су ученици требали да продуже учење, а довршен је 23. октобра! Разуме се, да учионица, као и цела зграда, није грађена од тврдог материјала, већ од танких брвана олепљених дебелим слојем блага. У тако проширену и благо олепљену учионицу ја уђох; и није никакво чудо, што је низ дуварове вода текла; Учионица, услед тога није била ни окречена. То ми све причинишаваше не изглед школе, у којој ће се подмладак васпитавати, већ изглед пећине, у којој би било штетно држати и најиздржљивије животиње.

Шта да се ради? питао сам се. Да распустим децу кућама на да о томе известим Господина Министра просвете, не иде, јер је ту школа била отворена тек. 1895. год. на село није ни имало времена да спреми бољу школску зграду; а, при том, какав бих ја био Србин кад бих затворио школу, кад у селу нема ни једног детета које не би ишло у школу и којему, она не би била потребна, особито у овоме крају. Затворити школу, значило би: затворити омладини ризницу блага нашега језика. Не, на то се не могах одлучити. Али шта да радим? Зар да сазовем ђаке у онакву учионицу па да их не чему научим, већ потрујем оном влагом и јаким испарењем дуварова у затвореном простору, или да их, услед тога, што учионица није била окречена — ослепим!...

Дође ми срећна мисао. Смеслим, да ће најбоље бити, да замолим Господина Министра просвете за допуст: да радим у школи само по 3 часа дневно (2 пре а 1 после подне), у ком би случају пуштао децу на одмор ради проветравања школе после сваких 20 минута. Молбу послах, и после извесног времена дође окружни лекар да по наређењу Господина Министра прегледа школу, и мени се одобри: да радим у школи само по три часа дневно.

Рад је отпочет али с великим тешкоћама, јер поред по све загушљивог ваздуха, чешће је пута, услед

јаког испарења дуварова, а особито кад на пољу стегне чича, вода у крупним капљама падала с тавана на дечје књиге и прописе. Ну једног дана беше скоро прави иљусак у учионици. То је било на Св. Саву. Људи су се скупили да по обичају заједнички прославимо школску славу. Веселе је трајало цели дан, па се продужило и у ноћ. Ноћ је била врло хладна а у учионици је било много света. Кад је било око 11 часова лампе се почеше да гасе, а с тавана отпоче да падају крупне водене капље. Падање ово учеста и људи, и ако су били расположени за весеље, мораше се разићи својим кућама.

То беше згодан тренутак и јако агитационо средство за напомену грађанима, да је школа по све нездрава и да треба да подижу нову школску зграду.

Од тога дана ја одпочех да агитујем, па се на посетку у лето, 1897. год., појавих и пред општинским збором с предлогом: да треба да подигну нову школску зграду. Ну, нешто услед тога, што људи још не беху обавештени довољно, а нешто и за то, што село немаше ни подесног плаца на коме и би се зидала школа, мој предлог би одбачен. Ну ја не клонух већ и даље продужих да агитујем, говорећи им, да још те године треба да купе плац, па тек идуће 1898. год. да отпочну зидаги школу. То би усвојено и истог лета месеца августа, општина купи плац на највиднијем и најлепшем месту у селу, на раскрепици окружних путова: Зајечар-Бања Брестовачка-Црни Врх и Зајечар-Баба Јона — срез бољевачки.

Сада сам већ могао рачунати на већи број присталица, који би ме потпомогли. Број присталица растао је из дана у дан и кад бејаш сигуран, да је време да предложим да се зида школа, ја, у седници школског одбора од 26. октобра 1898. год. предложим, да се разреже прирез за подизање нове школске зграде, коју треба отпочети зидати 1899. године. Предлог би примљен једногласно и председнику стављено у дужност да сазове политички одбор и општински збор и да им предложи да и они донесу о томе своје одлуке.

Председник је извршио одлуку школског одбора и да дан 3. новембра исте године позвао је политички одбор и општински збор и изнео пред њих одлуку школског одбора. На томе заједничком скупу, на којему сам и ја био, изнео сам детаљан план, по коме ће се најлакше и најјевтиније моћи извршити подизање нове школске зграде. И политички одбор и општински збор, саслушавши изнети им предлог као и разлоге изнете у корист предлога, једногласно решише:

1. Да се у 1899. години отпочне зидање нове школске зграде са две учионице, два стана и канцеларијом за учитеље и 6 њужника, а по распореду који учитељ буде изradio.

2. Да се у истој години покупи од оvd. грађана прирез по 151,05% непосредне порезе, ште ће извети суму од 6000 динара.

3. Да сваки грађанин дотера по 1 кубни метар камена за зидање темеља до цокле, 1 кубни метар од својих дрва за печење цигле и креча, 1 кубни метар песка, по једна кола кречног камена за печење креча и у опште да буде дужан кулучити и материјал, као: циглу, цреп, даске, летве, грађу за кров ит.д. доносити онда, када му се нареди.

4. Да се у рано пролеће погоде циглари, који ће иснећи 100.000 цигаља; зидари, који ће зидати школу;

столари, који ће спремати врата и прозоре; кречари, који ће испећи 50—60.000 кгр. креча и да одмах, а најдаље од 1. маја отпочну рад, и

5. Да се изабере одбор од 4 лица, који ће заједно с председником и учитељем прикупљати новац, закључивати погодбе, вршити потребне набавке и у опште водити старање око подизања школе.

Ове одлуке нису остале само на хартији, већ су и у дело приведене, јер је купљење тога приреза одобрио Господин Министар финансија и он се одмах отпочео купити. Априла месеца ове године закључене су све погодбе са појединим занатлијама: цигларима, столарима, и т. д. а почетком маја отпочет је рад.

Дана 10. маја ударен је камен темељац новој школској згради, у који је узидана споменница с именом **Његовог Величанства Краља Александра I**, и именима: министра просвете и црквених послова *Господин Андре Борђевића*, начелника окр. тимочког Г. Саве Јанковића, надзорника народних школа за округ тимочки Г. Ђорђа И. Ничића, учитеља оvd. осн. школе, кмета села Гамзиграда и одбора за подизање школе.

Школа је сада већ покривена и довршује се.

Ово ће бити једна од најлепших и највећих грађевина у срезу зајечарском, па и од оних школа, које је подигла држава, као: у Ротани, Вражогрцу, Лубници и т. д. Коштаће у новцу на 8000 динара, без кулука и осталог материјала који су дали грађани овога села; а кад би се узело укупно: новац у 8000 дин. цео материјал и кулук по њиховој вредности, онда би изнело на 25—30.000 дин.

Школа је дугачка 47 метара а широка 8·25^м. Висина јој износи с поља од земље на до симсова око 5¹/₂ метра. Учионице износе: једна: 11 метара у дужину, 7,30 метара у ширину, а 4 метра у висину, а друга: 10 метара у дужину, а ширине и висине је као и прва. Остала одељења удешена су према правилима о грађењу школа, а тако исто и дебљина појединих дуварова равна је дебљини, која се тражи правилима о грађењу школа.

Ни распореду одељења нема се шта замерити, јер су учионице, ћачки ходник и учитељска канцеларија у средини зграде а станови за учитеље, један на једном а други на другом крају зграде. Као што се види мешавина је избегута, па и ако су сва одељења (учионице и станови) под једним кровом, јер су улази и за ћака и за наставника одвојени.

Не могу пропустити а да не одам заслужну хвалу: грађанима села Гамзиграда, који су у опште узев по све сиротног стања и којих нема више од 260 пореских глава, што присташе да на ту узвишену сврху — на подизање школе — даду тако огроман прирез, ваљда јединствен у Србији (по 151,05% непосредне порезе), дрва, камен, песак и т. д. и што тако драговољно и без ичијег утицаја се стране, сносише све кулуке око подизања школе; кмету села Гамзиграда, *Ђорђу И. Мијаиловићу*, што с неизказаном љубављу улагаше тако огроман труд око подизања школе, и одборницима за подизање школе: Станимиру Илићу, Пери Ђорђевићу, Јанку Јов. Митуљевићу и Јанку Бицуловићу.

Све село, сви ови грађани припомогаше, да у идућој школској години младе Српчиће, који журно хитају у школу да изучавају мили нам српски језик, пи-

сменост и друга знања, неће више кропити киша од капљеца са школског тавана ниги гушити покварени ваздух у оној влажној чатрљи, већ ће их у овој дивотној палати грејати свеж сунчани зрак и красити здравље, које ће и душу њихову подизати и хранити све више и боље на радост родитеља и учитеља њихових а на понос и добро Отаџбине наше“.

Докле је овај извештај чекао на ред де се штампа у овоме листу, министарство просвете добило је извештај, да је школа у Гамзиграду готова и да ће 17. ов. м. (октобра) бити најсвечаније освешћена и отворена.

Ми честитамо вредним Гамзиграђанима и њиховоме неуморном председнику и енергичном учитељу. Њихов рад доиста може бити за углед многим.

С информационог курса. — Ове године је први пут одржан информациони курс за обуку или усавршавање у Ручном Раду оних учитеља, који ће после у овоме бити учитељи својим друговима на окружним курсевима. Многи окрузи, па и срезови или градови, хтели су још у току прошле године да приреде ове курсеве за обуку учитеља у овом новом предмету, али нису имали учитеља за то. Зато су на овај курс позвани они, који су се до сад највише одликовали у овој врсти рада. Позвано је њих 12, за сваку врсту Ручног Рада (столарство, плетарство, картонажу и метални слој) по тројицу. Курс је трајао месец дана (од 1. јуна па до краја августа). Све набавке алата и материјала извршио је раније и за овај курс и за курсеве у Јагодини и Алексинцу по наредби господина министра просвете управник овога и свих досадашњих курсева г. Јов. С. Јовановић. За време трајања курса је од стране министарства обилазио референт за основну наставу, а сем тога још и многи други гости и пријатељи ове новине.

На крају курса одржан је испит. Он је извршен на два дана раније с тога, што су готово све курсисте морале стићи или у Алексинац или Јагодину или у свој округ, за учитеље на курсевима, који се о великом одмору тамо приређују. На овим испитима председавао је изасланик референт за основу наставу. Испит је био: *практичан*, на којему су курсисте имале да израде по један модел с потпуним цртежем свих делова и целине, и *теоријски* (писмени), где су курсисте написмено имале да разраде по једно питање из или о Ручном Раду.

Све су курсисте показале довољно марљивости, вештине и разумевања овога посла, и свима је призната подобност за учитеље на вишим и нижим курсевима као и по грађанским школама, о чему су им и сведоцбе издане.

По свршетку испита г. изасланик је од стране господина министра просвете завршио овај курс кратким говором, из којег доносимо само главније мисли. Г. изасланик је прво нагласио *важност* ове новине, нарочито у нас и за наш народни живот. Нагласио је, како се он нада, да ако ништа *преобрази* наш народ и обрне га на поље истинскога *културног рада*, то ће ова новина, која хвата пород његов, омладину његову и преображава је у навикама. Јер упућујући је на *рад* и учећи је у раду, она је и увлања или избавља од *бесиослице*, која је извор свима пороцима;



од *нерада*, који не ствара ништа, и празнога говора, који често сем заваде не доноси ништа друго. Навео је још, како ће она и *народноме благостању*, његовој привреди и имаовном стању, донети више добра по можда и једна друга наука или вештина. Јер ће она за кратко време утицати веома много и на наше *занате* и *привреду*, те ће се поступно развити и јача трговина с домаћим израђевинама и производима, а од овога ће несумњиво осетити и наше мршаве финансије, које нам не допуштају остварење многих лепих жеља. За тим је прешао на увођење Ручнога Рада у нас, на *начин* како има да се изведе и предочи *опасност* како се може ударити странутицом, особито у почетку, и како, услед тога, и најлешне ствари пропадне. Нови закон је увео Ручни Рад у обавезне предмете; увео га је онда, кад ни један стоговинити део наставника није спреман за то. Отуда је опасност, да се у *невештом раду* не профанише и не изгуби онај углед и поштовање, које треба да има, па и ону бригу, коју он заслужује. Али закон је несумњиво тиме учинио Ручноме Раду и великих услуга. Он је учинио, да престану толики непријатељи његови, да нестане неоправданих напада на њега, по само да се гледа, да се закон врши. Он је учинио, да се за њега интересују и стављају повеће суме у своје буџете и они окружни и школски одбори, који за њега и не знају, или знају само по имену. Он је отклонио сваку сумњу у корисност његову, и увођење његово у школу, и сад остаје само питање и брига: *како то да се изведе?* „И то је оно на чему имамо и ми и ви заједнички да радимо. А ви сте у томе *прави апостоли*. Што су они били за хришћанство, то сте ви за ову идеју. И много они имају да вам послуже за углед. На првом месту, ви знате, да су они то чинили и усмено и писмено, на сваком месту, где су год дошли, и у свако време. На другом месту ви знате, да они нису тражили да се наплате за ово. Свакој идеји мора се служити бесплатно. Иначе ће вас изнети на ружан глас, као интереснице, и идеја је пропала. Што дође награде, ако кад дође, то треба да сматрате само као незнатну накнаду трошкова.

„Ви ћете, савршио је г. изасланик, поћи у народ, и бићете учитељи ове вештине не само својим ученицима, него и друговима својим; и како ви порадите тамо, онако ће Ручни Рад поћи у нас и донети онога рода, што га је он донео и у другим срећним земљама, а који не може донети ни један други наставни предмет. С тога пођите весело, и у послу будите пажљиви и истрајни, с цупим уверењем да служите једној спасоносној новини, на добро и срећу народа, чији сте синови. И, у то име, срећан вам пут!“

По овоме све су се курсисте разишле, да се спремају за посао, који их чека на оним другим курсевима.

Да споменемо још, да је овај курс, као и оба она у Јагодини и Алексинцу, приредило министарство просвете на свој трошак.

J.

ВЕЛЕШКЕ ИЗ ШКОЛСКЕ ХИГИЈЕНЕ

Разлика у употреби школских часова. —

Циљ је васпитања да хармонично развије све снаге човечје природе. Једнострано развијање и најбољих снага

просветни гласник 1899. г.

човечје природе на штету других изводи увек полу-танство.

Модерно васпитање мало се осврће на то. Нарочито се у њему запоставља напредак тела према напредовању душе. И ако је у томе правцу велике разлике у схватању појединих културних народа данашњег света, ипак се свугде јавља школа као опасан непријатељ телесном напретку — само за то што све жртвује напредовању интелектуалне и моралне стране човека. Све време, сав труд утроши се у то, а за тело остаје мало.

Колико школа запоставља тело души показао је статистиком Durr. Он је израчунао, да ђак средње које школе од своје десете до деветнаесте године утроши: У Немачкој 20.000 час. на учење, а 560 час. на гимна.

„ Франц.	19.000	„	„	„	1300	„	„	„
„ Енглеској	16.000	„	„	„	4500	„	„	„

Као што се види, Енглеска најбоље одговара оном принципу, да школа треба подједнако да се стара и о душевном и о телесном напредовању, како ће довести до хармоничког развића свију сила.

Како ми у томе стојимо, тешко је рећи поуздано. Сва је прилика, да по нашим варошима — а ту су махом средње школе — телесна вежбања имају слаба маха.

M.

*

Школске зграде у павиљонском систему. —

Игијена је већ одавно војевала против гломазних грађевина са великим бројем становника и саветовала је да се место тога подижу мање зграде удешене према мањем броју становника, јер су оне много здравље. Нарочито је устајала против грађења великих касарна и болница, и успела је у толико, да се у новије време за те грађевине махом усваја т. з. *павиљонски систем*.

Сада су почели тај систем узимати и за школске зграде. У место да се гради велика зграда са недогледним редом учионица (махом на једној страни), са читавим лавиринтом суморних ходника и узаних степеница; у место да се у ту велику зграду стрпа по неколико стотина деце разног узраста на често и разног пола: — гради се сада више засебних школских зграда много мањих размера у неком размаку једна од друге у т. з. павиљонском систему. У њих се размештају школска деца према игијенским и педагошким принципима и нашло се, да је тако много боље. У таким је зградама више ваздуха, више светлости, више сухоте, чистоће и реда, а мање сукоба између ученика и других погрешака.

На жалост тај је систем скупљи већ и с тога, што захтева већи простор, па за то тако лагано и продире. Нарочито га је мучно извести у великим градовима, где је све већ запремљено, и где је немогуће добити плац, на коме ће моћи слободно стајати неколико — ма и мањих зграда. У Немачкој је прва школа по том систему грађена у Лудвигсхафену и до сада је била једина, а сад граде другу у Грос-Лихтерфелду.

M.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Књиге

Браство. VIII. У Београду. Штампано у краљевско-српској Државној Штампарији, 1899. 8°, стр. 415.

76

У овој књизи Браства, коју је уредио тајник Друштва светог Саве, проф. Момчило Иванић, ови су прилози: Сеоска црква, песма † Николе Манојловића-Рајка; Душанов поход на Цариград, песма од Јов. Маговчевића; Јунак-жене, историјске цртице из млетачке владавине у Далмацији за кипарскога рата, од Јов. Н. Томића; Хајдук Вељко, песма од Милорада Ј. Митровића; Дебар и његова околина, од М. М. Вељ., учитеља; На Косову, песма од Косовца; Српски одисај, песма препевана с грчкога, од Ђачета Косовопољчета; Ириг и његова околина, од Милоја Бумбића, Манастир Дреновац у Славонији, приложак историји српске цркве, од попа Лазара Богдановића; „Ја сам Србин“, приповетка Радоја Домановића; Браћа, прича од Јована Ђ. Пантелића; Браћи Мухамедове вјере, песме од Р. К.; Браћа, комедија у три чина, написао М. Цветић; Стање кућа у Црној Гори, написао Андрија Јовићевић, учитељ; Свадбене песме из Пирота, прибележила и обичај описала Јела; У природи, неколике природонисне цртице, написао Богдан Јанковић, професор; Српско небо, израдио Јеленко Михаиловић, професор; Извештај о Светосавској вечерњој школи, од Јов. Миодраговића; † Милош Милојевић, некролог од Зар. Р. Поповића; † Протојереј Јеврем А. Илијћ, некролог од Зар. Р. Поповића; † Марко Аксентијевић, некролог од попа Лазара Богдановића.

О овој ваљаној књизи рећи ћемо коју више у свесци за овом.

Јован Протић. Шарени шљунци, хумористичке цртице. У Мостару, 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића. 16° стр. 95.

Ова књижица чини прву свеску Мале Библиотеке, коју, уз сарадњу српских књижевника, покреће књижарница Пахер и Кисића у Мостару. У њој су пет, лепо обрађених, сличица из живота: *Успомене*, *Љубав и сузе*, *Моји јади*, *Бадње вече у комуни* и *Само један дан*. Све су ове сличице, без поговора, лепе, живо приказане, зачињене здравим хумором. У првој су, што јој и натпис казује, успомене, и то на најслађе време у животу, — на ђаковање. И нехотично подсећа на почетак Шапчанинове приче „Монах Бенадије“, само што је овде приказивање много живље и симпатичније. Друга слика, *Љубав и сузе*, најлепша је у овој књижици. Са пуно хумора приказује се у њој прва, наивна, љубав детињска. Трећа као да није најбоље обрађена. У четвртој се опет прга ђачки живот, и то заједничка прослава Бадњега дана, те ће је већ и тога ради читаоци врло лепо примити. Последња подсећа на једну Нушићеву хумореску, коју смо давно читали у календару Шумадинцу. Доста је да поменемо, да се у њој приказује уредник паланачких новина, па наши читаоци знају да је пуна хумора.

Уредник Мале Библиотеке неће бити постидан, што је почео овим лепим сликама Протићевим. Читаоци ће му бити захвални, ако им што скорије да још коју свешчину оваквих сличица.

Д. Ђ. Омчикус. Disjecta, слике, црте и приповетке. Свеска I. У Мостару, 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића. 16°, стр. 85.

Ово је друга свешчица Мале Библиотеке. У њој су три слике, управо приповетке из живота: *Илака*, *Једна обична женитба* (женидба?) и *Пасја приповетка*. У њима се, са прилично умешности, а на мало необичан начин, приказују поједине стране из живота. Штета је само, што није обрађана већа пажња на чистоту језика.

А. П. Чехов. Приповетке. Превоо *Вела Миросављевић*. Свеска I. У Мостару, 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића, 16°, стр. 81.

А. Чехов је један од млађих даровитијих руских приповедача. У овој књижици, која чини трећу свеску Мале Библиотеке, ове су његове слике: *Клевета*, *Драма*, *Чиновникова Смрт*, *Умјетничка работа*, *Код предстојничковице*, *Куварићина удаја* и *Несрећа*. На њима се врло лепо огледа вештина даровитог приповедача, да у неколико потеза, у краткој сличици, прикаже јасно и потпуно поједине догађаје из живота.

Сиптакеа српскога језика за ученике средњих школа. Саставио *Јанко Лукић*, професор. Штмпано у штампарији Ђорђа Наумовића, 1899. 8°, стр. 263.

У овој ваљаној школској књизи изложена је наука о реченици у нашем језику, у колико је то потребно за ученике наших средњих школа. Писац се, при изради ове књиге, користио свима резултатима, који су до сада постигнути проучавањем овога дела наше граматике, и трудно се и успео је, да унета грађа буде прегледна, а правила да буду кратка и јасна. Свако се правило утврђује лепим бројем одабраних примера, којих је обично више уз тежа правила.

Ако будемо у могућности, рећи ћемо о овој одличној књизи коју више у једној од идућих свезака. За овај мах је топло препоручујемо свакоме, који жели да проучи науку о реченици у нашем језику.

Уџбеници Д-ра Ф. Мочника. Аритметика за први разред гимназије. Са 34-ог издања превоо и прерадио *Стеван Давидовић*, професор. Београд. Издање Срп. кр. дворске књижаре Мите Стајића. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1900. (?) 8°, стр. 87.

Овај уџбеник у српскоме преводу дочекао је, ево, после непуне године дана, и друго издање. Ово се издање од првога разликује у толико, што је местимце попуњено, и што су исправљене погрешке, које су биле већином штампарске.

Уџбеници Д-ра Ф. Мочника. Аритметика за други разред гимназије. Са 34-ог издања превоо и прерадио *Стеван Давидовић*, професор Војне Академије. Београд. Издање срп. кр. дворске књижаре Мите Стајића. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1900. (1899.?) 8°, стр. 88.



Ово, друго, издање разликује се од првога само тиме, што су у њему исправљене некоје незнатне погрешке, које су се биле поткрале у првом издању.

*

Уџбеници Д-ра Ф. Мочника. Аритметика за трећи и четврти разред гимназије са 25-ог издања превео и допунио *Стеван Давидовић*, професор Војне Академије. Београд. Издање срп. кр. дворске књижаре Мите Стајића. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1900. (1899.?) 8^о, стр. 131.

„И ова је књига, као и уџбеници (Мочникови) за први и други разред, прерађена, а сем тога допуњена неким одељцима“. Ове допуне су учињене, да би књига била потпунија, и „да би се што више на практичним примерима показала примена свега, што се учило раније“. Књига има десет одељака, у којима је наставна грађа овако распоређена: Рачунање целим општим бројевима; Рачунање разломљеним општим бројевима; Квадрат и квадратни корен; Куб и кубни корен; Једначина првога степена; Сложено правило тројно; Верижно правило; Друштвени рачун; Рачун мешања; Сложен интересни рачун.

*

Др. Ф. Мочник. Геометрија за 3. и 4. разред гимназије. Превео *Ст. Давидовић*. Београд. Издање срп. кр. дворске књижаре Мите Стајића Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1900. (?) 8^о, стр. 114.

Овај је уџбеник преведен са деветнаестог немачкога издања. Наменује се трећем и четвртом разреду наших средњих школа. Књига је подељена у шест одељака, у којима се говори: о једнакости праволинијских слика; планиметријским рачунским задацима, који се квадратним кореном решавају; правим линијама и равнима у простору, и геометријским телима и њихову мерењу. У тексту су и потребне слике. Техничка израда ове књиге заслужује сваку хвалу.

*

Пољопривредна Читанка. По новом програму за III и IV разред основне школе и за продужне сеске школе израдио *Д. Ј. Пугнковић*, учитељ. Београд. Штампарија С. Хоровица, 1899. 8^о, стр. 146.

Ово је већ друго издање ове читанке, нешто измењено и поправљено, те је тако сада у овој књизи обухваћено у главном све, што ученици народних школа ваља у школи да науче из пољопривреде. Чланци су разређени тако, да се прво говори о земљорадњи, па: о воћарству, гајењу винове лозе, шумарству, сточарству и пчеларству. При крају су поуке: о чувању птица, о корисним и штетним животињама, о спремању зимнице, о савршенијим справама и алатима и др.

Желети је да ову књигу ученици сачувају и прочитавају је и онда кад не буду више били ученици.

*

Српска историја са сликама. За IV разред основне школе. По новом програму удесили *Д. Лазаревић* и *П. К. Шрепловић*. Београд, Издање књижаре В. Валожина. Штампарија Светозара Николића, 1900. (1899.?) 8^о, стр. 58.

Сваки ће, прочитавши написани лист овога овога уџбеника, у истини се обрадовати појави његовој, очекујући да ће у њему наћи уџбеник за српску историју, са сликама, израђен на друкчијој основи но што су досадашњи уџбеници за овај предмет, чиме би се знатно помогло да се у настави овога предмета у основној школи постигне бољи и поузданији успех, но што је то до сада било. Ну ова књига није то. У њој је напред, под засебном нагиначијом, као у некојим илустрованим издањима књижарнице Браће Поповића, двамаест слика, у којима су представљени поједини моменти из наше историје. Тек после овога је сама „Српска историја“ изложена онако, како је то урађено и у осталим уџбеницима, које до сада имамо за овај предмет, и како је урађено и у уџбенику државнога издања. Сва је разлика у томе, што је у овој књизи унето мало мање историјске грађе. Како при спремању чланака за ову књигу, тако и при штампању њену, врло се хитало, те је прилично погрешака, и ако ситуацијих, а, свакако овога ради, и излагање догађаја је на многим местима без потребне живости и занимљивости.

*

Земљопис Краљевине Србије са кратким описом свију српских земаља за ученике и ученице IV р. осн. школе. По новом програму написао *Раиша Митровић*, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожина. Штампарија Д. Димитријевића, 1900. (?) 8^о, стр. 144.

У ономе приличноме броју уџбеника за земљописе у осн. школи, који су у последње доба са неком грозничавом журбом израђени и штампани, овај није на последњем месту. У њему се поглавито говори о Србији, а о осталим српским земљама само је најкраћи преглед, који је захватио неколико страница, при крају књиге. О Србији се говори овим редом: Име, границе, облик и величина; планине; реке и равнице; топлота; производи; народ; занимање; путови; манастири; државно уређење и државне власти; подела (управна, црквена, природна и народна). Преглед осталих српских земаља иде овим редом: Стара Србија; Македонија; Црна Гора; Босна и Херцеговина; Далмација; Хрватска; Славонија и Срем; Бачка и Банат; Истра и Видинска и Средачка област.

У књизи је и неколико слика, узетих из Карићеве Србије.

*

Упутство за предавање земљописа Краљевине Србије у основној школи. Написали *Раиша Митровић* и *Никола Соколовић*, учитељи. Београд. Издање књижаре Велимира Валожина. Штампарија код „просвете“ С. Хоровица, 1899. 8^о, стр. 44.

Писци овог Упутства израдили су били у прошлој години Земљопис за III разред. Како немају средства да свој Земљопис штампају, они штампају ово Упутство, из кога ће се видети какав би био њихов земљопис (!). Сем тога Упутство су написали и зато, да изнесу један нов начин при предавању Земљописа у основној школи, верујући да тако до сада нико није радио, али да би се тим начином „најбоље изучила своја домовина“. Не улазећи за овај мах у исцрпно претресање овога

Упутства, рећи ћемо само толико, да је апсолутно немогуће не само постићи какав успех у настави земљописа у основној школи, радећи по њему, већ је немогуће и радити по њему. Доста ће бити, да поменемо, да би наставник, радећи по овоме Упутству, морао с децом обићи и проучити за један дан сва ова места: Ђеле-кулу, циглану код Апеловца, нишко гробље, Кутинску реку, Нишку бању; попети се на Коритњак, брдо изнад Нишке бање; отићи до Студенске реке; отићи до Јелашнице и разгледати школу и цркву у томе месту и прегледати рудник каменог угља; отићи у Куновицу; проћи кроз Сићевачку клисуру и прегледати цркву Свете Богородице!

*

Познавање природе. Читанка за основе природних наука и јестаственице. За III разред основне школе. По новом програму израдио *Д. Ј. Путниковић*, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожича. Штампарија код „просвете“ С. Хоровица, 1900. (?). 8^о, стр. 87.

Врло је тешко правдати појаву књиге, која се намењује ученицима основних школа као *учбеник* за јестаственицу. Па опет појаву ове књиге не само што правдамо, већ јој се и радујемо. Она је намењена ученицима основних школа, али не као књига, која ваља да замени живу реч наставникову, и да ученици основних школа из ње науче оно што по програму ваља у школи да науче из јестаственице. Ова се књига намењује ученицима само као читанка за основе природних наука и јестаственице, као помоћно средство у настави овога предмета у основној школи; у њој су чланци не за учење, већ за читање. Чланци су распоређени према годишњим временима и иду овим редом: Јесењи дани, Биљке и животиње у јесен, Птице селице, Градина и воћњак, Њива и ливада, Домаће животиње, Земље и минерали, Магла и облак, Киша, роса и слана; Зимње доба, У градини и воћњаку, У пољу, У шуми, Живот животиња у зиму, Вук (гурјак), Угаљ, Угљена киселина и угљени оксид, Снег, Њиве; Весници пролећа, Живот у природи у пролеће, Радови у градини, Цветање и листање, Блијање, Како животиње и биљке зависе једна од друге, Ласта, Пролетње биљке, Траве и животиње на ливади, Поплаве; Заметање и сазревање плодова, Ливада, Влага и сунце, Згушњавање и разређивање ваздуха, Ширење од топоте.

При завршетку су чланци о познавању човечјег тела: Спољашњи делови човечјег тела, Кожа и њена радња, Унутрашњи делови човечјег тела, Кости, месо, Органи за варење, Органи за дисање и говор, Органи за крвоток, Органи за осећање, Чула.

Уз поједине чланке, нарочито оне о познавању човечјег тела, додане су и слике, ради објашњења онога што је у чланцима.

*

Познавање природе. Читанка за основе природних наука и јестаственице. За IV разред основне школе. По новом програму израдио, *Д. Ј. Путниковић*, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожича. Штампарија код „просвете“ С. Хоровица, 1900. (?). 8^о, стр. 88.

И ова читанка за основе природних наука и јестаственице, од *Д. Ј. Путниковића*, израђена је на истој основи као и она за III разред. Управо ово је продужење ове читанке за III разред. Чланци иду овим редом: Јесење време, Посматрање природе, Природни појави, Радови у јесен, Гљиве (печурке), Сумпор, Жива, Топломер (термометар), Извори, Гвожђе; Шта бива са биљем и животињама у зиму, Мраз, Распадање стена, Белутак и грађење стакла, Иловача и грађење посућа; Живот у градини, На њиви, На ливади, Бара, Шума, Птице које у пролеће долазе, Пренелица, О чувању ласта, Градина у пролеће, Воћњак; Живот у природи, Чела, Њиве и усеви, Шуме и њихов значај, Грмљавина, муња и гром, Громобран, Разни природни појави. При завршетку су, као и у првој књизи, чланци о човечјем телу: Кожа, Кости и мишићи, Дисање, Храњење, Чула.

Као у овој, тако и у првој књизи, имало би се по где што замерити обради и распореду појединих чланака. Али ове су замерке ситне, да ће и мимо то ова читанка корисно послужити у настави и знатно олакшати посао наставницима основних школа у предавању природних наука.

Цена је и једној и другој књизи незнатна, да ће је ученици моћи набавити.

*

Познавање природе за III разред нар. школе. По новом програму удесили *Дим. Ј. Соколовић* и *Мих. М. Станојевић*. Београд. Издање срп. краљ. дворске књижаре Мите Стајића. Штампарија Д. Димитријевића, 1900. (?). 8^о, стр. 66.

И у овој књизи су чланци распоређени по годишњим временима. Почиње са пролећем а завршује зимом. На крају су чланци о познавању и неговању човечјег тела. Чланци иду овим редом: Четири годишња времена (песма), Пролетје, Градина — башта, Животиње и биљке у градини и њихови односи, Ливада, Ливадски поток, Први весници пролећа (Љубичица, висбаба, кукурек, јагорчевина, ђурђевак, шева, рода), Животиње на ливади (кртица, јеж), Њива; Лето, Ливада и ливадски поток, Природне појаве у лето; Јесен, Градина с воћњаком, Ливада, Домаће животиње (коњ, свињче, овца, мачка, пас, коза, говече), Природне појаве у јесен; Зима, Градина и воћњак, Ливада у зиму, Шума и шумско дрвеће, Животиње у шуми, Камени угаљ, Природне појаве у зиму; Главни делови тела по имену, Кожа, коса и нокти, Чистоћа тела, одело и постеља, Кости, зглобови и мишићи. — облик и држање тела, Кретање, рад, вежбање и одмор.

Техничка израда књиге угледна је, само слике нису најјасније.

*

Познавање природе за IV раз. осн. нар. школе. По новом програму удесили *Дим. Ј. Соколовић* и *Мих. М. Станојевић*. Београд. Издање српске краљ. дворске књижаре Мите Стајића. Штампарија Павловића и Стојановића, 1900. (?). 8^о, стр. 58.

Ова је књига намењена ученицима четвртога разреда наших основних школа. У њој су ови чланци: Јесен, Биљке бесцветнице, Преглед биљака, Минерали (сумпор, гвожђе, жива), Преглед

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ископа или минерала; Зима, Распадање стена, Белу-так, Иловача; Пролеће, Градина с вођњакком, Њива — поље, Ливада, Бара, Шума, Тице које у пролеће долазе; Лето, Корисни зглавкари (чела, сви-лена буба), Гусенице, Преглед зарезника, О њиви и усевима, Неговање усева, Штетни утицаји на усеве; Унутрашњи опис трупа, Исхрана органа за пробу — варење, Јело и пиће, храна, Органи за дисање, ваздух (топлота и светлост), Промет крви и органи за оток крви) Осећање, мозак и живци, чула, сан, Предохране од кужних болести.

*

Хришћанска наука за ученике трећег разреда основне школе. По новом програму, са 12 слика у тексту, израдио Ђ. Ивковић, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожкића, 1899. 8°, стр. 39.

После краткога увода о молитви и молитава пре и после учења, приказују се најзначајнији догађаји из старог и новог завета, у кратким чланцима, који иду овим редом: Створење света, Потоп, Јосиф, Мојсије, Пророци, Рођење Христово, Детињство Христово, Проповедање Христово, Долазак Христов у Јерусалим, Тајна вечера, О причешћу, Страдања Христова, Смрт Христова, Погреб Исуса Христа, Васкрс, Силазак Св. Духа на апостоле. Као што се и из натписнога листа види, у књизи је и дванаест слика; оне треба да представљају поједине догађаје, који се у чланцима казују.

*

Учитељски зборник. Закони, правила, расписи, наст. програм, књиговодство и административна упуства за народне школе. Прибрао и уредио Станиша С. Станишић, учитељ. Београд, 1899. издање и штампа-рије Павловића и Стојановића. 8°, стр. 216.

Приређивач ове књиге желео је њом: „дати учитељима ручну књигу, у којој ће имати збирку свих законских наређења, која се тичу народне школе до данашњег дана, а од којих су многа растурена те их је тешко добити; издвојити све званичне прописе, по којима се наша народна школа управља, у засебну књигу, да би се тиме избегла мешавина са осталим просветним заводима, како је то до сада чиниено у разним зборницима; представити народну школу у једној слици, онако како су је званични чиниоци замислили и створили; уједначити у неколико администрацију у свима народним школама у нашој земљи, како се не би произвољно и по предањима иста вршила, те својом разноликошћу стварала забуну“. Овога ради је прикупио и у овој књизи штампао „све за-коно и званична наређења из Просветних Зборника, Просветних Гласника и других званичних публикација“, да би се тиме избегло и „трудно и често безуспешно тражење какве забачене законске одредбе, на коју би се наставник имао ослонити“. Прво су штампани: закон о уређењу министарства просвете и црквених послова и закон о народним школама, па су после расписи и одлуке министра просвете, у којима се тумаче и допунују поједине законске одредбе. Расписи су груписани по садржини, без обзира на време кад су издани. У нарочитој одсеку су изнета упуства за вршење школске администрације. При крају је и наставни

програм за основне школе, што га је спремио Гл. Просветни Савет. Књига се завршује списком нових уџбеника за основну школу (у коме налазимо као нове уџбенике за основну школу и ове књиге: „Смиље, „Мале ученице“, „Мали васпитач“ и др.) и „педагошка и методичка дела наша“.

Учитељски Зборник не препоручује се ни потпуношћу ни сређеношћу, али ће опет добро доћи свакоме наставнику наших народних школа, и ми им га препоручујемо.

*

Римска војска. Историски нацрт од *Ж. М. Романовића*. Ваљево. Штампарија Јов. Ј. Молнара 1899. 8°, стр. 26.

У овој историјској расправици, која је била прво штампана у овогодишњем извештају ваљевске гимназије, износи се кратак али леп преглед о уређењу римске војске. Расправица је подељена у три дела: у првоме се говори о римској војсци у доба грађанске народне војске, у другоме о римској војсци у доба пре и после Марија, и у трећем делу о римској војсци у доба царева. Најпотпунији је и сразмерно највећи други део, у коме приказује стање римске војске пре и после Марија.

*

Наши манастири и њихово преуређење. Од Димитрија К. Михајловића, свештеника и члана жицког духовног суда. Београд. Штампарија и књиго-везница Павловића и Стојановића. 8°, стр. 16.

У овој расправици, која је била прво штампана у Веснику Српске Цркве, говори се у кратко о прошлости наших манастира и о значају њихову у нашој скорој прошлости, па се црта данашње стање наших манастира, и износи предлог о њихову преуређењу.

*

Српска Краљевска Академија. *Годишњак*. XII. 1898. Београд, Штампано у српској краљ. Државној Штампарији, 1899. 12°, стр. 236.

После основнога закона Српске Краљевске Академије и списка чланова Академије, и њенога пословнога особља, и установа којима се шаљу Академијине књиге на поклон и у замену, у овоме су Годишњаку ови прилози: Записници скупова у 1898. години; Извештај о Лексикографском Одсеку; Извештај о благајници Академије у 1898. г.; извештај о Народној Библиотеци за 1898. годину; извештај о Народној Музеју за 1898. годину; Биографије ових чланова Академијиних: Др-а Јована Цвијића, Луке Зоре и Стевана Тодоровића, и некролози: Светиславу Вуловићу, од Ј. М. Жујовића; Милутину Гарашанину, од Ј. М. Жујовића; Петру Матковићу, од М. Ђ. Милићевића; Виљему Гледстоу, од Ј. М. Жујевећа, и Матији Ваљавцу од Милана С. Павловића.

*

Српска Књижевна Задруга у 1898. години. Годишњи извештај. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. 134.

У овоме годишњем извештају Српске Књижевне Задруге на првоме је месту рад шесте редовне годишње скупштине, па је именован добротвор, оснивач и улагача, и на послетку је регистар оснивача.

У 1898. години било је: добротвора, који су уплатили цео улог, 239.; добротвора који још уплатују добротворски улог 12, добротвора по зборској одлуци 32, оснивача 1943 и улагача 4722.

*

Каталог школских уџбеника, научних и забавних дела и часописа, које је у времену од 1. јан. 1889. до 1. септ. 1899. год. Главни Просветни Савет препоручио, а госп. министар просвете и црквених послова одобрио. Издање срп. краљ. дворске књижевне Мите Стајића у Београду. Штампарија Павловића и Стојановића, 1900. (?). 8°, стр. 21.

У овоме каталогу побележени су, лено и прегледно, сви уџбеници и други списи и часописи, које је Главни Просветни Савет препоручио а министар просвете и црквених послова одобрио за школе, школске књижнице и ученике.

*

О нашој керамичкој индустрији. Предавање *Тоше Селесковића*, машинског инжењера, професора на Великој Школи, држано на Главном Скупу Удружења срп. инжењера и архитекта, 6. јуна 1899. године. Београд. Штампарија Д. Димитријевића, 1899. године, 8°, стр. 41.

У овом лепоме предавању проф. Селесковића, које је било прво штампано у Српскоме Техничкоме Листу, говори се о керамичкој индустрији у опште и на посе о овој врсти индустрије у нас. Ту се износи све што је до сада код нас рађено на одржању и унапређењу ове индустријске гране, и указује се на све оно што би још ваљало урадити, па да се оствари замисао оснивача прве наше Задруге за подизање домаће индустрије.

Л и с т о в и

Босанска Вила, лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник *Никола Т. Кашиковић-Сарајлија*.

Добисмо 13. и 14. број. У њима су ови прилози: У засјенку, песма Османа А. Ђикића; Велики жуван Часлав, од Ст. Сремца; Моја кумрија, песма од Јелене; Мала шала, пртица Свет. Короровића; * * *, од Ђермонтова, преневао Д. Ј. Димитријевић; Провала, од О.; Србину, песма од Данице; Андрија Плавшић, од Данице Бандић; Један спомен, песма од Сокољанина; Облаци, песма Јакова Р. Шантића; У славу Змајеве педесетогодишњице, говор проф. Андре Гавриловића на свечаној седници о прослави у Загребу; Како је постало име Озрен, народно предање, прибележио Т. Максимовић, учитељ; Пушкинова слава у Петрограду; Српске народне умотворине; Листак: Анегдоте о Пушкину, Књижевне и културне билешке.

*

Бранково Коло за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник *Паја Марковић Адамов*.

Изишли су бројеви 35., 36., 37. и 38., са овом садржином: Слава Јовану Хаџићу-Милошу Светићу; Под врбама вавилонским, песма Милорада Ј. Митровића; Киријаш Калинић, од Милана Будисав-

љевића; Васкрсеније, роман грофа Л. Н. Толстога, преводи проф. Јован Максимовић; Гете и српска народна појезија, у спомен његова стотедесетгодишњег дана рођења, од Др. Матије Мурка, превео М. Буд.; На растанку, од † Николе Манојловића-Рајка; Крај мора, из „Приморских душа“, од Ив. Тишика; Абу-Хасан, турска прича, с турског превео С. А. Карабеговић; Књижевна писма: VII српско-хрватска књижевност; У гори, песма † Николе Манојловића-Рајка; Слава добротвору српске књиге!; О Арсенију IV Јовановићу, Шакабенти, лекције из историје карловачке митрополије, од проф. Милутина Јакшића; Г. Руvaraц и Montenegrina, од Др. А. Томановића; Ковчежић.

*

Луча, књижевни лист Друштва „Горски Вијенац“. Уредник проф. *Дазар Т. Перовић*.

Изишла је свеска за септембар и октобар са овом садржином: Најбољи споменик врлом пријатељу, песма К. Милера, преневао Змајова; Растанак, песма од Драгутина; Анда, етиопска робинја, египатска легенда од Велиће-а Веносте, преводи Сутварскиј; У јесен, песма Николе Ст. Љубише; Пролазни сан, приповетка Милке Гргурове; Прича, песма од Борислава; Њој, песма од Данка; * * *, песма од Ибријскога; Пред јесен, песма од Светозара; О Ровчанима, пише Љубомир А. Булатовић; Зашто опада лишће, песма од Радомира Кривокапића; Прстеновање и свадбарина, описана М. Ђикић; Не вјеруј им, песма од Максима; Радиши Бог помаже, приричао Обојанин; Прође младост и Тишина, песме Близака Базате; Успомена, песма С. Д. Мијалковића; Дјело, с францускога М.; Жендба Видака Марушића, српска народна песма, прибележио Михаил Милићевић Вукотић; Српске народне женске пјесме, прибележио Д. Ј., учитељ; Народне пословице, скупљено у Црној Гори, од Ђорђа Драговића; Народне загопетке, из Граца, у љешњанској нахвији; Народне приче из љешњанске нахије; Народна здравица; Књижевност.

*

Нова Искра, илустровани лист. Власник и уредник *Р. Ј. Одавић*.

Изишли су уједно бројеви 18. и 19. са овим прилозима: У затишју, приповетка Милоша П. Ђирковића (свршетак); Под маслинама, песма Алексе Шантића; Свет пропада, астрономска козерија од Јеленка Михајловића; И ми идемо, песма од Сокољанина; Прво пожртвовање, слика из живота, од Жив. Д. Павловића; Мрак се хвата, песма од Сокољанина; Преник, приповетка Болеслава Пруса, превела Ружа Винавер; Гусле моје, овамо те мало, сонет Ђорђа Стратимировића; Цикаде у старој грчкој митологији, од Др. Рад. Лазаревића; Смирнуто птиче, из песама „Мојој колиби“, од Д. Ј. Димитријевића; Алберт, приповетка Лава Толстога (свршетак); Јесења елигија, песма Влад. Р. Петковића; Развитак Одисеје, од др. Н. Вулића (свршетак); Јосиф Подградски, од Момчила Иванића; Уз наше слике; Броника.

У овим бројевима ове су слике: Јосиф Подградски, професор и књижевник; Град Бочац у Босни; Цар-звон у Москви; Град Ужице; Јесењи

дан, сликао Љ. Мунте; Српски консулат у Солуну; Манастир Трескавица код Прилепа; Град Цераст; Мазена, сликао А. Вагнер.

*

Женски Свет, лист Добротворних Задруга Српкиња. Издаје и уређује *Аркадије Варађанин*.

Изишао је десети број са овом садржином: Отварање Бачке Трпезе у Београду, од К. Х.; Ох, љубим те, песма од М.; Братска писма: XII Данашње поштење, од Родољуба; Што не цјевате? песма од Свет.; Говор у свечаној седници „Просветне Задруге Српкиња“ приликом њене 25-огодишње прославе, од Стевана Жекића; Дивотна је, песма Богдана Крајишника; Вјера, љубав и надежда, песма од Марије; Радња Добротворних Задруга Српкиња; Жеља пуста, песма од Јове; Белешке; Амори, песма од З.; Листак: Ратари, од Милке Гргуrove; Ковчежић.

*

Домаћица, орган Женског Друштва и његових подружнина. Одговорни уредник *Душан Л. Бокић*.

Изишао је број 9. са овом садржином: Отварање Бачке Трпезе у Београду, од К. Х.; † Владимир Јовановић; О занимању женскиња, из страних књига, превода К. Г. Р.; Изглед Туниса, написао Андрија Лиар; Предлог, шта би ваљало учинити, да се наша домаћа индустрија унапреди, и како да се производи те индустрије на париској изложби представе, од Савке Суботић; Рад Женског Друштва и његових подружнина; Народно здравље; За кућу; Листићи; Некролог.

*

Школски Вјесник, стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник *Љубоје Длуштуш*.

Изишле су уједно 1., 2., 3. и 4. свеска за ову годину. У њима су ови прилози: О преоптерећености наших гимназијалаца, од Др. Борђа Протића; Атмосфера у школи, од Јелице Беловић-Бернадзиковске; Старе и нове стазе у настави цртања, од Ђуре Павичића; Повијест и земљопис на јубиларној изложби у Бечу, од Мицике Длуштуша; Како је Хица Дубровчанин превео Хараџијеве оде? од Виктора Погачника; Како да се спречи оболјевање крајника у дјецe, од Николе Видаковића; Флора наше народне пјесме, од Феликса Барушића; Тога хемо!, од Николе Љ. Мештеровића; О развоју душевних способности у дјецe за првих година живота, од Стјепана Илића; Нешто о орнаментима, од Алојзије Студничке; Споразумак фактор полакшице, од Јосипа пл. Глембаја; Правила за писање и изговарање геометријских туђих имена, од Др. Ј. Модестина; Корист ваљаног штива, од Ивана Дујмушића; Старонемачка књижевност, од Драгутина Кудлаха; Казне старе школе, од Ивана Зовка; Примјери практичне наставе: „Глагол“, од Ђ. М. Раде; Философија у древних Хелена, од Љубоје Длуштуша; Педагошка смотра; Домаћа текстилна индустрија у Босни и Херцеговини, од др. Ђуре Трухелке; Педагошке мрвице; Листак.

*

Просвјета, лист за цркву и школу. Издаје канцеларија министарства просвјете и црквених послова.

Изишла је осма свеска са овом садржином: Проповједи на Псалме Давидове, саставио Михаило Ранковић, синђел; Важност примјера у васпитању, од Вука Р. Масловарића, учитеља; Опис подручних цркава манастира Добрињева, у Завађу, Херцеговина, приопћио Леон. Нешковић, јеромонах; Цјетник духовни, афоризми, прикупио М. Н.; Извјештај о основним школама црногорским у школској 1897. и 8. години; Из учитељских прилежења, прилежење по Милу Мединица, учитељ; Црквени гласник; Школски гласник; Књижевни гласник.

*

Nastavni Vjesnik, часопис за средње школе. На svijet издају: главни уредник *Dr. A. Musić* i суurednik *Dr. O. Kučera*.

Изишла је прва свеска за ову, 1899./1900. школску годину са овим прилозима: Живот М. А. Релковића, од Др. М. Шерцера; Итеративни глаголи II реда у хрватском језику, од В. Рожића; О биљежењу акцената у школским читанкама, прилог штокавској акценацији, од Н. Симића; Пятагора — претходник Канту, од М. Кузмића; Један особити случај код рекурентнијех редова, од П. Будманџија; Књижевне обзаве: Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola, од Др. Т. Мареџића, реферат од др. Ј. Гостише; Die Entstehung der homerischen Gedichte, од Луја Ерхарта, реферат од А. Писаревића; Grundfragen der Homerkritik, од Пола Кауера, реферат од А. Писаревића; Historički zemljovid Hrvatske, од Вјекослава Кланџа, реферат Др. Ј. Модестина; Geometrija za više razrede srednjih učilišta, од Др. Давида Сегена, реферат од Ст. Михолића; Орџена аритметика i algebra za više razrede srednjih i njima sličnih škola, реферат од М. Зделара; Различне биљешке; Школске вијести; Пријеглед часописа.

*

Napredak, часопис за учитеље, узгајатеље и све пријатеље младежи. Уредњује *Stjepan Basariček*.

У септембру су изишли бројеви: 34., 35., 36. и 37. са овом садржином: Нагон наслеђовања и сугестија, од Даворина Трстењака; Психолошки течај обрађивања наставном основном за пучку школу, од Љ. Дворниковића; Ницеова философија, од Јелице Беловић-Бернадзиковске; Методичко разматрање; Нешто о предочивању бројева, од М. П.; Обука и умор, по експерименталним претраживањима Лобсиновим, од Пр. М. Рејновића; Оптерећење младежи и школске основе, од Др. Петра Томића; Нова концентрација наставне грађе, од Др. Хекмана; Четрдесетогодишњици „Napretka“, од Љ. Варјачића; К четрдесетогодишњици „Napretka“, од Ивана Мартиновића; Обзор по педагошком свијету: University-Extension у Русији; Рад Хрв. Учит. Друштва; Књижевна смотра; Вјесник.

*

Зорица, дечје новине. Уредник *Мих. Сретеновић*.

Од почетка ове школске године Зорица је ступила у трећу годину и прешла је у власништво Учитељскога Удружења. Изишао је први број са овим прилозима: Србинов језик, песма Дим. Глигорића; Михајло Јовић, уредник и књижевник;

Прва игра, песма од Ј.; Хаџи-Ахмет, татарска прича, превео с рускога Свет. С. Поповић, учитељ; Другар у игри, песма Дим. Глигорића, Манастирско баче, од Вл. К. П.; Деда и унуци, стихови од Љ. С. А. — Јадранина; Препелица у јесен, по чешком од Д. Ј. П.; Веран заставник, од И. Р.; Поуке за децу; Сироче и ружа, песма М. С. Ђ.; Тврдица, прича Р. М. Тасића, учитеља; Шта вреди наука, од Сав. М. Грбића; Читање бројева; Ребуси.

*

Бараџић, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Издаје и уређује *Тих. Р. Ђорђевић*.

Изишли су 9. и 10. број са овом садржином: Посмртни обичаји у Мостару, пише Лука Грђић — Бјелокосић; Народно предање о местима, од Јована Л. Срећковића, Петра Иванчевића и Ст. М. М.; Жалосни сватови, песма са острва Корчуле, из збирке Вида В. Вукасовића; Српске народне приповетке; Српски свештеник и оца и Грчки владика и поп, од Јов. Ђ. Зарића; Српске народне пословице, из крагујевачке околине, записао Влад. Ј. Радојевић, проф.; Српске народне заговетке, из ниротскога округа, прибележио Тих. Р. Ђорђевић; Српске народне заклетве, у босанској Крајини, од Јована Ђ. Зарића; Грађа за зборник музичких обичаја у Срба, скупио Тих. Р. Ђорђевић; Неколико привредних народних обичаја из Темнића и Левча, од Ст. М. Мијаковића, учитеља; Ситне белешке, од Јована Ђ. Зарића, Јов. Л. Срећковића, М. С. Марковића и проф. М. Ал.; Прикази; Гласник.

*

Гласник Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини. Уредник *Коста Херман*.

Изишле су 2. и 3. књига за ову годину, са овим прилозима: Пучка кућа у Босни и Херцеговини, од Рудолфа Мерингера, проф. бечке универзе, превео студ. фил. Анто Ловрић; Дукљанска краљевина, пише др. Ф. М.; Из ботаничке оставштине Фрање Фиале, од др. Арпада Дегена; Два римска надгробна натписа, из Јањине у Далмацији, од др. Оскара Ховорка ил. Здерас; Прилози к познавању фауне трихолтера и неуроптера Босне и Херцеговине, од проф. Фрање Кланалека; Два прехисторијска налаза из Горице, од др. Рире Трухелке; Налазишта угљена по Босни и Херцеговини, од Ивана Гримера; Нове тековине музеја у Клину, од др. Карла Пача; Бошњаци у војништву страних држава, од Фрања Гента; Старе цркве по сјеверној Албанији, од Теодора Илена.

*

Српски Пчелар, илустровани орган „Српске Пчеларске Задруге“. Главни уредник *Јован Живановић*.

Од првога октобра овај је лист ступио у четврту годину. У првоме броју ови су прилози: Практична вредност залишних матица, од Васе Латинковића, пчелара; Прва пракса, за почетнике пише Ђорђе Коларовић; Пчеларење линебуршких пчелара с плетарама, од Ј. Живановића; Пчеларска изложба и скупштина у Сегедину, од И. Маширевића; Записник I редовне скупштине Српске Пчеларске Задруге; Онима којих се тиче.

Финансијски Преглед, лист за финансијска знања и финансијску службу. Орган министарства финансија. Уредник *Сава Кукић*.

У свесци за јуни—август ови су прилози: Државни кредит, од А. А. Исајева; Наука о финансијама, од проф. К. Т. Е-Еберга; О конверзијама јавних дугова и њиховој политици, од Мил. Ж. Јовановића; Пропорционална, прогресивна и регресивна пореза, студија о равномерном порезивању, написао В. Бајкић; О новцу као особитој врсти опште друштвене имовине, одломак из дела А. Смита „Испитивање природе и узрока богатства у народа“; Међународна трговинска политика, од проф. др-а Ј. Грунцела; Трогодишњи разрез пореза, од М. А. П.; Буџет, од др-а, М. Фон Хекена; Међународна финансијска контрола у Грчкој; Наша финансијска пракса; Страно финансијско законодавство; Хроника; Библиографија; Питања и одговори; Напомене уз чланак из науке о познавању робе, од А. Ж. И.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Министар просвете и црквених послова, Господин *Андра Ђорђевић*, изволео је послати на дар ђацима Мушке Учитељске Школе јагодинске скупшћене и вапрредно лепо израђене *гусле јаворове*. На овом драгоценом поклону, којим ће се трајно будити национална свест у ђака ове школе, изјављују Господину Министру топлу захвалност како ученици тако и наставници Мушке Учитељске Школе јагодинске.

*

Г. Г. *Браћа Аврамовићи*, трговци из Шапца, предали су „Добротворном фонду“ Гимназије Господара Јеврема Обреновића динара две стотине (200) са жељом, да се њихов пок. отац *Нахман Аврамовић Коен* упише за члана утемељача овога фонда.

Управни одбор овога фонда топло захваљује племенитим дародавцима.

*

Г. *Неша Зековић*, нач. срески, при поласку своје за срез студенички, поклонно је ђацима школе бабушничке 12. комада разн. књига,

*

Пожаревачка Задруга за помагање и штедњу уписала се за члана утемељача фонда за помагање сиромашних ученика-ца пожаревачких основ. школа.

*

Г-ђа *Јелена пок. Мих. Костића*, бив. књијара, уписала је свога мужа за члана утемељача Фонда за потпомагање сиротних ученика-ца пожаревачких основ. школа.

ИСПРАВКА

У 8. броју овога листа треба исправити:
 На стр. 434. место „6 семестара“ треба: 8 семестара.
 > > 436. > „Lanrent > Laurent
 > > 436. > „denx > deux



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам и дао сам у штампу

КЊИГУ ЗА МЛАДЕЖ

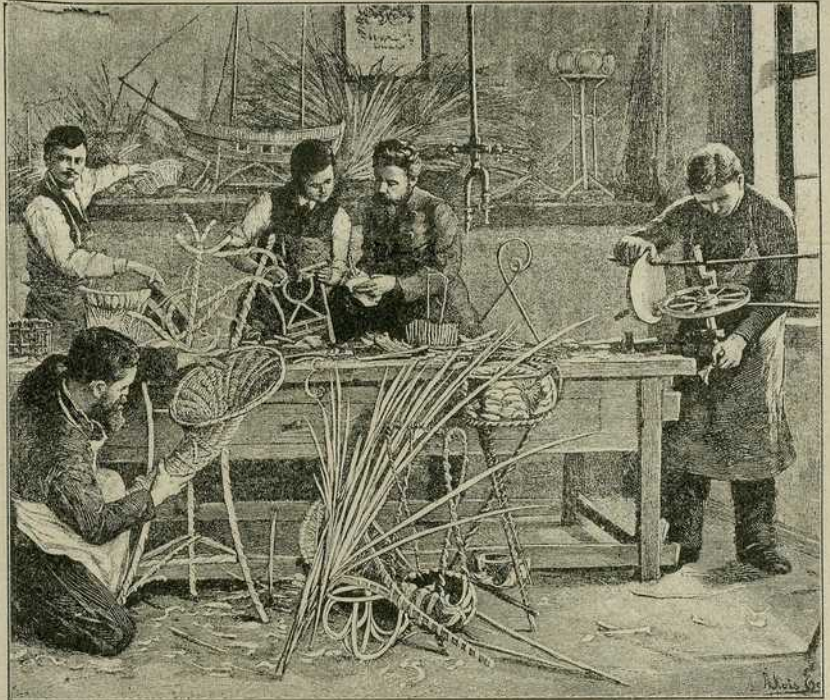
У СЛОБОДНИМ ЧАСОВИМА

Књига је нарочито спремна, да послужи нашој младежи као читанка, коју ће читати и прочитавати ван школе. Мена, у слободним часовима. У њој ће бити низ одабраних забавних и поучних чланака, намењених: да послужу нашој омладини као лепа и здрава забава а и као допуна ономе што се у школи предаје. Да књига што боље одговори намени и буде што милија читаоцима, биће украшена великим бројем лепих слика.

Књига ће бити велика 5—6 штампаних табака. Техничкој изради поклониће се особита пажња, да с те стране читаоци буду потпуно задовољни.

Цена је књизи 80 пара, за претплатнике само 50 пара. Претплату ваља слати мени, и то најдаље до Божића, јер ће за св. Саву књига бити разаслата претплатницима.

Сиромашни а одлични ученици народних и средњих школа, из свих епископских крајева, добиће књигу на дар. За ово ваља да се пријаве коме од



ова књига у нашој омладини добије што више читалаца. Мене ће задужити великом захвалношћу, а омладини ће учинити лепу услугу, препоручивши јој, надам се, ваљану књигу.

Београд,
20. октобра 1899. године.

скупаља, да би им преко њега послао књигу, те заштедео поштанске трошкове око слања књиге свакоме посебице.

Скупљачи добивају десету књигу за труд и накнаду издатака око слања претплате.

Лепо молим све пријатеље наше омладине, нарочито наставнике народних и средњих школа, да пораде, да

Ж. О. ДАЧИЋ,
писар министарства просвете и цркв. послова и
наставник Гимназије Вука Ст. Караџића

